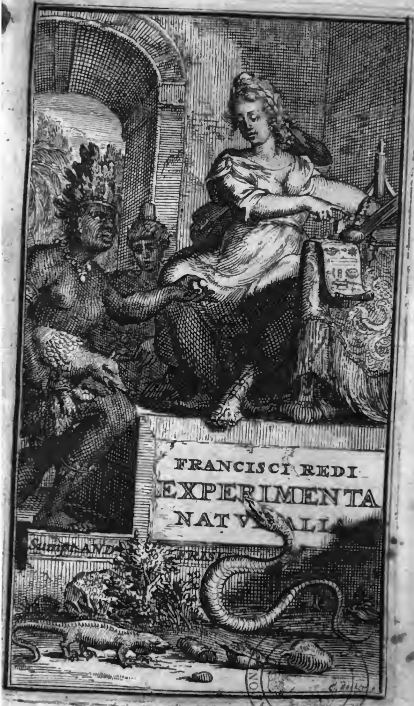
BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXVIII
A
45
NAPOLI

FRANCISCI REDI
EXPERIMENTA

Digitized by Google

FRANCISCI REDI,

Nobilis Aretini,

EXPERIMENTA

circa res diverſas naturales, ſpeciatim illas,

Quæ ex Indiis adferuntur.

Ex Italico Latinitate donata.

AMSTELODAMI,

Sumptibus ANDREÆ FRISII,

M DC LXXV.

SApientiam ſibi adimunt, qui ſine ullo judicio inventa majorum probant, & ab aliis pecudum more ducuntur. Sed hoc eos fallit, quod majorum nomine poſito, non putant fieri poſſe, ut aut ipſi plus ſapiant, quia minores vocantur, aut illi deſipuerint, quia majores nominantur
Lactantius lib. 2. Divin. Inſtit. c. 7.

Franciſci Redi,

Nobilis Aretini,

EXPERIMENTA

circa res diverſas naturales.

Reverendiſsime Pater:

Honor ille, quem mihi exhibuiſti, transmittendo literas ad me tuas, quemadmodum eum nunquam ſpe-
ıvi, ita ex quo improviſo mihi ob-
tus eſt, animum meum ineffabili
cunditate replevit: & quanquam
edam, laudes illas, quas mihi tri-
is, filiolas eſſe, non alicujus mei
:riti, ſed bonitatis, urbanitatisque

tuæ, quæ amica intentione fortaſſis id egit, ut animos mihi adderet, atque id efficeret, ut obfirmata mente progrederer, in deſcribendis naturalibus illis obſervationibus, & experimentis, quæ præteritis his annis feci, & quotidie animi gratia facio: nihilo tamen minus fateor tibi illas me ſuaviter titillare, & mihi blandiri: & bonæ mentis expertem, aut ſaltem plane rudem, & inſenſibilem Stoicum me exhiberem, ſi non gratiſſimæ mihi illæ laudes eſſent, quæ à tuæ conditionis viro, id eſt ab homine laudato, & per tot opera famoſà celeberrimo mihi tribuuntur.

Quapropter obligatus tibi ſum, & ſi verba ſatis commoda reperire poſſem, eodem bono animo debitas tibi gratias agerem, quo exiguam hanc gratiarum particulam, quam ſcio & poſſum, tibi offero, quod tibi placuit, mihi ſignificare duo ſalutifera experimenta, Romæ facta, unum à te in cane; alterum à Domi-

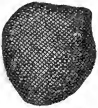
no Carolo Magnini in homine, lapidis illius, qui in capite ſerpentis cujusdam Indici venenoſiſſimi natus, ſummum, potens, & infallibile medicamentum eſſe fertur, contra morſus quorumcunque animalium venenoſorum. Sed enim, quia video, quod intellectus noſter, niſi veritate illuſtratus, nunquam ſatietur, & præterea non ignorem, quanto amore candor animi tui ſoliditatem & pulchritudinem veritatis proſequatur; audebo tibi dicere, me jam ab aliquot retro annis hunc lapidem noſſe, & virtutis ejus diverſis temporibus multa experimenta feciſſe, quorum exitum hic tibi, procul ab omni fuco, ea ratione narrare conſtitui, qua id his meis oculis multoties vidi. Noli mirari, me aliunde, quam de te habere notitiam illius lapidis: neque enim ignoras, mihi illud honoris obtigiſſe, ut in illa aula ſerviam, ad quam undique concurrit, quicquid eſt magnorum hominum,

qui peregrinationibus ſuis mercedem virtutis quærunt & aſportant, & ubi huc pervenerunt, usque adeo benigne excipiuntur, ut fateantur, Florentiæ renatos eſſe antiquos & delicioſiſſimos hortos Phæacios, & in Sereniſſimo Magno Duce Coſmo tertio, aliisque Sereniſſimis Principibus regiam & humaniſſimam affabilitatem Alcinoi.

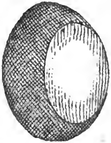
Ergo tibi dico, quod anno cIↃ IↃC LXII. ſub finem veris, reduces ex India orientali, in aulam Hetruriæ, tunc Piſis venationibus occupatam, pervenerint tres Patres, venerabilis ordinis S. Franciſci, vulgo *Zoccolanti* dicti, qui ex illis regionibus multas res curioſas adferentes, id honoris obtinuerunt, ut inſpiciendi copiam darent Sereniſſimo Magno Duci Ferdinando II. æternæ & glorioſæ memoriæ, inter alia non ſine pompa oſtentantes nonnullos lapides, quos, perinde ut tu mihi ſcribis, affirmabant reperiri in capite

[illegible]

Google

Cabelo dicti.

pite certorum ſerpentum, à Garzià ab Horto deſcriptorum, & à Luſitanis *Cobras de Cabelo* dictorum, eosque per omnem regionem *Indoſtan*, & vaſtiſſimas duas peninſulas intra & extra Gangem, ſed ſpecialiter in regno *Quamſy*, ceu probatæ fidei experimentum, ſecuriſſimi antidoti loco inſervire, ſi imponantur morſui viperarum, aſpidum, ceraſtum, & quorumcunque aliorum animalium, qui morſu vel pungendo inficiunt: nec non ſi imponantur quibuscunque vulneribus, à ſagittis, vel alio aliquo armorum veneno infectorum genere recens inflictis. Præterea dicebant, talem & tantam, & usque adeo miraculoſam eſſe ſympathiam horum lapidum cum veneno, ut ſtatim vulneri appropinquantes, parvarum ventoſarum inſtar ſe eidem tenaciſſime applicarent, nec ante loco moverentur, quam omne venenum ſugendo imbibiſſent, quo facto ſua ſponte ſoluti in terram caderent,

relicto animale ſano & immuni à mortifero, quo opprimebatur, morbo: atque hinc, ut ab imbibito veneno purgarentur, affirmabant boni illi Patres, neceſſum eſſe, lavare illos in lacte recens mulcto, nec non eoſdem in eodem lacte macerare, tantiſper, donec omne venenum in lac evomuiſſent, quod ex albo, quale eſt, abiret in colorem inter flavum & viridem medium. Et quo magis promptè huic ſuæ narrationi fides adhiberetur, ſua ſponte obtulerunt, tot ſeſe experimenta daturos, quot maxime curioſis & minime credulis placere poſſent; certo perſuaſi, fore, ut Medici manu tangerent, minimè mentitum eſſe Galenum, ubi *cap* 14. *libr. primo de facult. natur.* ſcripſit, dari nonnulla medicamenta, quæ venenum eadem ratione attrahant, qua magnes ferrum. Ergo ne qua mora opus tardaret, dictum eſt ſtatim, ſedulo conquirendas eſſe viperas: interim Domino Vincen-
tio

tio Sandrini, uni è numero experientiſſimorum operariorum in aromataria domo Sereniſſimi Magni Ducis; diligenter inſpectis his lapidibus, incidit in memoriam, nonnullos iſtiusmodi lapides jam diu ſub ſua cuſtodia eſſe; eosque repertos his Religioſis exhibuit, fatentibus, eosdem ex eadem cum ſuis generatione eſſe, & forte, imo revera easdem vires habuiſſe.

Plures iſtiusmodi lapides habeo, nigri coloris, lapidi Lydio non abſimiles, læves & ſplendentes, ac ſi ſandaracha infecti eſſent. Nonnulli ab uno latere; alii ab utroque maculam cineream habent: alii plane nigri & ſine aliqua macula ſunt; alii, circa medium, colorem quendam albeſcentem ſordidum obtinent, & in ambitu ingrato colore tincti ſunt. Major pars lentis figuram exactè æmulatur; nec tamen deſunt inæqualiter longi: & ex primis illis majores, quos ego vidi, latitudinem num-

mi, à Florentinis *groſſo* dicti obtinent; paulo minores magnitudinem *quatrini* non æquant. At vero, ſive magni ſint, ſive parvi, pondere parum inter ſe differunt. Etenim majores utplurimum denarium & grana octodecim non ſuperant: minores denarium & ſex grana pendent. Attamen, per hos dies vidi & examinavi unum, qui grana ſex ſuper quartam partem unciæ pendebat, & latitudinem *Teſtonis*, ut vocant, nonnihil ſuperabat: & ut figuram meorum, cum figura tui lapidis conferre poſſis, nonnullos hic tibi tabulâ primâ deſignatos mitto.

Communibus deſideriis minimè fortuna favit. Etenim, cum per anni tempus, ſolito frigidius, viperæ nondum cœpiſſent prodire, ex ſaxis illis, in quibus per totam hyemem latent, impoſſibile fuit vel unam invenire, quæ negotio, de quo agebatur, inſerviret. Quare ſtatutum eſt, ut ſequenti die aliis adhibitis vene-

nis

nis experimentum fieret virtutis illorum lapidum: & hunc in finem multi ſapientiſſimorum & maximi nominis Philoſophorum & Medicorum Academiæ Piſanæ convenerunt, cupidi in opere ipſo videre, id quod Patres verbis declarabant.

Ex venenis quæ vulneribus adhibita necant, oleum tabaci, ceu potentiſſimum elegerunt, & ducto in acum filo albo duplicato, illud hoc oleo quatuor transverſorum digitorum latitudine inunxerunt: inde acu pulli gallinacei coxam transadigentes, filum oleo innunctum per vulnus adduxerunt, & ſtatim quidam ex Religioſis illis cruento vulneri unum ex lapidibus illis applicavit, qui, ut erat prædictum, eidem tenaciter adhæſit: eo tamen non obſtante pullus ille gallinaceus poſt octavam horæ partem mortuus cecidit, æque magna Religioſorum admiratione,ac eorum unquam fuit,qui rem incredibilem viderunt.

At enim, quod nondum ſibi ſatiſfactum putarent, ſed in credulitate pertinaciſſimè perſiſterent, eodem filo, ſed recens inuncto, propriis manibus alterius pulli gallinacei vulnus infecerunt, qui æquè ac prior ille breviſſimo tempore mortuus eſt, cum nihil ei profuiſſent deprædicatæ lapidis virtutes: id quod usque adeo novum & inſolitum illis viſum eſt, ut tertia vice rem experiri voluerint: idque experimentum occaſionem præbuit, ut ſequenti die plura illius generis fierent. Etenim, trajecto per coxam tertii pulli gallinacei eodem filo, quo priores infecti erant, adhibitoque lapide, pullus non modo nullum futuræ mortis ſignum, ſed ne morbi quidem indicium dedit: ideoque ex re viſum eſt, eundem denuo ſub ala dextra ſcalpello ferire: & affuſis ſanguinolento vulneri aliquot olei guttulis, ac ſtatim applicato lapide, dignoſci non potuit, ullum ei à veneno alla-

tum

tum eſſe detrimentum. Tantummodo laborare multum, & affligi viſus eſt, ex quo tertia vice, acu & filo in exitioſiſſimum hoc oleum intincto ſiniſtra ejus coxa vulnerata eſt: ſed paucæ aliquot horæ abierunt, cum priſtino vigori reſtitutus eſt, & ſequentis diei matutino tempore ſaltando & cantando indicium dedit, cibi ſe potius, quam mortis deſiderio teneri.

Magnam ab hoc eventu delectationem & voluptatem cœperunt lapidum fautores, usque adeo ut reſumtis animis, intrepidè & ſtudioſiſſimè alia & diverſi generis animalia adferri peterent: quo obtento, experimentis longè pluribus, & morte animalium evidentiſſimè conſtitit, nullam huic lapidi vim & virtutem medicam, contra venenoſum tabaci oleum ineſſe. Cæterum, quia non raro accidit, ut juxta id quod verum eſt, ceu tumidus quidam ſurculus propullulet id quod dubium

eſt; hinc evenit, ut nonnulli cauſarentur, forte hæc animalia non defectu virtutis, lapidibus propriæ, ſed multo potius eam ob cauſam interiiſſe, quod transfixis acu illorum membris, ideoque bicipiti vulnere affectis, neceſſum eſſet, non unum, quod hactenus factum erat, ſed duos lapides adhibere: ſed exiguo negotio ſublata eſt hæc difficultas, morte aliquot gallorum, quibus antea vulneratis duorum lapidum applicatione ſubventum eſt. Oblivioni dandum non eſt, quod vulneratis uno eodemque momento, in eadem corporis regione, & æquali vulneris magnitudine duobus capis, quorum uni impoſiti erant lapides, alteri non item; is cui ſubventum erat lapidibus, aliquot minutis ante mortuus eſt, quam alter ille, idemque luſus accidit, in aliis aliquot avibus, & diverſis animalculis quadrupedibus: nec forte præter rationem eſſet, credere, obſerato à lapidibus vulne-

ris

ris capite, & prohibito ſanguinis ſimul & aliquo veneni effluxu, mortem citius ſubſecutam eſſe.

Alia multa, & his ſimilia experimenta alias à quam plurimis eruditis hominibus fieri vidi, quos inter nominare poſſem aliquot Patres Societatis Jeſu, & ſpecialiter Patrem Antonium Veira, famoſiſſimum concionatorem Luſitanum, P. Adamum Adamando, celebrem Matheſeos Profeſſorem, P. Eraſmum Scales, & P. Antonium Michaëlem Vinci, Lectorem Theologiæ & Philoſophiæ, in *veſtro* collegio Florentino, & tandem D. Matthæum Campani, virtuoſum, & nobiliſſimis utiliſſimisque ſuis inventionibus nulli literatorum per orbem ignotum. Hactenus nihil aut parum attuliſſem, contra mendoſas dotes illorum lapidum, ſolis olei peti experimentis ſubnixus, niſi ſubjungere poſſem, illos non magis contra mortiferos viperæ morſus prodeſſe; & multi dictis meis ve-

rum & vivum teſtimonium dare poſſunt, & ſpecialiter venerabiliſſimæ Societatis veſtræ Pater Maracci, homo admodum ſapiens, & in rebus Indicis expertus & ſagax, quo præſente ab iratis his animalculis multa animalia morſu vulnerata ſunt, nullo in his lapidibus invento ſubſidio, quibus tunc temporis bonus hic Pater plurimum tribuebat. Et dum hæc ſcribo, idem in viperis Neapoli allatis, & quæ hic in vicinis nobis clivulis capiuntur, multoties expertus ſum, ut certus eſſem ejus rei, cujus jam ante certiſſimus eram. Inter alia memini, me nono Maji, præſentibus multis doctiſſimis hominibus, quatuor columbos totidem viperis mordendos exhibuiſſe, qui applicatis quatuor lapidibus, decimo, ex quo infecti fuerunt minuto, mortui ſunt. Idem fere accidit quatuor pullis gallinaceis, quorum tres viginti aut aliquanto amplius minutis interierunt; quartus, exclamando & concutien-
do

do ſeſe, non niſi exactis quinque horis mortuus eſt. Nec vero tot experimentis, & meorum, aut Sereniſſimi Magni Ducis lapidum virtuti ſatis fidens, alium D. Doctoris Joannis Baptiſtæ Cheluzzi, inclyti in urbe Florentina Medicinæ Doctoris lapidem operi adhibui: ſed etiam hunc, non minus quam omnes alios, deprehendi indigum, & plane expertem omnis proprietatis & virtutis, contra venenum viperarum, & ſcorpionum Africanorum. Multas iſtiusmodi beſtiolas, *in experimentis meis de generatione inſectorum* jam antea deſcriptas, & Tuneto advectas, recens acceperam: ergo quatuor columbas Sylveſtres quatuor ſcorpionibus, in parte pectoris maxime carnoſa pungendas exhibui, applicato lapidum remedio, ſed cum opprobrio lapidum intra unius horæ ſpatium columbæ omnes mortuæ ſunt: at vero capus, ex quo percuſſus, & adhibita medicina eſt, ſeptem

horas

horas ſupervixit: & porcellus Indicus, à Scorpione Tunetano percuſſus, applicato lapidum maximo & ſpecioſiſſimo, horas octodecim vivus exegit. Nihil tamen cauſæ eſt, quo minus credam, canem, applicato lapide tuo, & hominem à vipera percuſſum, applicato lapide D. Caroli Magnini mortem effugiſſe. Credo illud, & veriſſimum eſſe judico, eique tantum fidei tribuo, quantum cuicunque veritati evidentiori tribuere par eſt. At vero abſit, ut cogitem, lapidis virtute id factum eſſe; ſed naturæ hic effectus fuit, robuſtæ, vegetæ & bene conſtitutæ, quæ fortiter repugnando vim veneni viperini, ſolito debilioris, & minus vividi tandem ſuperavit: vel luſus hic, ut ita dicam fortunæ fuit, cujus cauſas utplurimum ne ſumma quidem ingenia comprehendere poſſunt, utut comprehenſibiles ſint; ſi accuratum & diligens examen accedat, quo mediante ſimul illæ, & latentes fraudes

des cum fallacibus indicationibus detegantur. Quare ſubmiſſè à te peto, liceat mihi hac occaſione referre cumulum earum rerum, quas maximam partem egomet obſervavi, & quæ fortaſſis ingratæ non erunt, utut minus eleganter, citra ordinem, & confuſe, atque multiplicatis plus juſto digreſſionibus dicantur.

Ne nunc quidem deſunt, qui veridicum fuiſſe ſtatuant Dioſcoridem, *libro ſecundo*, & Plinium *libro octavo*, nec non *vigeſimo tertio* hiſtoriæ naturalis, ubi herbam chelidoniam ab hirundinibus inventam eſſe, eâdemque oculos pullorum hirundinum laceratos & corruptos reſtitui ſcribunt; id quod ab ipſo etiam Tertulliano *in fine libri ſui de pœnitentia* confirmatum eſt, dum ſcribit: *Hirundo, ſi excæcaverit pullos, novit illos rurſus oculare de ſua chelidonia.* Nec tamen ſanitas hirundinum, aliorumque volatilium, chelidoniæ, ut quæ nunquam in nidis hirun-

rundinum invenitur; ſed ſoli naturæ, ſemota omni medicamentorum ope debetur: id quod cuivis manifeſtum eſſe poterit, cui placuerit, oculos hirundinum, aut alterius cujuſcunque aviculæ, acu vel ſcalpro ſolerter terebrare. Ego ejus rei periculum feci, in gallinis, anſeribus, anatibus, gallis gallinaceis, & Indicis, & animadvertendo, omnia hæc volatilia, ſua ſponte, minore quam viginti quatuor horarum ſpatio ſanari, veracem deprehendi Cornelium Celſum, libro ſexto dicentem: *Extrinſecus vero interdum, ſi ictus oculum lædit, ut ſanguis in eo ſuffundatur, nihil commodius eſt, quam ſanguine columbæ, vel palumbi, vel hirundinis inungere: Neque id ſine cauſa fit, cum harum acies extrinſecus læſa, interpoſito tempore, in antiquum ſtatum redeat, celerrimeque hirundinis. Unde etiam locus fabulæ factus eſt, aut per parentes, aut id herba chelidonia reſtitui, quod per ſe ſaneſcit.*

Et

Et forte Cornelius Celſus, hoc ex *libro quarto* Ariſtotelis *de generatione*, *&* *ſexto hiſtoriæ animalium* didicit.

Circulatores,ut virtutem antidotorum ſuorum oſtentent, ſcorpiones & viperarum capita devorant, & fel in potu aſſumunt : hinc imperitum vulgus, ignorans, ſcorpiones & viperas, ſi comedantur, non inficere veneno, & circulatores nec mori nec ægrotare videns, hæc omnia antidotis tribuenda eſſe ſibi perſuadet : quibus etiam illud deberi credunt, quod iidem circulatores nullo à morſu viperarum damno afficiuntur ; cum id inde veniat, quod beſtiolis illis, antea quam mordendos ſeſe præbeant, dentes effregerint, & os, palatum & gulam optime purgaverint, nec non vaginam dentium laceraverint, ex qua flavus quidam liquor prodit, in quo vis veneni viperini conſiſtit. Alii, ut idem artis ſuæ ſpecimen exhibeant, Mer-

curium ſublimatum, arſenicum, & his ſimilia corroſiva citra grande periculum deglutiunt : ſed prius quam illa deglutiant, ſtomachum laganis, aliisque eduliis inordinate conditis ſuffarciunt, butyro præſertim, & vix aſſumtis corroſivis celerrime id agunt, ut omnia per vomitum rejiciant.

Magis ſubtilis & callida illorum fraus eſt, qui ſucco herbarum vel ſigillorum; peregrinis, ignotisque characteribus inſcriptorum vi & efficacia, alterius cutem & carnes ita induraturos ſeſe promittunt, ut nec frangi, nec à qualicunque ferro, vel ictu ſclopeti vitiari poſſint. Non multum abſimilis eſt illa promiſſio, quam Arioſtus finxit Rodomonto à caſta Iſabella factam eſſe:

Ho notizia d'un' erba, e l'ho veduta
Venendo; e ſo dove trovarne appreſſo,
Che bollita con ellera, e con ruta

Ad

Ad un fuoco di legna di cipreſſo,
E fra mani innocenti indi premuta
Manda un liquor, che chi ſi bagna d'eſſo
Tre volte il corpo, in tal modo l'indura,
Che dal ferro, e dal fuoco l'aſſicura.

Id eſt:

Novi, herbam, eamque veniendo vidi, & ubi illam invenire poſſim non ignoro, quæ cum hedera & ruta ad ignem ex ligno cupreſſino decocta, & deinde inter innocentes manus compreſſa, liquorum emittit, qui, ſi corpus ter madefiat, eum in modum illud indurat, ut à ferro & flamma ſecurum ſit. Et quia hujuſmodi medicinæ & incantamenta utplurimum à vatibus tractabantur, hinc eſt, quod illi, quibus caſu contigerat, ut vulnerari non poſſent, incantati dicebantur: qua-

quales ab antiquis & modernis in Hetruria fabularum ſcriptoribus Ferrau & Orlandus fuiſſe feruntur, & apud Græcos & Latinos Achilles, Cignus & Ceneus. Quin etiamnum inter populos orientales vagatur hujuſmodi ſuperſtitio, & fuit, cum per manus Domini Joannis Michaëlis Wanslebii, Erfurtenſis, ab Ægypto redeuntis, libellum haberem, Arabica lingua conſcriptum, quo hæ atque his ſimiles vanitates continebantur: præterea alium etiam iſtiuſmodi librum inter Sereniſſimi Magni Ducis, Domini mei manuſcriptos codices Syriacos, Arabicos, Ægyptios & Chaldæos vidi, Abyſſina lingua conſcriptum.

Subtilis profecto & ingenioſa, ut dixi, eſt impoſtorum illorum fallacia, qui has & his ſimiles vanitates promittunt, quibus plures decepti ſunt: quare ſubito inducor, ut tibi narrem, in quo fraus conſiſtat: atque uti id eo melius demonſtrare poſſim, bre-

breviter tibi dicam feſtivam quandam narratiunculam, riſu & commiſeratione, ubi eam audiveris, dignam. Pauci abhinc anni ſunt, ex quo à partibus montanis Florentiam habitatum venerat, & forte ibidem adhuc habitat, honeſtus quidam vir & horologiorum egregius fabricator. Huic, cum aliquando cum Sereniſſimo Magno Duce ſermocinaretur, excidit, multos ſeſe in patria ſua noſſe, qui verborum, herbarum, aut lapidum virtute curam haberent, contra ſclopetorum ictus temperatam: idque narrabat, non tanquam rem auditam, ſed quaſi multoties à ſe manifeſtiſſimè viſam. Subriſerunt nonnulli ex circumſtantibus, ad vanum hunc diſcurſum, & alii alios intuendo, ridere tacitè ſimplicitatem boni hujus viri cœperunt, qui fidem adhibebat his infirmorum ſomniis & fabularum ſcriptoribus. Senſit properè, non modo dictis ſuis negatam fidem, ſed etiam tacitè deride-

rideri ſeſe, idque maximæ injuriæ loco habens, murmurando, & neſcio quid intra dentes muſſitando, certo quodam, & ſibi naturali geſtu perſiſtens dixit: brevi deriſores deridendos fore: & improbata eorum incredulitate, non multum temporis abiit, cùm ſuis ſumtibus in Italiam accerſivit militem quendam, qui ſe incantatum & impenetrabilem, vel, ut vulgo vocant, induratum & conglaciatum eſſe jactabat, & qui citra timorem ſeſe velut ſcopum expoſuiſſet maximis & horribiliſſimis ſclopetorum ictibus: & usque adeo inſtanter, importunè & perſeveranter periculum fieri petiit, ut tandem exauditus ſit: & ipſe quidem nullâ periculi curâ, fronte ſecurâ & faſtuoſâ nudum pectus Carolo Coſtæ, uni ex ſubſidiariis cameræ Sereniſſimi Magni Ducis offerens, elata voce petebat, ut ſclopetum illud minus, quod cum in finem manu tenebat, recta in pectus exploderet: & jam

jam Coſta in eo erat, ut morem ei gereret, cum generoſa pietas Serenitatis S. A. noluit, ut in pectus collinearet, ſed ut majoris mali evitandi cauſa, ictum verſus illas partes dirigeret, ubi nates quam maxime carnoſæ ſunt, quas ille globulo ſclopeti de latere in latus trajecit: ergo fortis hic miles, damno & pudore ſuffuſus, ne ultimo quidem vale dicto ex cœtu ſe proripuit & totus ſanguine madens, abiit ad curandum vulnus: ac bonus noſter horologiorum fabricator, tunc quidem pudore defixus hæſit, ſed ita, ut opinioni ſuæ magis obſtinatè inhæreret, quam antea: ac jam aliquot ſeptimanæ abierant, cum duobus militibus ſtipatus rediit, quorum alter ex pedeſtri cohorte ſtipatorum erat, alter inter cataphractos ſtipatores merebat. Ille incantatum, hic incantatorem ſeſe ferebat. Stipator miles dextrum femur oſtentabat, quinque lividis maculis inſigne, quas totidem

ictibus ſclopetorum minorum, à cataphracto equite, in conveniente diſtantia, præſentibus aliquot teſtibus ſibi impactas ajebat; qui teſtes non modo ſe id vidiſſe affirmabant, ſed unus ex eorum numero, magis quam reliqui benignus & mitis, ut veritatem facti perſuaderet, viginti quinque aureos ſtipulabatur: & ſtatim aderat, qui promitteret: nec defuiſſet, qui promitteret, etiamſi major ſumma in ſtipulationem deducta eſſet, ut quæ dubio procul amiſſa eſſet. Etenim experimento facto, miſer ſtipator, natibus ab ictu minoris ſclopeti male affectis, deluſus manſit: quibus viſis, verſutus & impudentiſſimus incantator cautè ſubducere ſeſe voluit: at vero Præfecti ſui juſſu detentus, & acriter, non ſine comminatione ſeverioris pœnæ objurgatus, niſi fraudem dilucidè revelaret, ipſius propria confeſſione conſtitit, plures alios ab eo deceptos eſſe, & omne artificium

con-

conſiſtere in modo onerandi ſclopeta : Nimirum in tubum ſclopeti juſtæ menſuræ, pauca aliquot grana pulveris tormentarii immittebat, & ſuper pulverem globulum, & porro ſuper globulum tantum ſtupæ, quantum operiendo globulo ſat erat. Inde ſuper ſtupam debitam ſclopeto pulveris pyrii menſuram mittebat, eique benè adactæ imponebat probè conſtrictum ex ſtupa obturamentum; quo fiebat, ut ſclopetum, ubi ignem conceperat, magnum ſtrepitum ederet; cum econtra globulus, à paucis aliquot granulis pulveris propulſus, nihil præter levem maculam incutere poſſet. Nec tamen quiſquam credat, ſoli Hetruriæ iſthoc privilegii à fortuna datum eſſe, ut vanas atque inutiles reddat has magicas artes : etiam in exteris regionibus prorſus inutiles evadunt, & à prudentibus merito deridentur. Id quod ſupra de hac materia ſcriptum eſt, quandoque doctiſſimo Olao Bor-

 richio,

richio, famoſo Academiæ Hafnienſis Profeſſori narraveram, cui, quod libenter in meam ſententiam concederet, placuit, ad confirmandam illam mihi communicare aliud experimentum,in aula Regis Daniæ factum, cujus verba in ſchedula ad me perſcripta hæc ſunt: *Sereniſſ: Daniæ & Norwegiæ Rex,in ea ingenii & ſpiritus magnitudine, ut rerum naturalium pene omnium oppido ſtudioſus eſt, & cauſarum earumdem indagator acerrimus, ita non rarò in decantatam illam rationem indurandi corpora humana,ut ab ictu globi plumbei & ferrei immunia ſint, ſollicitè inquiſivit, cogniturus verò ne conſentirent tot militarium hominum voces, à quibus tot induratorum exempla pleno ore enarrabantur; cæterum expertus tandem eſt, quod ante diu mente æſtimaverat,omnia illa fabulis, & ſiculis gerris eſſe vaniora: Et licet quandoque ad experimenta in rei confirmationem quidem provocarent, ubi tamen ad rem ventum eſt,effugiis & exceptiunculis*

lis quibusdam ineptis, promiſſorum ſtultitiam aperte prodiderunt. Quin & nobilis ille in Septentrione negotiator Sillius Marſilius, ut rei veritatem ad unguem ſciret, & Regi ſuo ſignificaret, ſpargi juſſit per univerſum & noſtrum & inimicum exercitum ſepoſuiſſe ſe mille ſcutatos, in ejus uſum ſine fraude ceſſuros, qui ſe vere induratum adverſus ferrum & ſclopetorum ictus oſtenderet; diu nemo ſe pecuniæ illius cupidum indicavit, tandem unus & alter ſpe lucri, & vanis neſcio quibus characteribus circa collum diſpoſitis armati, in ſe experimenta provocarunt, ſucceſſu minus proſpero; nam ubi Marſilius induratorum auribus cultro ſuo immineret jam abſciſſuro ſimilis, (parciturum enim ſe vitæ temeraria promittentium) vani oſtentatores ne ea quidem parte cultri attactum ferebant, prætexentes aures carminibus armari nequiiſſe, ſed reliquum corpus, nec vero, ubi ad cæteras partes deventum, ſuſtinere ictus, ſed pudenda fuga cultro ſe ſubtraxerunt. Non

Non minus improba illa fraus eſt, qua hypocritæ apud Turcas, *Dervisi* vulgo dicti, utuntur, ubi id agunt, ut oſtendant, ſe facili negotio prædicere, uter exercituum in prælio evaſurus ſit victor. Quatuor ſagittas eligunt hi impoſtores, & crenam unius mittentes in crenam alterius, ita junctas in pulvinari ita diſponunt, ut par unum ab altero æquidiſtet. Has, illum in modum diſpoſitas, duo homines, ſibi invicem oppoſiti, utraque manu fortiter circa cuſpidem teneant neceſſe eſt. Hinc unumquodque par ſagittarum conjunctarum, & ſecundum longitudinem ſuam extenſarum, hujus vel illius inimici exercitus nomine inſigniunt, & illud par quod ſponte ſua loco ſeſe movens, alteri oppoſito pari inequitat, indicio eſt, exercitum illum, cujus nomen gerit, futurum victorem. At vero neceſſe eſt, ut à Turca, calcaneis inſidenti, ter legatur, longum illud Alcorani ca-

caput; cui titulus eſt *Iaſin*, id eſt, *O homo!* Quotquot Mahumetanorum minus callidi & magis ſimplices ſunt, usque adeo conſtanter his ineptiis fidem adhibent, ut confirmandis illis manus in ignem immittere auſint. Quare, ut maximam hic fraudem ſubeſſe oſtenderem, aliquoties id egi, ut experimentum ejus rei facerent: ac ne deciperer, ipſe ſemper ſagittas tenere volui, & hic ſucceſſus rei fuit, ut nunquam loco ſeſe moverint ſagittæ, non ſine magno præſentium Turcarum dedecore & ludibrio, qui dictum caput nugaciſſimi Alcorani, ſervatis omnibus requiſitis circumſtantiis, legerant, & relegerant. Sedenim, quod nonnulli occidentales adeſſent, qui in oriente verſantes, ceu oculati teſtes, huic operationi reſpondiſſe eventum aſſererent, occaſionem mihi dederunt, ut ſollicitè & attentè conſiderarem, qua ratione hæc fraus atque hic manuum luſus fieri potuiſ-
 ſet:

ſet : nec diu me latuit artificium. Etenim, in duorum illorum, qui ſagittas tenent, arbitrio poſitum eſt, quas quibus velint imponere ſagittas; idque ſolo & inſenſibili pulſus & manuum motu : itaque huic joco me accingens, ſpectantibus multis, evidenter & politè rem peregi. Quare unus Derviſiorum, minus quam reliqui verſutus, ſponte ſua eo deſcendit, ut fateretur, omnes has impoſturas & fraudes in uſu eſſe Mahumetanis, prudenti & politico conſilio, ut milites, falſi ſui Prophetæ perſuaſione de victoria certiores redditi, eo audentius pericula contemnerent. Quod ſi poſtea effectus non reſpondet, ut anno 1626. Aſſani Calafato, apoſtatæ Græco, & famoſiſſimo piratæ accidit, qui non obſtante hac ſagittarum incantatione, quæ victoriam ei de Pontificia, nec non regia Hiſpaniarum, & Magni Hetruriæ Ducis claſſe prædicebat, ab eadem circa promontorium

Sar-

Sardiniæ victus, & cum omni ſuo navali agmine captus eſt: ſi inquam effectus non reſpondet, non deſunt eis prætextus, quibus ſacrilegi hujus ſeductoris authoritatem ſartam tectam conſervent.

Breviter, ſub mirabilibus Saracenorum & Idololatrarum præſtigiis, ſemper fraudulentum aliquod artificium latet: nec vero recens, ſed antiquiſſimus ille mos eſt, uti ex Danielis *decimo quarto* capite patet; ubi fraus ſacerdotum Beli refertur, qui Regi Cyro, omnique Babyloniorum populo perſuadebant, hoc ſuum idolum ea ingluvie eſſe, ut quotidie oves quadraginta devoraret, & amphoras vini magnas ſex abſorberet: & de his tamen carnibus atque hoc potu clam triumphum ducebant, & vivendo in delitiis, cum uxoribus, liberisque ſuis, cutem bene curabant, guloſiſſimi illi ſacerdotes. Et annon apud Plutarchum legimus, tempore Agidis junioris de-

glutitos à præſtigiatoribus Spartanorum gladios? Apulejus etiam narrat, Athenis in porticu à præſtigiatore deglutitum eſſe gladium acutiſſimum,& multo magis longum quam Spartanorum gladii ſint. & alium quendam circulatorem, exigui lucelli cauſa, haſtam venatoriam inguini impingentem, eandem integram cum mucrone & conto per cervicem transadegiſſe: & quod magis mirandum erat, haſtæ quaſi affixûs videbatur elegans quidam puerulus, plane laſcivus, facie venuſta, & crispo capillitio, qui usque adeo bellè tripudiabat, & ſaltando pedes alternatim usque adeo artificioſè & celeriter motabat, ut nervis & oſſibus carere videretur. Odioſus & moleſtus mihi ſimul & tibi eſſem, doctiſſime & eruditiſſime Pater, ſi omnes iſtiusmodi caſus enumerare vellem, quos quotidie in foro à circulatoribus fieri videmus; præſertim vero illos, quorum antiqui

qui

Digitized by Google

qui Scriptores, & B. Joannes Chryſoſtomus, in libro contra gentiles, & Nicephorus Gregoras, *libro octavo* hiſtoriæ Byzantinæ meminerunt: quare miſſo hoc diſcurſu ad ea me refero, quæ Rabbi Moyſes Majemonides libro de *Tavarcarè*, *capite undecimo* de his rebus cenſet. Id tantum tibi ſcribam, quid ante aliquot menſes mihi, nec non venerabili cuidam homini, Maſſagami in Africa nato, & poſtea civi Goano acciderit. Is huc in aulam Thuſciæ varias res peregrinas, & inter alia aliquot fruſta *Tavarcarè*, à nobis *Cocco delle Maldive* dicta adduxerat. Quæ de hujus *Tavarcaré* viribus à Garzia ab Horto, Chriſtophoro Acoſta, Carolo Cluſio, Martino Ignacio, Augerio Cluſio, Franciſco Ernandez & Guilelmo Piſone ſcripta ſunt, ea oppido bene tibi nota ſunt. Aliam eidem prærogativam dabat, egregius hic, de quo dixi, vir, aſſeverans, quemadmodum inter

magnetem & ferrum mutua amicitia intercedit, ita hoc Tavercarè *vel Cocco delle Maldive* ferro inimiciſſimum eſſe, idque procul abigere, & violenter è vicinia ſua propellere Et cum videret, me difficulter induci poſſe, ut hæc talia crederem, caperata fronte mihi reſpondit, nihil impoſſibile eſſe, & malo inveteratoque more fieri, ut minus vera eſſe credantur, quæ vel raro audiuntur, vel non ſine difficultate videntur, aut debiles humanæ æſtimationis vires tranſcendunt: cum ſi attentè conſiderentur, certisſima, & factù facilia eſſe deprehendantur: ac ſe toties, quoties mihi viſum eſſet, experimento demonſtraturum, hujus pretioſiſsimi *Cocco* vel *Tavarcarè* virtutem admirandam eſſe, ut quod inter delitias, & nobiliſsimam partem theſauri Monarcharum apud Indos recenſeatur. Et cum ei reſpondiſſem, me ardere deſiderio videndi his meis oculis, id quod ipſe facturum ſe ajebat, ſtatim fer-

ferrum ei obtuli,ut ſatisfacere curioſitati meæ per hanc occaſionem poſſet. At vero bonus ille vir ſubito me monere cœpit, non quodvis ferrum huic negotio aptum eſſe; ſed perinde, ut magnetem armare neceſſe eſt, ubi effectus ejus circa ferrum manifeſtè detegere volumus, ita hic neceſſario requiri, ut ferrum armatum ſit: & cum ego etiam atque etiam urgerem, ut mihi certitudinem hujus veritatis videre liceret, cum id lamina gladii, manubrio ſuo armati, fieri poſſet; ſubito allatus eſt gladius, quem ille nudum, verſo in pavimentum mucrone attollens, indicibus digitis extremitates capuli regebat, & hac ratione ſuſpenſum in aëre gladium tenens, mihi injungebat, ut magnum aliquid fruſtum *Tavarcarè*, laminæ circa medium admoverem, futurum dicens, ut manifeſtè viderem, ferrum ab eodem ſecedere: & profectò ſecedebat, ſed motus voluntarius duorum digitorum, qui-

bus capulus regebatur, ſeceſsionis illius cauſa erat: quare ipſe gladium manu tenens, nunquam illum moveri vidi, utut lepidus hic vir non ſine magno affectu *Tavarcarè* fruſtum laminæ gladii admoveret.

Sed hæ quidem voluntariæ fraudes, & ut vulgo dici ſolet, luſus manuum ſunt. At vero accidit aliquando, ut vel minimè obſervatis, aut perperam comprehenſis obſtaculis, etiam potentiſsimæ cauſæ non poſſint producere ſolitos effectus: Non raro Medicis accidit, ut potio ex fortiſsimè purgantibus exhibita, ventrem ne minimum quidem moveat.

Robertus Boile, nobilis Anglus, magnæ inter literatos famæ, doctus, diligens, ſemper veridicus, & quavis ſublimi laude dignus, ſolita ſua, & commendatione digniſsima ſinceritate narrat, ſe, cum in hiſtoria naturali Verulamii legiſſet, aquam vitæ oleo amygdalarumq; dulcium innata-

natare, ejus rei periculum feciſſe, & ſemper deprehendiſſe, aquam vitæ hærere in fundo, eique oleum ſuperſtare; contra adhibitâ aquâ ardente optimâ, verum evaſiſſe, quod protulerat Verulamius, qui aut non vidit, aut non curavit adjicere aquam vitæ requiri puriſsimam, & ab omni minima aquoſitate ſeparatam. Alios ſimiles eventus ab eodem Boile, in tractatu *de experimentis quæ non ſuccedunt* relatos, procul dubio legiſti doctiſsime Pater, ideoquē illis commemorandis lubens ſuperſedeo.

In præludiis experimentorum naturalium, in Academia experimentali, ſub protectione Sereniſsimi Principis Cardinalis Medicei congeſtis, ſcriptum eſt, infuſione aquæ, per campanam plumbeam diſtillatæ, turbari omnes alias, fluviorum, thermarum, fontium & puteorum aquas, & ſolam inter aquas naturales illam, quæ Piſas deducitur, non albeſcere, ſed nativam ſuam limpitudi-

tudinem prorſus ſartam tectam ſervare. Verè idipſum & ſine fuco ſcriptum eſt: nec deeſt ingens eruditorum numerus,qui,cum propriis oculis hoc experimentum viderint, vivum & verum ejus rei teſtimonium perhibere poſſint. Atqui jam aliquot menſes ſunt, ex quo non ſine maximo ſtupore omnium,qui centies centiesque contrarium notaverant, obſervavi, aquam Piſanam non minus quam alias albeſcere & turbari. Cauſam aliam præter admiſtionem rerum terreſtrium heterogenearum nullam novi, quæ inviſibiliter prope ſcaturiginem aquæ ſtillando procurrant, & venam aquarum comitentur. Poterat etiam iſtiusmodi caſus dari,ut quo tempore experimenta circa albedinem aquarum naturalium capta ſunt, non niſi aquæ per campanam plumbeam diſtillatæ adhibitæ ſint, quæ durante diſtillatione quam minimum ſalis ab hac campana attraxerint, & conſequenter

tan-

tantum aquas impuras, non vero puriſſimas conductus Piſani dealbare potuerint, ad quas dealbandas aquis opus eſt, à ſale illo impraegnatis, quem campanæ plumbeæ evomere ſolent. Atque, ut quod res eſt dicam, quisquis hujusmodi experimentum cum cura facturus eſt, ſi pluribus & diverſis aquis per diverſas campanas diſtillatis uſus fuerit, inveniet, nonnullas, quæ in aquas conductus Piſani infuſæ, nunquam illas turbabunt, & contra alias quæ id agant ſubito. Et hanc talem differentiam, ut ego quidem expertus ſum, non parum promovere poteſt, non diverſitas modo campanarum, ſed etiam gradus ignis, & diverſa conſtitutio florum & herbarum quæ diſtillantur. Præterea ad rem fortè facit, utrum prima ſit, quæ per campanam diſtillat aqua, an vero ultima, ubi poſt continuos labores aliquot dierum campana, ut ita dicam, defatigata & ſterilis facta eſt. Accidit etiam

etiam quandoque, ut extraordinariam quandam differentiam producat major minorve quantitas aquæ, per plumbum diſtillatæ, & in aquam conductus Piſani infuſæ: utut enim hæc aqua Piſana turbetur & albeſcat; minus tamen quam mille aliæ, à me hactenus probatæ naturales aquæ, turbatur & albeſcit, excepto flumine *Peſcia*, quod per vallem *Nievole* dictam in Hetruria decurrit, cujus aqua eundem fere cum aqua Piſana albedinis modum ſervat: nec multum ab hac abit aqua fonticuli cujusdam, in prato palatii *Buonviſini*, in montibus Lucæ, non procul à famoſo urbis illius balneo. Porro aqua Nili tantopere celebrata, nec non putei Meccenſis in Arabia, quam tantoqere venerantur Mahometani, non minus quam viliſſima quævis turbida evadit.

In eodem illo libro experimentorum naturalium dicitur, aquas in vaſis vitreis diſtillatas, ſi aquis in

vaſe

vaſe plumbeo diſtillatis, admiſceantur, non turbari.

Sæpiſſime procedit hoc experimentum, ſed ſi generaliter de omnibus aquis in vaſe vitreo diſtillatis, loquamur, minime. Parietariam in vaſe vitreo, & balneo Mariæ, nec non arena & cucurbitis aureis ac argenteis, cum capitello vitreo, & in caſtello fornacis, in vaſis vitreis & terreis, vitro inductis, diſtillari curavi; eo tamen non obſtante aqua, quæ prodierat, affuſâ exiguâ aquæ roſarum, vel florum myrti, in plumbo diſtillatæ quantitate, ſemper turbida & lactis inſtar alba evaſit. In cucurbitam vitream quandoque libras quatuor parietariæ recens collectæ miſi, eandemque cum ſuo capitello roſtrato arenæ impoſui, ſervato ſemper eodem ignis gradu, & deducendo aquam, uſque dum parietaria plane ſicca, & quaſi ambuſta evaderet: atque ut differentiam aquarum in-

prin-

principio, medio, & fine operis animadvertere liceret, decies quater mutato recipiente, tandem horum quatuordecim ſpeciminum aquæ periculum feci, additâ roſarum aquâ per campanam plumbeam deſtillatá & ſtatim alba evaſerunt. Hoc experimentum menſe Aprili factum, Majo & Junio menſibus iteravi. Quare ut idem denuo tentarem, reſiduum horum quatuordecim ſpeciminum cucurbitâ argenteâ cum capitello vitreo exceptum, denuo in balneo Mariæ diſtillari curavi, octies mutato recipiente, nec tamen eo minus aqua, in primis ſex recipientibus collecta, albeſcebat, non vero octava & ultima, utut illam non uni generi aquarum, in vaſe plumbeo diſtillatarum, admiſcerem. Meliſſa eodem ferè quo parietaria modo albeſcit, ſed ita, ut quandoque variet. Dantur iſtiusmodi herbæ, quæ in vaſe vitreo & arena diſtillatæ, quam maxime variant: etenim

enim vel nunquam albeſcunt, aut ſi quæ albeſcunt, illis tantum hoc accidit, quæ ſub initia operis in recipiente colliguntur, non ultimis, ut quæ illius naturæ ſunt, ut non ipſæ modo à turbatione immunes ſint, ſed etiam turbatis aquis admiſtæ claras illas & limpidas reddant, haud aliter ac ſuccus limonum, nec non omphacium, & multo magis acetum forte & diſtillatum: ſpiritus autem vitrioli non item. Et hæ poſteriores aquæ tanto majorem in clarificando vim habent, quanto alacrior ignis fuit, cujus beneficio diſtillatio peracta eſt. Quod ad betam & ſalviam attinet, quilibet hujus veritatis certus eſſe poteſt, ſed non quoad parietariam, quæ ſemper & æqualiter, ut dixi, turbatur. Porro aquæ in caſtello fornacis, ſive vitreis ſive terreis vaſis vitro incruſtatis, cum vitreo capitello diſtillatæ, generaliter ferè omnes turbidæ evadunt. Dico ferè, quia non deſunt,

ſunt, quæ nunquam turbentur. Et ex eorum numero quæ turbantur, nonnullæ ſunt, quæ in principio, aliæ quæ in medio, & rurſus aliæ quæ in fine operis diſtillant: item aliæ quæ ex vaſis in ima, aliæ quæ ex iisdem in ſumma caſtelli regione collocatis proveniunt. Et ſæpe accidit, ut hæ aquæ non eundem ſemper ordinem ſervent: & poteſt dari caſus, ut aqua alicujus herbæ diſtillata, ſi experimentum capiatur, ſemper turbida evadat, & contra, ut unius ejusdemque generis herba, de novo diſtillata, effectum hunc turbationis non producat, ut jam difficilimi operis ſit, quicquam certi in genere de his aquarum diſtillatarum conturbationibus ſtatuere, de quibus, ne prolixior ſim, ſuo fortaſſis tempore & opportuniore loco agam, cum materia ſit curioſa, & quæ varios & quandoque inexpectatos caſus recipit.

Aqua cinnamomi in cucurbitis au-

aureis, argenteis, æreis, ſtanno obductis, vel vitreis, cum ſuis capitellis vitreis diſtillata, ſi in vaſis vitreis aſſervetur, ſemper clara & limpida permanet: ſed vaſis cryſtallinis aſſervata, paucis aliquot horis craſſeſcit, & lactis inſtar alba evadit, ac poſt aliquot dies ſenſim flaveſcere incipit, ſaporemque aſſumit amygdalarum amararum, & interioris ſubſtantiæ nucum perſicarum. Hoc experimentum, in aqua cinnamomi cum vel ſine vino diſtillata, plus centies à me repetitum, ſemper veriſſimum evadet; ſed neceſſum eſt, ut periculum facturus, vaſis utatur cryſtallinis, quæ Piſis fiunt; etenim ſi aliis utatur, vel plane non ſuccedet, aut hac vel illa ratione variabit. In vaſis quidem cryſtallinis, quæ Romæ vel Venetiis fiunt, aqua cinnamomi non intra paucas aliquot horas, ſed poſt duas demum, vel tres dies turbatur & albeſcit; ſed ita, ut nunquam in his flaveſcat, aut faſtidioſu

dioſum illum ſaporem amygdalarum amararum, vel nucum perſicarum aſſumat. At vero, ſi in vaſis cryſtallinis, quæ Romæ & Venetiis fiunt, non niſi poſt duos tresve dies turbatur, longe diutius in pulcherrimis illis cryſtallinis vaſis, quæ Lutetiæ Pariſiorum fiunt, perdurat: quin usque adeo exigua eſt, quam in his vaſis aſſumit, albedo, ut fere dicere liceat, eandem plane non albeſcere. Erit forte, cum hæc diverſitas ceſſabit, idque pro varietate artis & materiæ, quâ cryſtallina vaſa Piſis, Romæ, Venetiis & Lutetiæ Pariſiorum præparabuntur. Cauſam hujus albedinis à ſale provenire credo, qui in vaſis cryſtallinis efflореſcens, lapſu temporis illa corrodit, diffringit & conſumit: cujus rei quilibet certus eſſe poteſt, cum in aqua cinnamomi diſtillata ſemper aliqua pars ſalis, idque pro modo & quantitate aquæ, deprehendatur. Hæc aquæ conturbatio argumento eſt;

eſt, falſam eſſe communem opinionem eorum, qui vaſa cryſtallina nullam liquoribus quos continent alterationem adferre hactenus credunt: eoque major hujus opinionis falſitas deprehendetur, quod aquæ nonnullæ per campanam plumbeam diſtillatæ, in vaſis cryſtallinis, quæ Piſis parantur, albeſcunt, utut tardius quam aqua cinnamomi diſtillata turbentur.

Pulvis componitur ex tribus partibus ſalis nitri purgati, duabus ſalis tartari, & una florum ſulphuris, qui ab effectu quem producit *pulvis tonans* vocatur. etenim, ſi exigua ejusdem quantitas in cochlear, vel patellam æneam, vel cujuscunque metalli aliam mittatur, & candelæ vel prunis ardentibus imponatur, ſenſim colorem mutat, ac tandem ſtrepitum edit, qualem edere ſolet bombarda minor vel major, idque pro ratione aſſumtæ quantitatis. Accidit tamen quandoque, ut ille ipſe pulvis, quem

experimento facto optimum eſſe cognovimus, ſi denuo adhibeatur, eundem effectum in perſtrependo producere nolit: & vice verſa, iterum adhibitus, effectum ſuum producat; id quod mihi evenit, virtutem hujus pulveris D. Magalotti demonſtraturo. Etenim prima vice pulvis effectum nullum edidit, ſed ceræ inſtar liquefactus eſt: at vero iterum iterumque repetito examine, optimè reſpondit eventus.

Quin ſæpius mihi uſu venit, ut morſu viperarum, vel oleo peti ægrè admodum interimere aliquod animal poſſem. Dantur, ut dixi, varii caſus, ut vel vipera parum antea comederit, vel quidquam aſpri, rigidi & detergentis biberit, quo os, palatum, & fauces repurgata ſint; vel ut mordendo flavum illum, in vagina dentium latentem, & mortiferum humorem abſumſerit, vel ut liquor ille quantitate minor ſit, quam ut afficere ſanguinem poſſit;

vel

vel ſi ſatis copioſus adſit, ut morſus curſim, leviter, vel in locis minime venoſis & arterioſis inflictus ſit; maximè ſi animal morſu petitum majoris ſtaturæ ſit. Etenim vipera non æque facile hominem, ovem, capram, equum, taurum, quam columbam, gallum gallinaceum, cuniculum, felem, aliaqne minora animalçula interimit. Nec raro accidit, ut cum ſanguine ipſum quoque ex vulnere venenum prorumpat. Forte etiam non omnium viperarum eadem in inficiendo poteſtas, ſed vel minor, vel major, & magis fervida eſt, pro loci, in quo natæ ſunt, vel morantur, natura & conditione. Idemque oleo peti accidit: etenim non omne animal hoc oleo infectum moritur; aut certe non æque cito, ſi vulnus aliquam ex minoribus venis vel arteriis attingat. Præterea non omne oleum peti mortiferum eſt: ſed dantur ejusmodi ſpecies, quæ nullum quaſi detrimentum adfe-

runt : cujus rei me certiſſimum experientia reddidit. Maximam differentiam invenio inter petum Braſilianum, & illud quod ex inſula S. Chriſtophori advehitur. Varinenſe & Braſilianum effectu parum inter ſe differunt. Terranovanum,& quod ex inſula Nivis, S. Martini & Anguillæ adfertur, eaſdem ferè cum S. Chriſtophori peto facultates obtinet. Diverſos ab aliis peti ſpeciebus effectus noſtrum producit, utut omnes ejusdem ſpecies in eo conveniant, quod oleum reddunt empyreumaticum, putidiſſimum & fœtoris non ferendi. Non ignoro me forſitan nimis obſcure de tot ſpeciebus peti egiſſe, ſed cum materia ſit periculoſa, intelligat qui poteſt, ego memet intelligo.

Sed audi quæſo miras rerum viciſſitudines. Hoc oleum in vulnera immiſſum, brevi momento necat, aut certe faſtidioſiſſima ſymptomata excitat : & ego novi homines, qui ſo-

lo

lo pulvere peti inciſuras & vulnera, à Chirurgis ſimplicia dicta, curant. Et ſupradictus Pater Antonius Veira, Jeſuita, qui per annos triginta duos in Braſilia vixit, mihi retulit, illis in regionibus nullum aliud medicamentum in curandis vulneribus magis in uſu eſſe, quam ſuccum recentem & folia peti. Quod plus eſt, Nicolaus Monardes narrat, Indos, dum vulnera curant, à Cannibalis inflicta, mediantibus ſagittis veneno infectis, non niſi hoc ſucco uti, ut qui non ſolum veneno reſiſtit, ſed etiam celeriter cicatricem ducit, & fluxum ſanguinis prohibet. Nec deſunt, alii, qui ſingulis diebus matutino tempore jejuni non exiguam quantitatem peti dentibus conterunt & deglutiunt, nullo, ac ne minimo, quidem quod appareat, præjudicio, cum quævis olei ejusdem gutta, per os aſſumta, vel in ſtomachum demiſſa, exitioſorum & lethalium malorum radix & origo ſit: haud aliter ac pul-

vis ille peti, quem per momenta nemo fere non per naſum attrahit, ſi in os beſtiolæ cujusdam, & ſpecialiter lacertæ mittatur, momentaneo illam deliquio, & diſtentis membris morte afficit. Idem ab eodem peti pulvere ſerpentibus accidere dicerem: ſed de his nihil dicam, utut per integrum biennium mihi de illius experimenti veritate conſtet: etenim hoc currente anno, ob cauſam, quæ me latet, ne unum quidem ejusdem generis ſerpentem, hoc pulvere interimere potui. Id affirmare poſſum, hirudines pulveri peti involutas, poſt paucas aliquot horas mori, idque non vi pulveris qua pulvis eſt, ſed virtute peti.

His, qui verum modum præparandi oleum peti non ignorant, majoris momenti videbitur, his temporibus apud exteros ubivis, atque etiam apud nos, multos homines ſecurè, & citra periculum peti fumum per os aſſumere, quo palatum, omnes-

omneſque vicinas partes ita imbuunt, ut magiſtraliter eundem per oculos, aures, & nares emittere poſſint: & eo usque progreſſus eſt luxus, ut ingenioſam, facillimamque rationem invenerint, deducendi hunc fumum per canaliculos, ſub nive ſepultos, ex quibus usque adeo gelidus prodit, ut nihil cauſæ ſit, cur frigidiori aquiloni invideat. Et multi, non contenti hunc fumum aſſumpſiſſe per os, eodem, ſed calido, nova arte & recens invento inſtrumento inteſtina replent, idque loco clyſteris, eundemque contra multos contumaciores morbos, maxime vero contra colicam paſſionem, prodeſſe deprehendunt.

Quærere mihi videris, an artificium præparandi oleum peti per ſe ita comparatum ſit, ut violentiſſimam illam necandi virulentiam producat, vel an venenoſum aliquod ingrediens recipiat, ſine quo id perfici non poſſit? Et hæc tua inſtantia

mihi illis inniti videtur, quæ circa hanc materiam ab erudito quodam homine Gallo, in curioſo & elegantiſſimo ſuo tractatu de peto affirmativè ſcripta, & optimo jure nobiliſſimo doctiſſimoque Abbati Burdeloto, Condei & S. Legeri Domino, & diſcretione, ſapientiâ, & uſu rerum inter primos hujus ſeculi Medicos numerando. Verba autoris hæc ſunt:

Quelques-uns neanmoins, pour prouver qu'il eſt veneneux objecteront l'experience de certaine quinte-eſſence de tabac, qui fut apportée de Florence à Paris il y a quelque temps, dont une ſeule goutte introduite dans une piqueure faiſoit mourir à l'heure même. Mais come le tabac en ſon naturel ne produit rien de ſemblable, cette quinte-eſſence devoit étre ſuſpecte de quelque melange, ou du moins étoit devenuë

venuë veneneuſe par les diverſes preparations qu'elle avoit reçeu de la chimie.

Id eſt:

Eo non obſtante, nonnulli, ut venenoſum illud eſſe probent, objicient experientiam, cujusdam quintæ eſſentiæ peti, non ita pridem Florentiâ Lutetiam Pariſiorum allatæ, cujus unica gutta, in punctiunculam miſſa, ea ipſa hora mortem inducit. At vero, cum petum naturâ ſuâ nihil iſtiusmodi producat, quinta hæc eſſentia debebat eſſe ſuſpecta mixturæ alicujus, aut certè venenoſæ alicujus qualitatis, à diverſis præparationibus chemicis acceptæ.

Hic nihil aliud quo tibi reſpondeam habeo, quam eodem, quo oleum peti fit, magiſterio, etiam diverſa alia fieri, quæ in uſu medico evadunt innocentiſſima, & ſive ore aſſumta, ſive extrinſecus vulneri applicata, non niſi eximia & ſalutifera

medicamenta eſſe deprehenduntur: ideoque certo affirmare non auſim, hoc oleum tali magiſterio converti in naturam veneni: id liberè affirmare poſſum, nihil ei, dum præparatur, admiſceri, quo infici venenoſa qualitate poſſit: & hinc eſt, quod nonnulli, ſubdubitantes, crediderunt, petum à mercatoribus in regionibus Americæ elleboro & euphorbio corrumpi: quare proprio motu, ſimul oleum euphorbii, & ellebori extrahi curavi, & experimento in diverſo genere vulnerum capto, utrumque ſemper veneni expers eſſe deprehendi. Interim, ſi quis juſto ſcrupuloſior eſſet, replicare poſſet, id mihi accidiſſe ob non adhibitas ceremonias in colligendo elleboro neceſſarias, & ab autoribus toties memoratas, quos inter Plinius ſcripſit: *Hoc & religioſius colligitur: primum enim gladio circumſcribitur, dein qui circumciſurus eſt, ortum ſpectat, & precatur, ut id liceat ſibi conceden-*

dentibus Diis facere, obſervatque aquilæ volatus. Ineptiæ, quibus fidem adhibuerunt antiqui, vel quas eum fortaſſis in finem ſcripſerunt, ut autoritatem & venerationem illius herbæ ſartam tectam conſervarent. Et ſiquidem veræ & neceſſariæ eſſent illæ ceremoniæ, (id quod negarem) ea eſt autorum in deſcribendis illis diverſitas, ut neſciam, cui fidem adhibere deberent herbarii noſtri. Etenim Plinius, in colligendo elleboro, aquilarum volatus eâdem ratione obſervare jubet, qua olim in prædictionibus ſuis utebantur Augures. Contra Theophraſtus & Dioſcorides volunt, ut Herbarii id agant, ne aquilæ illos in opere deprehendant & videant. Ubi obiter noto, Plinium, cum hæc ex Græcorum libris deſcriberet, non obſervaſſe diſcrimen, quod tamen non exiguum eſt, inter φυλάττεσθαι & φυλάττειν: vel ut Salmaſius autumat, pro *obſervatque aquilæ volatus*, legi poſſet, *ſervatque*

aquilæ volatus, eo ſenſu, quo Horatius dixit: *En rupes maxima: Serva.* & Terentius: *Hem! Serva geminabit, niſi caves*; qua ratione Theophraſto & Dioſcoridi conveniret cum Plinio. Sed enim, quicunque hæc talia negligit, virtuti ellebori non præjudicat, cum ipſi autores declarent, non ellebori, ſed colligentis cauſa hæc fieri, ut nimirum omne periculum declinet, & vacuus ſit ab omni metu ſiniſtri augurii, quæ omnia non niſi vanæ imaginationis ſunt.

Res inter ſcriptores notiſſima eſt, quod piſcis ille marinus *Torpedo* dictus, ſi tangatur, ſomnum atque ſtuporem inducat manui & brachio tangentis: cujus rei non ſemel experimentum feci, ſimul ut certus eſſem de veritate, & de eadem cum certitudine ſcientiæ loqui poſſem: & narrabo tibi, piſcatores aliquot me requirente, hujus piſcis cauſa piſcatum iviſſe, & capto illius generis uno, eundem mihi, paulo poſtquam captus erat,

erat, vivum adduxiſſe. Vix illum manu conſtrictum tetigeram, cum formicare manus, brachium, & omnis humerus cœpit, cum tremore usque adeo faſtidioſo, nec non dolore afflictivo & acuto, in mucrone cubiti, ut ſtatim manum abducere cogerer: idque toties mihi accidit, quoties eundem diutius tangere obſtinatè volebam. Verum quidem eſt, me tanto minus doloris atque tremoris ſenſiſſe, quanto morti propior torpedo erat: quin ſæpius nihil iſtiusmodi ſenſi: & cum jam plane mortua eſſet, neque enim ultra tres horas vixit, tractare eandem ſecurè, & ſine omni faſtidio poteram: ut jam mirum non ſit, eſſe, qui de veritate hujus effecti dubitent, & rem omnem fabulæ loco habeant; fortè, quia in torpedine, non viva, ſed mortua, aut morti vicina experimentum fecerunt.

Non poſſum eadem ſecuritate affirmare vel negare, an verum ſit, vir-

tutem torpedinis etiam operari è longinquo. Piſcatores omnes dicunt, quod ſic : & conſtanter affirmant, eandem per funem retis, & haſtam fuſcinæ transire de corpore torpedinis in manum & brachium piſcatoris : quin unus ex eorum numero mihi dicebat, ſe, cum torpedinem in vas prægrande miſiſſet, & jam in eo eſſet, ut ope cacabi illud aqua marina adimpleret, ſoporatas ſibi manus, ſed leviter, ſenſiſſe. Sit quomodocumque velit, negare illud non auſim, quin potius huc feror ut credam : nec tamen certo aliud dicere poſſum, quam me, cum citra contactum torpedinis manum propius admoverem, aut in aqua, cui innatabat, manibus verſarer, nihil omnino mali ſenſiſſe. Poteſt tamen eſſe, ut torpedo in mari, vivida, integrâ, nec diſſipatâ ob mortis viciniam virtute propriâ, producat omnes illos effectus à piſcatoribus memoratos.

Torpedo illa, de qua loquor, capta

fuit

fuit decimo quarto Martii, anno milleſimo ſexcenteſimo, ſexageſimo ſexto. Fœmina erat, & libras circiter quindecim pendebat. Volui tunc obſervare internam viſcerum fabricam, ſed ob multas occupationes curſim illud, & ut dici ſolet, craſſa Minerva feci. Scribam tamen, eo non obſtante, omne illud, quod tum temporis ea de re in adverſariis meis notavi.

Oculi parvi, & in ſuperiori parte poſiti ſunt, duobus transverſis digitis ab extremo anteriore limbo corporis torpedinis. Prominent ex loculis ſuis velut duo cornua, vel informes quædam nuces. Pupilla rotunda non eſt, ſed iridis figuram æmulatur, ejusque dimidia pars concava, altera convexa eſt, & ubi convexa pars in concavam intrat, pupilla clauditur. Humor cryſtallinus rotundus eſt, teneræ ſubſtantiæ, quoad exteriora, & duræ, quoad interiora.

Den-

Dentes in extremitate altitudinis ſatis acuti, & circa baſin largi ſunt.

Hepar in duos lobos dividitur, duarum falcium inſtar, qui in baſi ſubtiliſſimo & arctiſſimo ligamento connectuntur. In univerſum uncias undecim pendebat.

Folliculus fellis ſatis magnus, ad dextrum lobum hepatis annexus erat, pondere drachmarum ſex. Ulyſſes Aldrovandus credit, hoc fel, cataplasmatis loco alicui corporis membro impoſitum, tremorem inducere, & torporem: ſed experientia edoctus ſum, vanum eſſe hunc ejusdem timorem. Vanam quoque crederem eſſe Plinii & Galeni opinionem, qui affirmarunt, hoc ipſum fel pollere ea virtute, ut flaccidum & imbelle reddat illud cornu, quo (ut Boccacius noſter loquitur) homines arietant.

Inter duos lobos hepatis ſtomachus & inteſtinum jejunum interjacent.

Sto-

Stomachus usque adeo magnus eſt, ut immiſſa manus hominis per os torpedinis, quod æquè ſatis latum eſt, convertere ſeſe facile in eodem ſtomacho poſſit, qui carnoſus & rugoſus eſt.

Inter ſtomachum & inteſtina exiguus quidam trajectus eſt, quem pilorum vocare licet, & qui duos angulos facit, figuram literæ S. repræſentantes.

Inteſtinum jejunum ſex transverſorum digiſtorum longitudinem vix æquat, interius ad cochleæ formam fabricatum, ad modum fabricæ inteſtinorum piſcis palumbi, aliorumque piſcium ex canum & rajarum genere, maximamque partem ſimile duobus inteſtinis cæcis ſtruthionis & cuniculi.

In altero angulorum, ſtomachum inter & inteſtinum, pancreas & lien ſita ſunt.

Lien, drachmas duas pendens, figuræ ellipticæ; at vero pancrea-

tis

tis figura ſatis irregularis erat: etenim verſus lienem craſſum & latum eſt, & poſtea longo ligamento ad inteſtinum accedit.

Cor non abſimile eſt aliorum piſcium cordibus, & non niſi unam auriculam habet. Poſtquam illud à corpore torpedinis diſſolveram, & ab omni vaſe ſanguineo ſeparaveram, non deſiit per ſeptem horarum ſpatia vivere & palpitare: & reliquum corpus torpedinis, demto corde, non ceſſavit per tres horas continuas monſtrare evidentiſſima ſigna motus & ſenſus; quo utroque omnium ultimò cauda deſtituebatur: id quod mihi in memoriam revocat, quod in alia torpedine, ante multas horas mortua, & frigore conſtricta obſervaveram, caudam nonnihil ſe moviſſe.

Ad utrumque lobum hepatis immediatè annexa, & diaphragma inter & ipſum hepar ſita erant ovaria duo. In unoquoque ovario ſupra quin-

quinquaginta ova diverſæ magnitudinis videre erant. Ab his duobus ovariis duo diſtincti canales deſcendunt, qui in oviductibus terminantur. In horum oviductuum uno ſex ova ſatis magna erant, quorum unum unciam unam vel circiter pendebat, coloris ex viridi flaveſcentis, inſtar bilis porraceæ. In altero oviductu ova octo, ſex aliis ſimilia continebantur, quæ ex oviductu exemta in figuram planam circularem abibant.

In cavitate oviductuum, circa ova, humor quidam fluctuabat, liquefacto cryſtallo non abſimilis, liber, nec ab oviductibus vel ovis dependens: ipſa etiam ova non minus libera, & nullis ligamentis vel vinculis aſtricta erant.

Branchias ab utroque latere quatuor cum dimidia habet: quatuor tamen illæ, quas integras voco, duplices ſunt, & carne quadam muſculoſa, motui earundem inſerviente à ſe invicem ſeparantur: ita ut dicere

liceat,

liceat, torpedinem, ſi utrumque latus reſpicias, branchias habere novem. Foramina branchiarum extrinſecus in pelle quatuor, intus & gulæ reſpondentia quinque mihi viſa ſunt, ſed ita, ut dubitarem, eſſentne etiam in pelle quinque, uno à me per imprudentiam in ſectione corrupto.

Omne illud ſpatium corporis torpedinis, quod branchias inter & caput, nec non illum locum, ubi pinnæ collocatæ ſunt, ad uſque extremitatem anteriorem corporis ſitum eſt, ſubſtantia occupat fibroſa, mollis candidiſſima, cujus fibræ craſſitiem pennæ cygneæ craſſioris æquant, & nervis munitæ ſunt vaſisque ſanguineis Capita vel extremitates harum fibrarum pellem dorſi & pectoris attingunt, & ſimul junctæ duo corpora, vel muſculos duos falcatæ figuræ formant, qui duo muſculi ſimul ad examen vocati, ad libras circiter tres cum dimidia

dia aſcenderunt. Mihi tunc quidem videbatur, in his duobus falcatis corporibus, vel muſculis potius, quam in ulla alia parte reſidere virtus dolorifica torpedinis: ſed idem denuo affirmare non auſim, & forte deceptus ſum. Non tamen credo, me deceptum eſſe, obſervando, quod ſupradicta virtus ſeſe magis vividè exerat tunc, quando torpedo capta, & manu conſtricta, contorquendo ſeſe per vim elabi conatur.

In Braſilia fructus arboris naſcitur, ab incolis ejus regionis *Araticù* dictus, guſtu ſuaviſſimus, & nutrimenti laudabilis. Attamen inter ſpecies hujus *Araticù* una invenitur, nutrimenti peſſimi & venenoſa. Quare ſi quis illis in regionibus indifferenter & citra delectum hoc fructu uteretur, fieri facile poſſet ut non ſine magno ſuo malo deciperetur. Guilelmus Piſo, *libro quarto & quinto hiſtoria naturalis*, hujus arboris ſimul & fructus mentionem facit:

cit: at enim, quia figuræ illius fructus, uſquequaque non reſpondent, ipſi fructui, quem pro humanitate ſua mihi donavit D. Franciſcus Antonius Malaſpina, Suveri Marchio, inde eſt, quod figuram ejuſdem, in naturali ſua magnitudine, nec non ſeminum integrorum, & apertorum, atque ipſius etiam animæ ſeminum mediante *tab.* VI. tibi tranſmitto.

Fructus ille, quem hac figura deſignatum vides, corticem habet cætera lævem, ſed conſertum ſpiculis, vel ſpinis, raris, obtuſis, non pungentibus, & à plano ipſius corticis oppidò parum aſſurgentibus. Color corticis hujus exſiccati fructus, in ferrugineum propendet, nigro miſtus, utut ubi jam maturuit in croceum obſcuriorem, intermiſtis hinc inde rubris maculis, propendeat. Intus uſque adeo ſeminum plenus eſt, ut in hoc ipſo, quem tibi deſcribo, centum & ſeptuaginta numeraverim,

Aratic

Digitized by Google

verim, quorum ſuis ſingula cellulis, ex tenuiſſima membrana compoſitis, & cortici quaſi alligatis conſtant. Semina, ſi figuram & magnitudinem ſpectes, amygdalas referunt. Folliculi ſeminum, quoad ſubſtantiam, folliculis ſeminum citreolorum non abſimiles ſunt. Extrinſecus læves, nitidi, & coloris ex flavo rubri, ſed intus candidi, aſperi, & rigidi, ob membranulas quasdam duras, quæ à ſuperficie folliculorum aſſurgentes, in ipſam medullam ſeminis penetrant: Semen ipſum candidum eſt, & figuram ellipticam obtinet, & à membranulis accuratè inciſum eſt. Si Piſonis deſcriptio tibi non ſatisfacit, legere poteris ſequentem relationem, à Luſitano Patre Societatis veſtræ, nec non magno in Theologia Magiſtro, & Præcone excellentiſſimo factam:

Por que ha tres eſpecies d'eſte Pomo muito ſemelhantes, direy a diferen-

ferenza de todas que com nome univerſal ſe chaman Araticù. A primeira eſpecie, que abſolutamente ſe chama com o nome generico he da meſma figura, que a qui ſe moſtra, mas ordinariamente de muito mayor grandeza como hum mellam mediano. A cor de fora he verde com miſtura de amarello, quando eſta maduro; A cor por dentro he tra branco,e dourado. As ſementes da meſma forma, que as pintadas de cor de tamara madura, mas naon ſecca. Sam poucas, e metidas pella carne do pomo a modo das pevides de ballanzia. O cheiro bom e agudo, com algua aſperezza, a qual tambem ſe acha no ſabor entre doce, e azedo. Tem hum tallo no meo, como cravo, em que ſe ſuſtenta, e continua o pe, e por iſſo da meſma groſſura, e duro, mas da

meſma

meſma cor da carne; a qual naon penetra muito. As arvores ſaon grandes, e freſcas; folhas como de l'arauja, mais groſſas, e eſcuras. A madeira do tronco leve, e pouco ſolida; e aſſi de pouco ſervizo. Naſce eſta eſpecie em todo o Braſil; onde naon he eſtimada.

A ſegunda eſpecie ſe chama Araticù Panà, com figura ſemelhante. Naſce iunto dos rios. A arvore pequena, e de differente tronco, e folha. O fruto he tam venenoſo, que os Caranguejos terreſtes, que dello ſe ſuſtentan, mata.

A terceira eſpecie ſe chama Araticù Apè. Heſta he verdedaeiramente comparavel as melhores frutas do mundo, poſtoque naon tenha ſemelhanza com nenhua dellas. A figura he como a pintada, e

ſol lhe faltam hunas pontas ſalidas para fora, com que as eſcamas da pinha ſe vaon como diſtinguindo, mas todas em huna meſma caſca, ou pelle unida, com que ſe cobre. A grandeza ordinaria he como a qui ſe moſtra, mas alguas ſaon muito mayores. As ſementes ſaon negras com algua lus de dourado. O cheiro he pouco; e naon aſpero. Madura he toda amarella com alguns pontos negros. Parteſe eſta fruta pello meo facilmente com huna facca: E fica repartida como em duas porzelanas de manjar branco muito brando, doce, e freſquiſſimo, ou como de nata com meſtura de azucar. E aſſi ſe come as colheres ficando a caſca de groſſura de huna pataca. Deſe eſta fruta em Pernambuco *(porque nunca a vi na* Bahia) *mas muito melhor na Parà, onde naon*

tem

tem o meſmo nome, e ſe chama Beribà. *O tronco, e flor, e folhas ſaon differentes da primeira eſpecie, mas naon tam formoſas a viſta. Naon deſcrivo a flor, porque naon eſtou bem lembrado. Digo que ſe naon ſe mudar, com o terreno, he digniſſima de ſer transplantada a Florenza.*

Id eſt:

Cum hujus pomi tres dentur ſpecies, quæ inter ſe ſimilitudinem ſervare videntur, earum differentias univerſali nomine Araticù *ſignificatas deſcribere conabor.*

Prima ſpecies quæ abſolutè generis ſui nomen ſervat, talem figuram habet, qualis hic depingitur, ſed frequenter magnitudine inſtar mediocris melopeponis prædita eſt. Color exterius viridis eſt, cum aliquali palloris miſtura, quando ad perfectam maturitatem devenit: intus albo, aureo ſimul flaveſcente colore ſuffunditur. Semen gene-

rat depicto haud diſſimile: colore tamarindi maturi, ſed non deſiccati, praeditum: pauca vero generat ſemina, & per totius pomi medullam, ſicuti aquatici melopoponis diſperſa. Odore pollet grato, & acuto, cum leviſſima adſtrictione, quae etiam ſaporem acido-dulcem comitatur. In medio taleolum, quaſi clavum continet, quo ſuſtinetur, & cum toto principio, ſeu pede usque ad fructus radicem continuatur, ideo eandem craſſitiem & duritiem obtinet, & ejusdem pomi colore decoratur, qui non valde medullam penetrat, neque ad illius intima perducitur. Arbor eſt procerae magnitudinis, ſemper vireſcens: folia Aurantiae arboris ſimilia, ſed craſſiora, & obſcurioris coloris. Trunci lignum admodum leve, & exiguae ſoliditatis, ideo nulli uſui inſervire aptum. Naſcitur haec ſpecies in univerſa Braſilia, ubi nullius aeſtimationis habetur.

Secunda ſpecies dicitur Araticù Panà, *praecedenti ſimilis, juxta flumina germinare ſolet. Arbor eſt parva, trun-*

co & foliis à prima ſpecie non parum differens : fructus adeo venetata qualitate malignus, ut à cancris terreſtribus. comeſtus, ipſos ſtatim enecet.

Tertia ſpecies appellatur Araticù Apè , *poterit quidem fructus hic totius orbis melioribus comparari , quamvis nulli aliquo modo ſimilis appareat : ejus figura eadem fere eſt ac illius fructus , qui hic depingetur, cui duntaxat deſunt, acutæ quædam cuſpides , quibus fructus ſegmenta quaſi dividuntur , licet omnes eodem cortice , ſeu pellicula conjungantur. Ejus ordinaria magnitudo talis eſt qualis hic oſtenditur depicta, ultra quam aliqui frequenter increſcunt. Semen eſt nigrum, aureo quodam fulgore niteſcens. Remiſſo pollet odore , & non ingrato ; cum jam perfectè maturuit pallido colore ſuffuſus nigris maculis, ſeu puncticulis, undique perſuſus. Facillime fructus iſte gladiolo diſſecatur , & partes jam diviſæ videntur ut duæ capſulæ , ſeu vaſcula eo cibo referta , qui vulgo ex carne Gallinæ cum ſacharo & lacte*

contuſa parari ſolet, eoque maxime blando, ſuavi & frigidiſſimo, vel ſicuti pinguior pars lactis, quæ ſupernatat albo ſacharo permixta: ideo non niſi cum cochleari commode ipſo veſcuntur. Cortex Imperialis monetæ craſſitiem minime excedit. Naſcitur hæc planta Pernambuci, *(ſiquidem nunquam ipſe* Bajæ *vidiſſe memini) ſed multò melior in* Parà *progignitur, ubi non eodem nomine nuncupatur, ſed* Beribà *communiter dicitur. Truncus, flores & folia à prima ſpecie ſatis differunt, ſed hæc non ita pulcra viſui apparent. Florem deſcribere ſuperſedeo, cujus ideam memoria non ſatis retinui. Quod ſi ex terræ natura & proprietate mutationem non ſuſceperit fructus, operæ pretium eſſe arbitror ut Florentiam deferatur, & illic transplantetur.*

Et non hanc modo arborem me ibidem viſurum ſpero; ſed herbas etiam exoticas permultas. Etenim Sereniſſimus Magnus Dux Coſmus tertius, non æmulator minus, quam filius

filius, magni Ferdinandi Prudentis, inter actiones, regio ſuo genio quam maxime convenientes, hanc numerat, protectione, gratiâ, & liberalitate præcurrere votis eorum, qui ſcientias & bonas artes profitentur. Quod ſi inter laudes Herculis non poſtrema fuit, cedros ex hortis Heſperidum Africanis transtuliſſe in Græciam; inter glorioſas laudes Sereniſſimi Domini mei etiam hæc refulget, quod hortos Florentiæ & Piſis omni plantarum exoticarum apparatu generoſè inſtructos vult, idque non vanæ alicujus, aut curioſæ delectationis gratiâ, ſed in uſus eorum, qui diverſas plantarum naturas & proprietates indagando deſcribunt.

Tempus eſt, ut miſſis longis his digreſſionibus, ad primum & præcipuum ſcripti mei filum redeam; ideoque cum omni affectu te rogo, precorque, placeat tibi, lapidis tui ſerpentini (*Cobra de Cabelo* naturam, & vires denuo in aliis beſtiis, quas

viperæ momorderunt, experiri: Etenim, ſi poſt multa experimenta accuratè facta deprehenderis, illum revera pollere virtute ſanandi punctus & morſus venenoſorum animalium, ingenuè fatear neceſſe eſt, me hactenus deceptum, & lapidem tuum bonum & legitimum, meos vero falſos & ſpurios eſſe. Quod ſi è contra inveneris, nihil in lapide tuo virtutis eſſe, gaudebimus utrique, inventam à nobis veritatem, & detectum eſſe mendacium, quod hoc vel illo caſu occaſionem mortis ſuppeditare poterat homini ingenuo, qui morſu à vipera vel cane rabido petitus, recuſatis omnibus aliis medicamentis, omnem ſuam ſpem in hujus unius lapidis virtute collocaret; quod genus lapidum, ut dicam quod ſentio, adulterinum & factitium eſt; aut ſi in capite ſerpentis *Cobra de cabelo* vel *Pileati* vulgo dicti naſcitur, nullam contra viperæ morſum, peti oleum, & ſagittas Bantamorum & Macaſſarorum

rorum virtutem habet: quod ſi omnino aliquam alexipharmaci vim obtinet, nihil quod ei ultra largiamur ſupereſt, quam ut dicamus, prodeſſe eundem, contra morſus illorum ſerpentum, in quorum capite naſcitur, & hoc Pater Michaël Boim Jeſuita, ſemotis fabulis *capite octavo de ſerpente Gen-to* in ſua Flora Sinica ſcripſit, penes quem ejus rei fides ſit. Me quod attinet, non dubito, quin hi noſtri lapides, ut jam antea dixi, manu facti ſint: & hanc meam ſententiam multi viri confirmant, qui diu admodum in India cis & ultra Gangem habitarunt, affirmantes, illos à ſolitariis, vel Indorum eremitis, idololatris, *Iogui* dictis, compactos eſſe, quos poſtea in Diu, Goa, Salſetta, nec non per omnem Malabari & ſinus Bengalenſis, Siami, & Coccincinæ oram, omneſque præcipuas maris orientalis inſulas divendant. Sed me vel maximè in hac opinione confirmat,

quod tu ipſe, Virtuoſiſſime Pater, non multum ab hac mea ſententia abis, uti paucis abhinc diebus liquido videre mihi licuit, ex doctiſſimo tuo libro, *de triplici in natura rerum magnete*: ubi mentione facta ſerpentum criſtatorum eorundemque lapidibus, ſapienter hunc in modum ſcripſiſti: *Qui autem hujusmodi ſerpentes capiendi modum quam dexterrime callent, ſunt Brachmani, & quos* Jogues *vocant, gentilitiæ ſuperſtitionis eremicolæ: longa ſiquidem experientia docti, vel ad primum ſerpentis pileati aſpectum ex certis ſignis norunt, qui lapide turgeant, qui non, nec hic ſiſtunt, ſiquidem comparata horum lapidum copia, contuſos, atque una cum reliquis ſerpentis partibus, addita nonnihil ex terra ſigillata, aut etiam, quam magni faciunt, terra Melitenſi, in maſſam redactos, lapides efformant artificiales, eadem virtute, qua naturales imbutos, quos deinde magno quæſtu advenis vendunt, ſecreti lapidis conficiendi ita tenaces,*

naces, ut nullis aut precibus, aut obſequiis propoſitisque nummis, id advenæ extorquere poſſint.

Alius quidam Pater Soc. Jeſu in ſuis relationibus de hac re ita loquitur.

Pondre a qui la virtud de otra piedra de cobra que ay en la India: llamaſe eſta, piedra de cobra de Diu: *Es pequena, e tiene algunas manchas blancas: es echa de varias confictiones, y contravenenos; hazenla los* Jogues, *que ſon hombres gentiles y penitentes, y los encantadores de culebras, que moran en Diu. De algunas ſe dize, que naſcen en la cabeza de la culebra; pero eſtas ſon verdes, y eſcuras: en verdad ſon piedras differentes d'eſtas arteficiales, y todas tienen la miſma virtud.*

Id eſt:

Ponam hic virtutem alterius lapidis Cobra *dicti, quem India habet: hic lapis vocatur*, Piedra de Cobra de Diu. *Parvus eſt, & maculas aliquot albas habet. Variis confectionibus & antidotis conſtat.* Jogues *illum præparant, homines pagani, pœnitentes, & ſerpentum incantatores, qui in Diu morantur. Nonnulli dicunt illos in capite colubri naſci: ſed hi virides ſunt, & obſcuri: certe lapides ſunt, ab his artificialibus diverſi, & omnes eadem virtute pollent.*

Virides hactenus nullos vidi, nec expertus ſum: ſed ſi eandem quam artificiales virtutem obtinent, non ſine ratione de eorundem viribus vehementer dubitaverim: quin in eo ſum, ut ferè credam, hos ſimul & illos prorſus omni virtute carere, & hos Jogues ejuſdem cum noſtris circumforaneis & cantilenarum propolis farinæ eſſe; etenim per empo-

ria

ria Indiarum vagantur, oſtentando ſerpentes criſtatos, eosque collo & brachiis circumligantes, ſed ita, affirmante Garzia ab Horto, ut dentes illis omnes antea effregerint, nec non omni veneno ſpoliaverint. Et fieri poteſt, (quæ mea imaginatio eſt) ut his ſerpentibus, ea ratione præparatis, ſeſe mordendos exhibeant, & medicato his lapidibus morſu, falſam pro vera virtute jactent. *Serpentes cobras de cabelo*, ſcribit Garzias, capite de ligno ſerpentino, *circumferre ſolent. Circumforanei quidem* (Jogues *appellant*) *ſtipem emendicantes, & cineribus ſeſe aſpergentes, ut hac ratione venerandos ſeſe ſanctimoniæ titulo vulgo præbeant. Circumeunt iſti omnes regiones, & nonnulli ex iis circulatorum munere funguntur, geſtantque hos ſerpentes, quos demulcere ſolent, & collo aptare, (prius tamen exemptis dentibus) vulgo perſuadentes eos ſe incantaſſe, ne nocere poſſint.*

Attamen, inquiet aliquis, neceſſe eſt, ut hi lapides aliquam, neſcio qualem amicitiam vel inimicitiam cum veneno gerant, & ut aliquis inter lapides & venenum reciprocus amor ſit, cum liquido appareat, quam tenaciter ſeſe ad venenoſa vulnera applicent. Et vero negari non poteſt, quod vulneribus illis adhæreant; ſed hoc addatur neceſſe eſt, illos quibuſcunque vulneribus non venenoſis, atque adeo cuicunque parti corporis adhærere, quæ quidem molles ſint, & ſanguine, vel quo alio liquore madeant: eadem ratione, qua exigui illi panes terræ ſigillatæ, & omnes aliæ bolorum ſpecies. In ſumma, ſemper magis magiſque obtuſus hæreo, ad tanta mendacia, quanta indies de illis medicamentis ſcribuntur & narrantur, quæ ex ultramarinis, & longius remotis, aut minus cognitis regionibus ad nos deferuntur, nulla veri falſive cura, tantum, ut quæ narrantur,

nova,

nova, inaudita, & quaſi miraculoſa videantur; unoquoque id agente, ut hac via magis conſpicuum ſeſe, magiſque reverendum, & ſimplici vulgo doctiorem oſtentet, qui quidem has nugas eadem fide apprehendit, quâ rudes Caſtiliani crediderunt, veros eſſe effectus pennæ & carbonum, à nequiſſimo impoſtore ſibi exhibitorum, cujus mentionem Boccacius facit: prorſus ut falſus ſit Arioſtus, ubi dixit:

Chi va lontan dalla ſua patria
vede
Coſe da quel che già credea lon-
tane,
Che narrandole poi non ſe gli
crede,
E ſtimato bugiardo ne rimane:
Che 'l volgo ſciocco non gli vuol
dar fede
Se non le vede, e tocca chiare,
e piane.

Id

Id eſt:

Qui procul à patria ſua abit res videt, quas antea procul à vero abeſſe credebat: quin ubi illas narrat, nemo ei credit, & nugator habetur. Etenim ſolidum vulgus fidem ei adhibere non vult, niſi illas clarè & planè videat tangatque.

Certus ſum, ſi de Hiſtorico, non de Poëta ſcripſiſſem, vel ſaltem ea puritate ſermonis uſus eſſem, qua ille in Satyris utitur, ſapientes, non ſtultos vocaſſem, qui lentè procedunt in adhibenda fide omnibus illis, quæ de iſtiusmodi regionibus referuntur, quæ adiri commodè nequeunt, ad inveſtigandam veritatem relationis. Rem experientiâ probatam loquor & veram: multa famoſa medicamenta, inde ab Africa & Indiis tam orientalibus, quam occidentalibus, magna exſpectatione in Europam delata, mihi tractanti non reſpondiſſe, & facto periculo nullius valo-

valoris fuiſſe. Culpabunt multi zelatores, & nimis forte creduli, id quod dico, & murmurantes exclamabunt, me nimis ſtupida & parum politica ſinceritate id agere, ut fidem minuam vel demam illis pharmacis, quam inveterato multorum conſenſu obtinuerunt maximam. Ego vero per viam experientiæ liberam, & ab affectu immunem incedens, reſpondebo illis, nobiliſſimi illius Satyrici Florentini verbis, ad meum propoſitum accommodatis:

Dunque tua voglia imperioſa chiede,
Ch' io metta al mio 'ntelletto le paſtoje,
Ne piu la ſcorra, ch' il tuo occhio vede?
Chi ſi da queſti impacci, e queſte noje
La verità non ha già per oggetto;

Ma

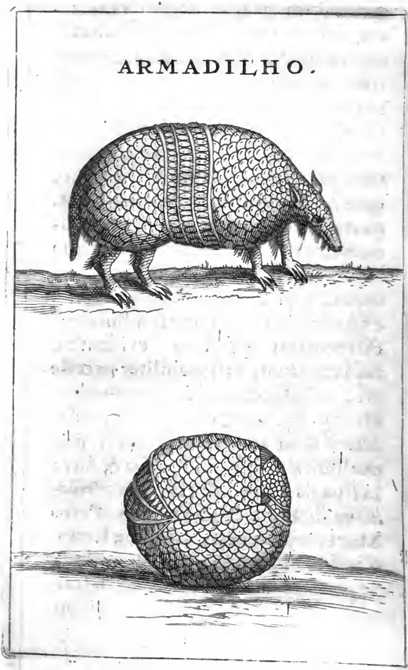
Ma vuol tenere in prezzo quelle gioje,
Ch' eſſendo falſe, gli fa gran diſpetto
Chi ărreca delle vere, e le ſua ſmacca,
Moſtrando al paragone il lor difetto.

Id eſt:

Ergo imperioſa tua voluntas poſtulat, ut intellectui meo numellas imponam, ne plus percurrat, quam oculus tuus videt? qui, ſi in perplexis & tadioſis his negotiis veritatem pro objecto non habet, ſed in pretio gemmas illas habere vult, quæ falſæ ſunt, vehementer ſuccenſet ei, qui veras affert, reprobratis illis, monſtrando ad lydium lapidem eorum defectum.

Nec tamen ignoro, aut quotidie minus experior, experimenta difficiliora, & maxime fallacia eſſe illa, quæ circa res medicas fiunt: & quan-

quanquam magna & generalis incertitudo utplurimum comitetur omnia medicamenta, nec raro accidat, ut unum idemque malum in diverſis corporibus naſcatur ex diverſis cauſis, & multæ circumſtantiæ temporis, vel loci, aut præparationis, aliarumque rerum dari poſſint, quæ non benè obſervatæ, impedire, mutare, vel minuere virtutem medicamentorum queant; eo tamen non obſtante, ubi hæc vel illa medicamenta poſt ſæpe ſæpiusque repetita experimenta, & iteratò adhibitam diligentiam effectum evidentem nullum edunt, rationabiliter neceſſe eſt, ut ſuſpecta nobis ſit eorundem virtus. Ex horum numero eſt, teſtaceum illud animal, teſtudini non multum abſimile, in Braſilia & nova Hiſpania *Tatou*, & Hiſpanis *Armadilha* dictum, & ab Oviedo, Petro Martyre, Gesnero, Johanne Lerio, Cluſio, Nierembergio, Wormio & Septala in nobili ſuo muſæo deſcriptum.

ARMADILHO.

ανθρωπόμορφος.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

ptum. Nonnulli dicunt, drachmam unam corticis vel teſtæ hujus animalis potenter provocare ſudorem, morbo Gallico laborantibus, & oſſiculum caudæ ejusdem, in tenuiſſimum pulverem redactum, & magnitudine capitis aciculæ in aures immiſſum, prodeſſe contra ſurditatem, eamque infallibiliter ſanare. Mera hæc eſt fabula; quod fortè animadvertens Wilhelmus Piſo, verbum non addidit de hujus animalis virtute, ſed ad ea provocat, quæ Monardus & Ximenes ſcripſerant, modeſtè fatendo, ſe nunquam ejus rei periculum feciſſe.

Alii narrant, piſcem maris Braſiliani, ab Hiſpanis, quod facie mulierem refert, *Pece Muger* vocatum, habere oſſa, ea virtute gravida, ut dorſo ita geſtata, ut vivam carnem tangant, immediate omnem exitioſum fluxum ſanguinis cohibeant, qui ex hac vel illa vena vel arteria præcipitanter reſtagnat.

Præte

Præter hanc illorum narrationem alii, & inter illos Pater Philippus de Trinitate, Carmelitanus discalceatus *libro ſeptimo itinerarii ſui orientalis*, prolixè hac de re verbis ſubſequentibus loquitur:

Vi ſono ancora alcune Sirene, maſſime vicino all' Iſola di S. Lorenzo, nella parte orientale dell' Affrica, le quali ſi chiamano da' Portugeſi Peſci Donne, *perchè dalla cintola in giu ſe terminano in peſce. L'oſſa loro ſervono in molte coſe. Sono ſtraordinariamente fredde, ſicchè, ſe qualcheduno pigliaſſe uno di queſti oſſi mentre ſe gli cava ſangue, non ſolo il ſangue ſi ferma pel freddo, che il braccio ne riceve, ma ancora ſi gela nella ſteſſa vena. Il Vicerè dell' Indie fu una volta ferito nell' arteria dal Ceruſico, e quando non v' era più rimedio per la*

la ſua ſalute, gli ſi diede nelle mani un dente di queſto peſce, ed il ſangue dell' arteria ſi fermò ſubito, e reſtò libero dal pericolo. Queſt' oſſa giovano molto per la caſtità, ed a reprimere i movimenti carnali, anzi rendono gli uomini impotenti, e ſervono in molte altre coſe per la ſalute del corpo.

Id eſt:

Sunt ibidem etiam nonnullæ Sirenes, præſertim propè inſulam S. Laurentii, in parte orientali Africæ, à Luſitanis Peſci Donne *vocatæ, propterea, quod à zona verſus inferiora in piſces abeunt. Oſſa earumdem ad multa proſunt. Præter modum frigida & ſicca ſunt, ita, ut ſi quis dum ſanguinem mittit, unum ex his oſſibus capiat, non ſanguis modo, ob frigus quo brachium afficitur, ſubſiſtit, ſed in ipſa etiam vena concreſcit. Pro Regi Indiarum, cum aliquando chirurgus arteriam ei ſecuiſſet, nec ullum*

ullum ſalutis remedium ſupereſſet, datus eſt in manum dens hujus piſcis, & ſanguis arteriæ ſtatim ſubſtitit, ipſeque liberatus eſt à periculo. Hæc oſſa multum proſunt caſtitati, & ad reprimendos motus carnales: quin homines reddunt impotentes, & multis aliis in rebus inſerviunt ad ſalutem corporis.

Variæ coronæ, ex his oſſibus factæ, diverſis temporibus Sereniſſimo Magno Duci, Domino meo donatæ ſunt, quæ à me in uſum deductæ, ne minimum quidem ſignum mihi dederunt, memoratæ hujus virtutis, in ſiſtendo ſanguinem, & cohibendo libidinoſos affectus. Idemque experientia edoctus affirmo de dentibus & oſſibus Hippopotami, vel equi marini: attamen Pater Michaël Boim videtur perſuadere contrarium, dum ita ſcriptum reliquit:

Nel Regio Spedale di Goa ſi conſerva un grandiſſimo dente di Caval marino, del quale quando voglion

glion fare ſperienza, tagliano la vena d'un uomo, e mentre il ſangue ne ſpiccia, legano quel dente all' intorno della vena aperta, e ſubito il ſangue, in eſſa ringorga, e ſi ferma. Ed è nota la ſtoria del cadavero d'un certo Principe di Malabar ucciſo in battaglia navale da' Portugeſi, che quantunque foſſe paſſato fuor fuora da molte palle di moſchetto, contuttociò non gli era uſcita ne pure una minima ſtilla di ſangue, perchè portava al collo un pezzeto d'oſſo di Caval marino, il quale toſtochè da quel cadavero fu allontanato, cominciò il ſangue a ſgorgar dalle ferite coſi dirottamente, che tutti gli aſtanti ebbero grand' occaſione di riempirſi di ſtupore. Di queſto auvenimento, ſoggiunge, *non penſo che altra ſia la cagione, che una certa qua-*

E lità

lità freddiſſima di quell' oſſa, valevole a congelar ne' corpi tutto il ſangue, e a privarlo della ſua nativa fluſſibilità.

Id eſt:

Novi Goæ in regio Noſocomio eſſe unum ex maximis dentibus equi marini, cujus admirandæ facultatis ſi experimentum ſumere volunt, dentem venæ ſectæ adhibere ſolent, & ecce, mirum dictu, ſtatim ſanguinis proſilientis impetus, ſanguine intra venam recepto, ſiſtitur. Nota eſt hiſtoria cadaveris cujusdam Malabarici Principis à Luſitanis occiſi, quod cum juxta navem occupatam pluribus glandibus transfosſum, ſine ullo tamen ex hiantibus vulneribus ſanguinis effuſi veſtigio repeririſſent, in veſtibus jam ſpoliati collo fruſtum oſſium appenſum cum detraxiſſent; quod uti unum ex oſſibus Hippopotami *erat, ita quoque ſanguinis veluti aggere perrupto è mortui corpore copioſiſſimè ad ſtuporem omnium profluxit:*

xit : Cujus quidem, ſubjungit, *aliam cauſam eſſe non puto, quam frigidiſſimam qualitatem, quâ ſanguis protinus congelatur, & à fluxu prohibetur.*

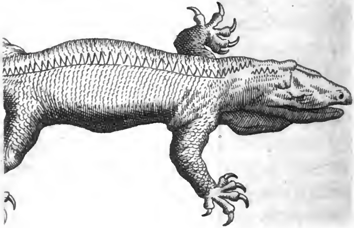
An verò homo, vel quodcunque aliud animal, congelato ſanguine in ventriculis cordis, & intricatis receſſibus & mæandris canalium ſanguineorum vivere poſſit, id verò illis conſiderandum relinquo, qui ratione pollent. Porrò, quod attinet aperturam venæ, & cohibitionem ſanguinis, dente vel oſſibus hippopotami ita factam, ne quicquam exeat, id iſtiusmodi negotium eſt, ut Indis, ceu hominibus bonæ conſtitutionis, & exhiberi & perſuaderi facilè poſſit, non verò Europæis: niſi ſit ſimplex quædam muliercula, quæ decipi poſſet, aperiendo venam, & poſtea duorum aut trium digitorum latitudine ſub apertura ſtrictè ligando fruſtulum aliquod dentis vel oſſium, actutum enim ſanguis redundare deſinet: at verò æquè deſinet,

ſi loco dentis marini digitum unum applices, aut qualecunque fruſtum ligni vel metalli adhibeas, tantum ut corpus venæ eum in modum ſtringatur, ne ſanguis transcurrere, & penetrare in vulnus poſſit. Unde plurimum veræ laudis tibi debetur, Pater Athanaſi, qui cum in nobili & magnifico libro Sinæ illuſtratæ referas, te tres iſtiusmodi dentes poſſidere, nihil tamen de proprietate eorundem affirmaſti, ſapienter reſervata tibi facultate idipſum agendi, ubi qualitatis experimentum cœpiſſes. *Nos* (inquis) *dentes hujus animalis ternos in noſtro Muſæo exhibemus, quorum quidem qualitatis experimentum nondum ſumpſimus: quod ubi fecerimus, tunc una quoque rationem tam mirificæ qualitatis inveſtigabimus.*

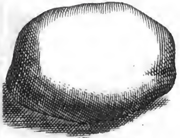
In Inſula Cuba, Mexico & Braſilia, variisque Americæ Septentrionalibus Meridionalibusque locis, fœdum atque importunum aliquod genus lacertarum aquaticarum invenitur,

[illegible] Google

Iguane

ane

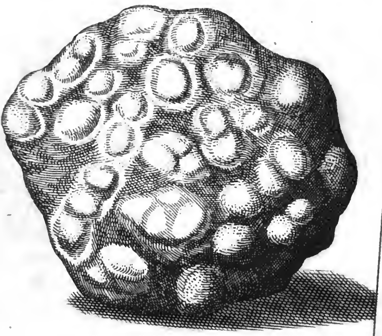

nitur, *Iguane* vulgo dictum, quæ lacertæ, referente Guilelmo Piſone, lapidem minus durum ſtomacho gerunt, ovi gallinacei magnitudine. Alii tamen affirmant, eundem in cerebro generari: & inter illos Franciſcus Ximenes teſtatur, eundem lapidem, drachmæ unius pondere in conveniente liquore aſſumtum, mirabiliter ſanare dolores nephriticos; cum virtutem habeat diureticam, frangendo calculum & aperiendo vias urinarias. Piſo fatetur, ſe ejus rei periculum non feciſſe. Nierembergius, Oviedus, Gomara, Wormius, & Joannes de Laet nudam ejus mentionem faciunt. Ego in multis occaſionibus vires ejusdem expertus ſum, & nullas, ac ne phantaſia quidem concipiendas inveni. Et D. Marchioni Hieronymo Biſſi debeo, quod ab hoc errore liberatus ſum, cui, ut curioſitatem meam in capiendis experimentis foveret, placuit, donare mihi unum ex his lapidibus.

Sed ſi inutilem hunc expertus ſum ; inutiliſſimum inveni alium quendam famoſum lapidem, in capite, vel ventre ſerpentis cujusdam Africani, in Mombaza, Zanguebaris regione productum : & tamen hunc eundem lapidem maximum probatumque remedium eſſe ferunt, accelerando gravidarum partui, idque ſine dolore, etiamſi fœtus mortuus ſit, ſi coxæ parturientis alligetur ; hac tamen cautione ſervata, ut ſtatim poſt partum removeatur. Etenim, ſi diutius ibi alligatus maneat, ob ingentes ſuas vires omnia puerperæ inteſtina ad ſe traheret. Mirabiliter quoque contra febres prodeſſe creditur, ſi tempore paroxiſmi in potu detur : quin & ſanare dolores colicos fertur, & pellere animo omnem melancholiam, quamvis graviſſimam & hypochondriacam. Sereniſſimo Magno Duci Ferdinando Secundo, Domino meo, dono datus eſt hujusmodi lapis : figuræ erat Sphæricæ, ponde-

ris

Lapis ſerpentis in Mombaza.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

LIBRARY

Digitized by Google

ris unciarum quinque, eundemque experimento ſemper inveni inutilem eſſe. Lapis eſt, ſi exteriora ſpectes, nodoſus, & ex infinitis foliis compoſitus, quorum unum alteri ſuperinductum eſt, perinde ut in calculo veſicæ hominum; nec non illis lapidibus, quos in Indiis orientalibus in ſtomacho cercopithecorum, ovium, cervorum, damarum, aliorumque ruminantium, domeſticorum pariter & ſylveſtrium animalium, nec non apud Indos occidentales in ſtomacho illorum animantium quæ *Vicuñas, Tarvàs, Guanacos* & *Pacos* vocant, reperire eſt, quos omnes nomine lapidis Bezoar indigetamus. Qui illum dono dabat, longe maximi illum faciebat, & addere ſequentem ſcripturam voluit.

Para que ſe conoſca eſta piedra, y ſe eſtime, diré a qui ſu valor, ſu virtud, y el modo come ſe deve uſar della. En primero lugar llamaſe

eſta piedra en Portugues Pedra de Cobra de Mombaza.*Criaſe en la cabeza, o come otras dizen, en el ventre de las culebras, que ay en Mombaza.*

En las Indias ſon eſtas piedras mui raras, y por eſſo de mucho valor; y eſſa no ſe allaria alla menos de cen Pardaos, que valen poco menos que cen Patacas, por ſer cada Pardao, que por otro nombre ſe llama Xerapin, ſiete Reales y medio de plata : Otras piedras hai d'eſtas mas piquenhas, que valen menos, mas tienen la miſma virtud. En Europa no ſe que haya mas que duas, y eſta es una dellas.

Eſta pedra tiene primeramente virtud para hazer parir las mugeres con facilitad, e ſin dolor : e haze que la crianza ſe eche aunque ſea muerta en el ventre. Para eſto

eſto ſe deve ligar en una pierna, o muslo, menos de un palmo del collo para cima de la parte de dientro; però tanto que la crianza uviere ſalido, ſe deve quitar luego, porque ſi uviere discuido en eſto, la Madre tendrà peligro de vida, porque le hara purgar todas las entranhas.

Sirve mas eſta pedra para dolores de Colica, y es maravilloſſa para quitar eſta dolenzia, la qual, ſi procede de calentura, ſe deve tomar en agua; ſi procede de frio, ſe deve tomar en vino; e quando no ſe ſabe la raiz de la dolenzia, ſe puede tomar en agua, porque de ſu naturaleza es caliente, y ſempre darà buen effecto, aunque proceda de frio. El modo de tormarla es meliendo poquito de a queſta pedra, que facilmente ſe haze ſopra otra pedra maiada con agua, o vino, y de-

deſpues ſe beve como qualquier otro contra-ponzonha.

Sirve mas para todos los dolores del ventre procedidos de indigeſtion, y ventoſitad, y en eſto ſe iguala con la pedra de puerco eſpino, y ſe toma del mismo modo en agua.

Sirve mas para quitar todas las febres, tomandoſe come eſtà dicho en agua en la declinazion, y haze mas ſudar.

Sirve mas para quitar toda melancolia, y triſteza de corazon bevida en vino aiguado.

Id eſt:

Ut hic lapis cognoſcatur & in pretio ſit, hic valorem, ejus, nec non utendi modum dicam. Primo loco hic lapis lingua Luſitana vocatur Pedra de Cobra de Mombaza. *Naſcitur in capite, vel, ut alii dicunt, in ventre colubrorum, quos Mombaza habet.*

In Indiis hi lapides admodum rari, ideo-

ideoque magni pretii ſunt, & hic noſter minimum centum Pardais *veniret, qui paulo minus quam centum* Patacas *efficiunt, cum ſinguli Pardai, alio nomine* Xerapin *dicti, ſeptem argenteos Regales cum dimidio efficiant. Adſunt etiam alii hujus generis lapides, ſed minores, nec ejusdem pretii, utut easdem virtutes obtineant. In Europa, quod ſciam, non niſi duo adſunt, ex quorum numero hic eſt.*

Primo hic lapis facultatem habet promovendi partum mulierum, idque ſine difficultate, & citra dolorem, & fœtum expellit, utut in ventre mortuum. In hunc finem alligandus eſt ad partem interiorem coxæ, vel cruris, palmi latitudine ab utriusque principio, ita tamen, ut prodeunte fœtu ſtatim removeatur: id enim niſi fiat, mater vitæ periculum incurret, omnia enim viſcera ſequentur.

Præterea hic lapis prodeſt contra dolores colicos, & mirabiliter dolores illos aufert: & ſi illi à cauſa calida ſint,

cum aqua aſſumendus eſt; ſi à frigida, vino; & ſi radix doloris ignota ſit, aqua adhibenda eſt, cum ſua natura calidus ſit, & ſemper bonum effectum producet, utut à frigido procedat. Modus aſſumendi hic eſt, ut exigua lapidis particula comminuatur, id quod facilè fit, ſuper lapidem, aqua vel vino madefactum, & poſtea ut alia omnia antidota aſſumitur.

Inſervit etiam contra omnes dolores ventris, à mala digeſtione, vel flatibus procedentes, & in hoc ſimilis eſt lapidi hyſtricis, eodemque modo aſſumitur.

Præterea inſervit contra omnes febres, aſſumendo illum, ut dictum eſt, cum aqua in declinatione, & ſudorem prolicit.

Conducit etiam ad pellendam omnem melancholiam, & cordis triſtitiam, in aqua vino mixta aſſumtus.

Fabuloſæ illæ inventiones, quæ de modernis medicamentis narrantur, maximam partem originem ſuam habent, à quadam fabula, ab

anti-

antiquorum credulorum aliquo ſcripta & credita. Et quis non videt, ea, quæ hic noſter de lapide Mombazæ, & utilitate illa narrat, quam parturientibus adferre ſolet, ea inquam omnia, ab illis deſumta eſſe, qui de lapidis aquilini virtutibus ſomniando ſcripſerunt. *Ætites*, inquit Wormius, *nam etiam ipſe hæc talia credit, parturientibus dicatum teſtatur* Plinius *&* Galenus, *non refragante experientia, ſiniſtro namque brachio alligatus fœtum in iis retinet, quæ ad abortum ſunt proclives, ob uteri lubricitatem. Tempore partus ſiniſtro femori alligatus dolores minuit, ac partum accelerat; cujus experientiam ſæpius in hac urbe feci, adhibita tertia ſpecie. Eſt enim Geodes parvulus ovi columbini magnitudine, cujus effectum in caſibus deſperatis multæ honeſtæ matronæ ſæpius viderunt. Sed ubi partus exciderit ſtatim amovendus: Obſervavit namque Valeriola tam vehementer trahere, ut una uterus excedat ni ma-*

turè removeatur, quod, eo referente, accidit Valentiæ conjugi Ponſoni Iouberti, quæ oblivioni tradens lapidem femori alligatum, elapſa matrice extincta eſt.

Caimani, Indorum cocodrili, & à Nicolao Monardes, Guilelmo Piſone, & Jacobo Bontio, multisque aliis deſcripti ſunt. In hujus beſtiæ ſtomacho, magna calculorum fluvialium, ab eadem deglutitorum copia reperitur:

De quali, ut Monardes refert, *è tenuto un gran conto da gli Spagnuoli, e da gl' Indiani, per ſervizio di coloro che anno la febbre quartana: conciosſiecoſachè, applicando due di què ciottoli all' una, ed all' altra delle tempie, ceſſa la quartana, o s' alleggeriſce grandemente il calore di eſſa; e di cio* Soggiunge il Monardes, *ne anno grande eſperienza, perchè nel naviglio,*

viglio, dove veniva chi me ne donò due di eſſi, fu medicato un Monaco, il quale con queſto rimedio in tre, o quattro acceſſioni rimaſe libero dalla febbre; ed io gli ho provati due volte in una fanciulla quartanaria, e pare che non ſenta tanto caldo mentre gli tien legati alle tempie, ma non le è ceſſata la quartana: Non ſo quello che ſia per ſeguire da qui avanti.

Id eſt:

Qui, ut Monardus refert, *in magna apud Hiſpanos æſtimatione ſunt, in uſus illorum, qui febri quartana laborant. Etenim, duobus iſtiusmodi calculis, regioni temporum applicatis, quartana ceſſat, aut calor ejusdem vehementer minuitur: & hujus rei*, ſubjungit Monardes, *magnam experientiam habent: nam in navigio illo, quo vehebatur, qui mihi duos iſtiusmodi calculos dono dedit, ſanitati reſtitutus eſt*

Monachus, qui hoc adhibito remedio, poſt tertiam vel quartam acceſſionem à febre liberatus eſt : & ego hujus rei bis experimentum cœpi, in puella quartanaria, & alligatis ad tempora calculis, minor caloris ſenſus videbatur : ſed quartana non remiſit. Quid porro ſecuturum ſit, neſcio. Si Monardes hanc de puella hiſtoriam continuare, vel veritatem ſcribere voluiſſet, putaverim, eundem etiam potuiſſe referre vanitatem illius medicamenti, à me ſæpius nullo cum fructu deprehenſam, idque non in quartanis modo febribus, ſed in renum etiam calculo, utut Franciſcus Ximenes referat, illud ſingulare in hoc affectu remedium eſſe : maxime, ſi fluviales illi calculi eximantur ex ſtomacho illorum crocodilorum, quos *Iacarè* vocant. Potuit fieri, ut ego deceptus ſim, & ut loco calculorum crocodili mihi dono dati ſint lapilli fluviorum Arni & Minionis : quicquid tamen ſit, non muto ſententiam, nec credo hos

hos calculos ex eo acquiſiviſſe virtutem illam, quod à ſerpentibus deglutiti ſunt. Autor hiſtoriæ naturalis & moralis Antiliarum, agendo de crocodilis, nullam horum calculorum in ſtomacho, ſed aliquam lapillorum in capite mentionem facit, eosque multum prodeſſe calculoſis narrat. Subjungit poſtea, dentes majores crocodili attactu ſanare dolorem dentium, eosque integros à corruptione ſervare. Nolim ei fidem adhibere, id vetante experientiâ, quam non de Æthiopum modo Caimanis, ſed Ægyptiorum etiam crocodilis habeo.

Inter peregrina animalia, quæ antiquo & regio more in arcibus Sereniſſimi Magni Ducis, Domini mei, nutriuntur, avis eſt rapax, magnitudine, figurâ & pennarum colore Bozagro ſimillima: niſi quod partem illam, qua collum capiti annectitur, nigra faſcia ambit. Naſcitur in Braſilia, & *Hancohan* vocatur. Prima

hæc

hæc eſſe fertur, quæ in Europam viva delata ſit. Gentiles Americani, & Luſitani, qui in illis regionibus morantur, affirmant, ſcobem unguium & roſtri inter potentiſſima antidota numerandam eſſe, & pennas, carnemque ipſam, & oſſa, magnam facultatem obtinere, ſanandi non unum genus morborum. Nondum ejus rei experimentum feci, propediem tamen me illud facturum ſpero. Præterea, quamprimum minutatim obſervabo aliud animal quadrupes, recens ex Braſilia advectum, quod iiſdem in arcibus vivit, & à Guilelmo Piſone *Capybára*, vel *Porcus fluviatilis* appellatur, idque ſingulari attentione obſervabo, cum Guilelmus in deſcriptione hujus animalis multa mihi prætermiſiſſe videatur, quæ neceſſario dicenda erant.

Eliphanti in exigua ſua cauda nigros aliquot pilos, vel ut melius dicam, ſetas nigras, tranſparentes, oſſeas, ſed flexiles obtinent. Quod

ſi

ſi inter has nigras ſetas reperiatur alba in magno apud Indos orientales pretio eſt, maximè verò in imperio Siam, & inſula Ceilon, ubi cum nonnunquam elephanti albi inveniantur, major quoque ſetarum illarum copia eſt, quibus populi illi utuntur contra ſurditatem; fruſtulum illarum inſtar turundæ in aures immittendo. Præterea credunt, eum, qui armillam ex his ſetis factam brachio gerit, ab omni in poſterum vertigine & aëris marini infectione & peſtilentia immunem eſſe.

Novi quoſdam, qui diu hoc medicamine uſi ſunt, quod eis ſubminiſtraverat D. Antonius Morera, cathedralis Eccleſiæ Goanæ Canonicus, ſed nec auditum recuperaverunt unquam, ac ne magis quidem acutum eum ſenſerunt: quare huc inclino, ut credam, non minus hoc quam commemorata alia medicamenta inutile & vanum eſſe. Et certe Philippus Pigafetta, in deſcriptione

ptione ſua Congi, de elephantis illius regni, & de caudarum ſetis agens, affirmaſſe contentus eſt, in magno illas apud Africanos pretio eſſe, non ob aliud, quam quod ornatui virorum fœminarumque inſerviant.

Supra dictus D. Antonius Morera mihi affirmabat, in montanis Malabar certum genus avium nigerrimorum morari, corvis Europæis non abſimilium, in quarum ventriculis lapilli inveniantur, diverſæ figuræ, & coloris diverſi, qui plumbo incluſi, & circa frontis medium applicati, omnem ex qualicunque cauſa natum dolorem capitis ſtatim ſanent, ideoque ab Eremitis illius loci, qui hunc quæſtum exercent, quamplurimo veneunt: & ipſe quidem, cum duos eorum poſſideret, magni eos faciebat. Accidit poſt paucos dies, ut ego hemicrania, morbo mihi familiari, corriperer, quare urbanitatis gratia, & ne incivilis viderer, perſuaderi mihi paſ-
ſus

-us ſum, ut unum ex his lapillis fron-
-ti applicatum: ſed hemicrania, magis quam unquam obſtinata, curſum ſuum viginti quatuor horarum ſpatio perficere voluit, non ſine magna admiratione boni illius hominis, qui poſtea me huc deducere conatus eſt, ut crederem, me vel infeliciſſimum omnium eſſe, vel dolores capitis Europæorum diverſæ naturæ eſſe à doloribus Aſiaticorum. Etenim ſubjiciebat, niſi lapides illi mirabili virtute dotati eſſent, natura, quæ nihil fruſtra & citra finem particularem facit, illos in harum avium ſtomacho non produxiſſet: hinc tranſiit ad commendandam virtutem lapidis chelidoniæ, qui ſecundum Dioſcoridem & Apollonium, apud Alexandrum Trallianum, & ſecundum ea, quæ autor libri *de incantatione* Galeno tributus refert, in ventriculis pullorum hirundinum invenitur: nec non ad virtutem lapidis alectorii, qui in gallorum ventriculo

lo naſcitur, de quo Plinius: *Alectorias vocant in ventriculis gallinaceorum inventas, cryſtalli ſpecie, magnitudine fabæ, quibus Milonem Crotonienſem uſum, in certaminibus invictum fuiſſe volunt*: & Solinus: *Victor Milo omnium certaminum, quæ obivit, alectoria uſus traditur: qui lapis ſpecie cryſtallina, fabæ modo, in gallinaceorum ventriculis invenitur, aptus, ut dicunt, præliantibus*: & Solini deſcriptor Poëta:

> *Eſt & Alectorius gallorum in ventre lapillus,*
> *Ut faba, cryſtalli ſpecie, pugnantibus aptus.*

Riſi apud me, & cum omni manſuetudine eidem perſuadere conatus ſum, nec non id egi, quaſi manu palparet, lapides illos non naſci in ventriculis, ſed jam antea ab avibus deglutitos eſſe: neque hoc illos modo avibus naturale eſſe, ut lapides deglutiant, ſed omnibus cujuscum-

que

que generis avibus, domeſticis & ſylveſtribus id datum eſſe, ut lapillos in ventriculum demittant: & poſt paucos dies eidem hoc reipſa oſtendi, in plurimis diverſi generis volatilibus, & ſpecialiter in gruibus, quæ maximam eorundem copiam præbebant.

Grues deglutire lapillos Ælianus teſtatur, adducendo rationem, quod tempore autumni tranſituræ per mare in Africam, hos lapillos deglutiant, iisque cibi & ſaburræ loco utantur, contra impetum ventorum. *λίθον δὲ ἑκάστη καταπιοῦσα, ὡς ἔχειν καὶ δεῖπνον, καὶ πρὸς τὰς ἐμβολὰς τῶν ἀνέμων ἕρμα, πειρῶνται τοῦ μετοικισμοῦ.*

Frivolum, meo judicio, eſt hoc Æliani dictum: etenim grues non unum aliquem, ſed permultos lapillos deglutiunt: nec credibile eſt, illas ſaburræ loco hos deglutire, cum in omnium domeſticarum avium, quæ non avolant, ventriculis, nunquam non lapilli inveniantur: anatum ſcilicet,

licet, anſerum, gallinaceorum, gallinarum, maxime ſtruthionum: & memini, me in ventriculo ſtruthionis inveniſſe ſupra tres libras lapillorum, intercurrentibus fruſtulis ferri & æris. Et grues, animal ſagaciſſimum, in hoc maritimo tranſitu lapillis vivere, ex quibus ſuccum nutrientem nullum attrahere poſſunt, id vero Samueli Bocharto uſque adeo inſolens viſum eſt, ut in *Hierozoicis* dubitaverit, ſit ne mendum in textu Æliani, ita ut pro voce δεῖπνον ſignificante *cœnam* vel *cibum*, legendum ſit δι' ὕπνον, id eſt *propter* vel *ob cauſam ſomni*. Nimirum, quia venator non fuit, verum eſſe credidit grues excubias agentes, dormientibus reliquis, & uni pedi inſiſtentes, ſublato altero ſaxum tenere, ne obdormiſcant. *Itaque* (ſcribit Bochartus) *cum grues Ælianus lapillos vorare dicit* ὡς ἔχειν καὶ δεῖπνον, καὶ πρὸς τὰς ἐμβολὰς τῶν ἀνέμων ἔρμα, *videndum an ne pro* δεῖπνον legi debeat δι' ὕπνον, *propter ſom-*

ſomnum : Lapillos enim Gruibus eſſe pro cœna valde abſurdum eſt : Sed voluit Ælianus lapides à Gruibus vorari non ſolum ut Pontum transvolaturis pro ſaburra ſint, ſed & ut mari, trajecto, evomiti ad ſomnum, qua ratione diximus, arcendum inſerviant.

Grues quandoque uni pedi inniti veriſſimum eſt, idque Conrado Gianfigliazzi Chicchibius coquus in planitie Peretolæ oſtendit, ſi veridicus eſt Boccacius : at verò, ut tunc temporis altero pede lapidem teneant id venatores credere nolunt, quicquid etiam Plinius, Solinus, Plutarchus, & Zezes teſtentur. Et ut hoc vel maxime verum eſſet, cui bono grues ventriculo vel ingluvie, cum tanto ſuo incommodo, trans mare deportarent lapides? an ut illos poſtea revomerent? quaſi verò alibi nulli lapides inveniantur.

Interim ingenioſiſſima eſt Bocharti emendatio : ego verò textum Æliani ſimpliciter, ita ut antiquitus

ſcriptum eſt, legerem: & ſi illo pruritu laborarem, qui hodie familiaris pluribus eſt, ut ſcilicet veteres dixiſſe ferant id, quod ne ſomniarunt quidem unquam, dicerem, Ælianum optimo jure uſum voce δεῖπνον, ſignificante *cibum*; quod fortè cognoviſſet, aves lapillis uti ad bene digerendum cibum, id quod poſtea magis perſpicuè dictum eſt à modernis, & ſpecialiter ab Academicis noſtris experimentalibus, nec non Guilelmo Harvæo, & Thoma Cornelio, qui digeſtionem in ventriculis avium, maximam partem trituratione perfici, vel adjuvari, & hos lapillos quaſi totidem minores molas eſſe volunt, quæ à duobus illis robuſtis muſculis, quibus ventriculus conſtat, circumagantur.

Porro, quia accidentaliter locutus ſum de hac correctione textus Æliani, liceat mihi, cum bona tua gratia, in materia de gruibus defendere Græcum Scholiaſtem Theocriti,

criti, perperam notatum ab eodem Samuele Bocharto. Scholaſtes ſuper hos verſus Idyll. x.

Ἁ αἲξ τὴν κύτισον, ὁ λύκος τὰν αἶγα διώκει,
Ἁ γέρανος τ' ἄροτρον.

ſcriptum reliquit: Ἀρχομένου γὰρ σπόρου αἱ γέρανοι φαίνονται, *Grues comparent incipiente ſationis tempore:* ad quæ Bochartus: *Quod non capio, quia ſementis tempore non veniunt grues, ſed migrant; Gruum enim migratio in autumnum incidit, qui eſt ſationis ſolemne tempus, &c. Itaque nugatur Græculus à quo hæc Scholia ſcripta ſunt.*

Si Scholiaſtes Græcus hæc ſcripſiſſet, in illis regionibus, ex quibus grues diſcedentes primò avolant, quando transitum in Africam moliuntur; fateor, juſtiſſima eſſet Bocharti accuſatio: At verò injuſta illa mihi videretur, ſi, quod veriſimile eſt, hæc in alia aliqua regione ſcripta ſint, ubi grues, dum in itinere ſunt, ſementis tempore primò compareant; eadem ratione, qua in campeſtribus

Piſæ, circa medium Septembrem, & principium Octobris quotannis comparere ſolent; in quam anni tempeſtatem cum ſementis primordia incidant, non erraret, qui apparentibus in Thuſcia gruibus, cum Theocrito diceret: ἁ γέρανος τ᾽ ὤροτρον *Grus aratum ſequitur*. Etenim cum ad noſtras regiones menſe Septembri vel Octobri, ut aves tranſeuntes aliæ accedunt, utplurimum in ſativis agris quieſcunt, & terram unguibus ſcalpendo, magnam vaſtitatem inducunt, abſumtis quæ occurrunt ſeminibus. Nec verò grues ſolis ſeminibus, quæ multorum ſententia eſt, vivunt; ſed herbis etiam, & bombycibus paſcuntur, ut experientia me docuit. Fuit, cùm unius ingluviem gramine, alterius fabis repletam invenirem. Alia ſtomacho magnam herbæ contritæ, & ut mihi videbatur trifolii quantitatem continebat. Aliæ duæ crabrones, nonnullæ lumbricos deglutiverant. In unius ingluvie qua-

quatuor piſciculos marinos, duas lacertas, & quinque glandes querneas; in alterius ſtomacho aliquot limaces, nec non piſcem aliquem, cum multa herba, atque tot lapillis inveni, ut ad trutinam diligenter examinati, duas uncias & aliquanto plus efficerent, cum, qui ventriculis aliarum continebantur, non niſi ad ſeptem vel octo drachmas aſcenderent. Hæc tamen omnia à me Februario & Martio menſibus obſervata ſunt, quo tempore grues ex Africa redeuntes, in Thuſcia comparent, abituræ in Thraciam & Scythiam. Et curioſa res eſt, ſcire, quam exactè hoc genus avium quotannis obſervet tempora ſui reditus ad nos. Anno 1667 primæ grues comparuerunt in campeſtribus Piſæ vigeſimo Februarii: anno 1668 vigeſimo quarto Februarii, nec non anno 1669 decimo ſeptimo, & anno 1670 decimo quinto ejuſdem menſis. Unde concludere licet, non ſine magna

ratione dixiſſe Prophetam : *Hirundo & grus cuſtodierunt tempus adventus ſui ; at populus meus non novit jus Domini.* Nec verò quisquam putet, ſolas hirundines & grues ſervare ſtata adventus ſui tempora, ſed idem omnes aliæ aves vagabundæ faciunt, niſi ventis validioribus, aut calida vel frigida conſtitutione aëris, in illis locis, per quæ transeunt impediantur : Ardeæ anno 1667 ſeptimo Februarii primò Piſis viſæ ſunt : anno 1668 decimo octavo ejusdem menſis comparuerunt. anno 1669 decimo ſeptimo, & anno 1670 decimo quinto ejusdem Februarii. Plateæ Plinii, vel Plateleæ Ciceronis tardius comparent. Anno 1667 vigeſimo, anno 1668 decîmo quarto ; anno 1669 vigeſimo primo, & anno 1670 vigeſimo quarto Martii primò viſæ ſunt. Nimium me eſſe ſentio, in commemorandis his & ſimilibus minutiis, itaque in occaſionem magis oportunam illas reſervabo, ubi de

de digeſtione agens, fortè innuam, non omne genus avium ejusdem roboris & fabricæ ventriculum, ſed alias diverſum ab aliis habere, quibus minus frequens eſt, adjuvandæ digeſtionis cauſa deglutire lapides; è quorum numero ardeæ ſtellares ſunt.

Dum in hoc discurſu verſamur, ingenuè monebo, in præludiis experimentorum naturalium, Academiæ experimentalis, pag. 265. errorem commiſſum eſſe. Scriptum ibi invenitur:

Mirabile è la forza con la quale s' opera la digeſtione delle galline, e dell' anitre, le quali imbeccate con palline di criſtallo maſſicce, ſparate da noi in capo di parecchi, ore, ed aperti i loro ſentrigli al Sole, parevano foderati d'una tunica rilucente, la quale veduta col microſcopio ſi conobbe non eſſer altro che un polverizzamento finiſſimo,

ed impalpabile di criſtallo; Dove fu detto con palline di Criſtallo maſſicce, dovea dirſi *con palline di Criſtallo vote.*

Id eſt:

Mirabilis eſt illa virtus, qua digeſtio in gallinis & anatibus perficitur, nam deglutitis ſolidæ cryſtalli globulis, cum poſt plures horas à nobis exenterata eſſent, aperti ad Solis lumen illarum ventriculi relucente quadam tunica ſuffulti videbantur, quæ, uti adhibito microſcopio patuit, nihil aliud erat, quam tenuiſſimus, & impalpabilis cryſtalli pulvis. ubi loco *ſolidæ cryſtalli* dicendum erat, *cryſtalli vacuæ.* Etenim, globuli ex cryſtallo ſolida, non atteruntur, nec in pulverem rediguntur pluribus horis; ſed plurimorum dierum & multarum ſeptimanarum decurſu opus eſt: ſed vacui, & ad lucernam elaborati, paucis aliquot horis atteruntur. Memini, me quatuor horum globulorum vacuorum

cuorum gallinæ deglutiendos exhibuiſſe, quos poſt horas ſex in ventriculo illius in minutias redactos inveni. Sex à capo deglutitos, exactis quinque horis, & mactato capo, omnes in ventriculo contritos inveni. In columbo non totis quatuor horis quatuor contriti ſunt. At verò, cùm duobus aliis, totidem globulos ſingulis deglutiendos exhibuiſſem, poſt horas tres, edentibus interim illis, ſed non bibentibus, utrumque mactari juſſi,& in unius ingluvie globulum unum integrum inveni,ex tribus aliis, qui in ventriculum deſcenderant, duo contriti erant, incolumi tertio, & pleno liquoris candidi, inſtar lactis liquidi, & non coagulati, ſaporis ex acido & amaro miſti. In alterius columbi ventriculo, duo globuli minutatim contriti; reliqui duo adhuc integri, & milio trito, ſupradictoque liquore candido repleti erant. Hujusmodi eventus, verum eſſe aſtruunt id, quod in ſu-

pracitatis præludiis experimentorum naturalium narratur : nimirum , *ne ventrigli dell' anitre, e delle galline ſi ſon ti ovate palle di vetro, ripiene di certa materia bianca, ſimile al latte rappreſo, entratavi per un picciolisſimo foro.*

Id eſt :

In ventriculis anatum & gallinarum inventos eſſe globulos vitreos , repletos materia quadam candida, inſtar coagulati lactis , quæ per minimum quoddam foramen in globulum penetraverit. Me quod attinet, crediderim, candidum hunc liquorem expreſſum eſſe ex infinitis illis pupillis , quæ partem œſophagi avium internam, ſuperiori orificio ventriculi annexam , veſtiunt : idque eo magis crediderim, quod in aliis iſtiusmodi experimentis animadverterim , globulos hoc liquore , citra alterius cibi miſturam repletos , ſemper in orificio ſuperiore ventriculi ; alios verò , cibi

&

& liquoris candidi plenos, non niſi in cavitate interiore ventriculi inveniri. Quod ſi jam ad hunc liquorem candidum qualiscunque alius accedat, qui amarorem ei largiatur, facilè eſt conjicere, qualis ille, & quod ejus officium ſit. Ego digeſtionem in ventriculis avium, non ſola trituratione, ut quidam volunt, perfici; ſed peractâ naturâ, menſtruo quodam opus eſſe puto, cujus beneficio cibus jam tritus fermentetur, diſſolvatur, attenuetur, & in chylum convertatur: atque in ea ſum ſententia, lapillos ab avibus deglutitos, & vi muſculorum circumactos, non alio quam dentes officio defungi: & obſervavi, nonnullos piſces, & ſpecialiter locuſtas marinas, quæ rebus duris nutriuntur, easque integras deglutiunt, à natura dentes in cavitate ſtomachi obtinuiſſe. Dignum, & lectu circa hanc materiam utiliſſimum eſt, *progymnasma de nutricatione*, à Thoma Cornelio conſcriptum.

Globuli ergo cryſtalli inanes, paucis aliquot horis in ventriculis avium conteruntur, non verò globuli ſolidi, qui, ut dixi, plurium ſeptimanarum tempus requirunt, antea quam planè in pulverem redigi poſſint. Cum quatuor globulos cryſtalli ſolidæ capo dediſſem, quorum ſinguli octo grana pendebant, & ex eorum numero erant, ex quibus coronæ & monilia fiunt, exactis duodecim horis eosdem in ventriculo integros inveni, ſine ulla etiam ſplendoris jactura. Foramina verò illa, per quæ filum trajicitur, macerato cibo repleta erant.

Idem aliis quatuor globulis accidit, quos capus per horas viginti quatuor in ventriculo detinuerat. Alius capus quatuor iſtiusmodi globulos ſolidos deglutierat, & per octiduum in ventriculo detinuerat; quos omnes integros inveni, niſi quod ſplendorem amiſerant, & corroſi ac imminuti videbantur. Eâdem

ratione

ratione corroſos, & inſigniter imminutos quatuor alios vidi, quos capus ante dies ſedecim deglutierat, ut & quatuor alios, quos gallina per triginta dies in ventriculo ſervaverat.

Capo centum globulos ſolidos exhibui, eundemque horâ decimâ ſeptimâ in caveam incluſi. Horâ vigeſimâ quartâ multos adhuc in ingluvie hærere vidi. Horâ ſequente decimâ matutinâ ingluviem planè vacuam eſſe deprehendi: ergo cum fracto collo apertus eſſet capus, globulos in ventriculo viginti quatuor, in inteſtinis novem, & in fundo caveæ, inter ſtercus, quotquot centenario deerant reliquos inveni: & manifeſtè dignoſcebatur, capum hos globulos non per vomitum, ſed per inteſtina rejeciſſe: etenim omnium foramina, per quæ filum trajicitur, milio macerato repleta erant: & tam collectis, quam illis, quos in ventriculo & inteſtinis in-

veneram, pondus & ſplendor conſtabat. In alio quodam, cum centum globulos deglutiviſſet, & poſt duodecim horas mactatus & apertus eſſet, globulos tres in ingluvie, ſex in canali illo,qui inter ingluviem & ventriculum eſt,quadraginta octo in ventriculo ipſo, & quatuor in inteſtinis vidi: reliquos per poſteriora ejecerat,omnesque nativum ſuum ſplendorem ſervaverant: ſed hunc perdiderant viginti quinque alii globuli, inventi in ventriculo capi, cui ante octiduum quadraginta deglutiendos exhibueram. Eadem ratione ſplendorem ſimul, & nonnihil ponderis amiſerant, quatuordecim alii, qui in ventriculo capi remanſerant, decimo quinto die ex quo illos deglutiverat.

Duas vitri guttas, vel cucurbitulas,in aqua temperatas cœpi,quæ vel minimâ earundem parte ruptâ totæ in pulverem abeunt, vel, ut melius dicam,crepitant. Has, reſciſſa ignis bene-

beneficio cauda, duabus domeſticis anatibus deglutiendas dedi, ut viderem, quis futurus eſſet effectus; & crepitaturæne eſſent in ventriculo. Exactis duodecim diebus, mactata una, guttam vitri integram inveni, ſed amiſſo nitore. Ergo duodecim alios dies exſpectare viſum eſt, & cæſa anatum altera, guttam in ventriculo, æquè ut antea integram inveni: & cum cupido me inceſſeret experiundi, an virtutem crepitandi depoſuiſſent hæc vitra, experimento cognovi, nihil illis hac in parte deceſſiſſe: etenim forcipe di-rupta, ſtatim in minutias abierunt.

Aliam guttam capo deglutiendam dedi. Exactis quadraginta diebus, cæſoque capo, vitrum inveni integrum, id quod forcipe ruptum, planè in pulverem abiit; non minus quam alia ejusdem generis gutta, quæ per dies octuaginta continuos in ventriculo capi fuerat.

Duas guttas, notato pondere, duobus

bus capis deglutiendas præbui, & exactis triginta diebus utroque mactato, guttas inveni integras, & examinato pondere, cognovi, uni vitro grana duo cum dimidio, & alteri deceſſiſſe grana tria. Et hujusmodi facto, & ſæpius repetito experimento, ſemper mihi conſtitit, ponderi deceſſiſſe grana duo, cum dimidio, ac nonnunquam tria, aut paulo plus: idque egi ſedulò, ut guttæ, antequam à capis deglutirentur, æquilibres eſſent. Si tibi placuerit, habere accuratam cognitionem harum guttarum vitri temperati, earumque curioſorum effectuum, poteris legere ſpeculationes Phyſicas, D. Geminiani Montanari, Profeſſoris Matheſeos, in Academia Bononienſi, & demonſtrationes Phyſico-mathematicas, D. Canonici, Donati Roſetti, celebris in univerſitate Piſana Philoſophi.

Igne præmollitam hujusmodi guttam, pondere trium denariorum, ca-

po

po exhibui. Exacto quatriduo, necatoque capo, nec non repetito examine guttæ, cognovi, eidem deeſſe quatuor grana. Demiſſa eadem in alterius capi ingluviem, & poſt ſex dies necato capo, perierant grana novem: unde probabiliter, ſi non certò argumentari licet, quanto, quæ temperatæ ſunt guttæ, duriores ſint his, quæ temperamento ſuo exciderunt.

Sex rudes & parvi adamantes, qui per quindecim dies continuos in ventriculo anatis Memphiticæ hæſerant, nullum, ac ne minimum quidem ponderis detrimentum paſſi ſunt. Duabus topaſiis ſex diebus nihil deceſſit. Septem globulis plumbeis, in uſum ſclopi minoris, quorum ſinguli denarios octo cum dimidio pendebant, quinquaginta horis in ventriculo gallinæ deceſſerunt grana novem: aliis ſeptem ejusdem ponderis horarum ſeptuaginta ſpatio defuere grana duodecim. Rurſus

ſus ſeptem ſimilibus aliis, in ventriculo gallinæ, diebus quatuor, denarii duo; iisdemque, ab alia gallina deglutitis, quatuor dierum ſpatio, defuit granum unum, minus duobus denariis. Jaſpidis Bohemicæ fruſtulum, ponderis unius denarii cum dimidio, quanquam diu admodum in ventriculo diverſarum gallinarum, anatum, & gallorum Indicorum permanſerit, unquam quicquam primi ponderis amiſit.

Fruſtulum porphyritis, à gallina deglutitum, & per duos menſes in ſtomacho detentum, planè integrum manſit. Mortuo ſtruthione, qui ante octo menſes ex Barbaria advenerat, in demortui ſtomacho multi nummi cuprei, Africanæ monetæ, inventi ſunt, nondum conſumtis characteribus Arabicis, iisdem impreſſis. Duobus globulis ex ligno Rhodio granorum viginti, à capo deglutitis, ſpatio ſex dierum octo grana deceſſerunt. Quatuor margaritis tuberoſis,

ſis, granorum duodecim, in ventriculo columbi, ſpatio viginti horarum, ademta ſunt grana quatuor. Et octo aliæ margaritæ, granorum triginta, bidui ſpatio, in alterius columbi ventriculo amiſerunt viginti grana. Unde videre licet, quam luculenti lucri autores ſint, qui margaritas, à columbis deglutitas, antiquum ſplendorem aſſumere, & pretioſiores fieri docent. Sed transeamus ad alia.

In America meridionali naſcuntur aranei, usque adeo enormis magnitudinis, ut nonnulli ſecundum relationem P. Euſebii Nierenbergii, magnitudinem ovi columbini, alii partem dimidiam mali medici æquent. Alii præterea, in America meridionali, & regionibus Perù, & Chile, maximè verò in Braſilia, & Præfecturis Pernambuci, Tamaracæ, & Paraibæ, venenoſiſſimi, & malo arantio majores inveniuntur. Pernambucenſes, ungues habent duros, fuſcos,

fuſcos, & ea virtute dotatos, ut auro vel argento ligati, ſolo tactu, & quaſi miraculoſè qualemcunque dolorem dentium ſtatim ſedent: & Zacutus Luſitanus ſe id cum feliciſſimo ſucceſſu expertum eſſe indubitanter teſtatur. Crederem relationi Zacuti, niſi experimenta, circa hos ungues facta, id prohiberent, quos D. Antonius Morera in aulam Hetruriæ attulit, & qui nullum mihi unquam hujus miraculoſæ virtutis indicium dederunt; uti nec dentes Rhinocerotis, ut ſapientis nomen mereatur Olaus Wormius, qui ingenuè fatetur, ſe ejus rei experimentum non feciſſe. *Ferunt*, inquit, *dentem hunc, dolenti denti applicatum, dolores ſedare, quod tamen nondum expertus ſum.*

Mira narrant de ſanguine hujus Rhinocerotis, in ſedandis doloribus colicis, profluvio ſanguinis, & provocandis fœminarum ſolitis & neceſſariis floribus; (cum tamen hæ

duæ

duæ virtutes inter ſe contrariæ ſint) dicunt, pellem hujus animalis, ſi diutius humectetur, & in aqua percoquatur, ac decoctum ejusdem per tres dies continuos bibatur, ſecuriſſimam medicinam eſſe illis, qui hæmorrhoïdum dolores patiuntur, & qui ob languorem ſtomachi, vel qualemcunque aliam ob cauſam continuo cibi faſtidio laborant. Et vulgus, qui decipi ſeſe magnopere gaudet, & omnem ſuam fiduciam in rebus exoticis, & quæ difficulter obtinentur, collocat, facillimè hæc talia credit: ego verò inducere animum nequeo, ut id credam; cum non niſi poſt multa experimenta capta de hac re loquar. Et quid eſt, quod de cornu hujus ejusdem animalis non prædicetur? ac ſi cor vitamque hominis defendere ab omni veneno poſſit; attamen ego hactenus ne minimum quidem ejusdem effectum vidi: & ſpecialiter non contra venenum viperinum, & ſcorpionum

Tune-

Tunetanorum. Nec majorem effectum vidi cornuum Alces contra epilepſiam, utut Olaus Wormius ſcribat: *Cornua inſigni pollent adverſas epilepſiam facultate, imprimis, ſi circa Kalendas Septembris animal capiatur, & mactetur, quia tum maxime vegetum & ſucculentum, in venerem ferri ſolet.*

Hæc tamen conditio, quod nimirum utendum ſit cornubus hujus animalis occiſi, circa principium Septembris, ab omnibus non probatur; ſed non deſunt, qui non niſi cornua quotannis ſponte decidentia prodeſſe velint: & alii, magis ſuperſtitioſi, omnem hanc virtutem contra epilepſiam, in dextro cornu reſidere, & ſiniſtrum eâdem plane privatum eſſe contendunt.

Hanc differentiam, inter dextrum & ſiniſtrum cornu, fundatam eſſe credo in fabula illa, quam Theophraſtus, *libro de animalibus, quæ invidia laborare creduntur*, recitat, ubi dicit,

dicit, cervum, ubi dextrum cornu decidit, illud occulere ſub terra, quod homines miraculoſæ virtutis hujus cornu gaudere nolit.

In *Experimentis meis, circa generationes Inſectorum*, nugas eſſe dixi, cervum naturali hac invidia laborare, ut hoc cornu occultet: etenim dextrum ſimul ſiniſtrumque cornu, citra omnem aliam curam fortunæ committens, ibi, ubi unumquodque decidit, relinquit: cujus rei certiſſimus ſum, ut qui Sereniſſimum Magnum Ducem in venationibus Piſanis ſecutus, ubi longè maxima cervorum copia eſt, ſpecialiter per multos annos id obſervavi: qua in re dum verſor, alia etiam particularia, circa cervorum cornua, curioſè obſervavi, quorum nonnulla in gratiam eorum, qui naturali hiſtoria delectantur, inferius ſubjiciam, partim confirmandæ, partim refutandæ antiquorum circa hanc materiam opinioni.

Inter

Inter cervos, non niſi maſculi cornua gerunt, id quod notiſſimum, & ab Ariſtotele *in hiſtoria animalium*, nec non *in arte Poëtica* proditum eſt, nec ob aliud hic commemoratur, quàm quod Poëtis familiare eſt, etiam cervis fœminis tribuere cornua: quemadmodum apud Sophoclem in Anacreonte, nec non Euripidem, Pindarum, Apollodorum, Callimachum, & inter Latinos Silium Italicum, & Valerium Flaccum legere eſt, qui cervam Frixi aurea cornua habuiſſe canit:

Fatidicæ Frixus magna movet agmina cervæ
Ipſa comes ſetis fulgens, & cornibus aureis
Ante aciem celſi vehitur geſtamine conti,
Mœſta necis ſævæ luco reditura Dianæ.

Quin montis Menali cerva, à Græcis pariter & Latinis cornibus aureis

reis deſcripta eſt. Et memini, mihi à doctiſſimo, eruditiſſimoque D. Cammelli, inter nummos Sereniſſimi Magni Ducis Coſmi, exhibitum fuiſſe nummum Græcum, à Pergamenis, in honorem Severi, & Juliæ percuſſum, in cujus averſa facie Hercules cervam cornibus tenebat: & alium ejusmodi Herculem vidi, in muſæo Sereniſſimi Principis Cardinalis, Leopoldi Medicei, in nummo aureo Maximiani, & alio Macrini, à Pruſienſibus percuſſo, & à Triſtano impreſſo. Sed quia varii ſemper, & diverſi conceptus artificium fuere, hinc factum eſt, ut in altera facie nummi Elogabali, à Germenis percuſſi, & inter Sereniſſimi Magni Ducis antiqua numismata aſſervati, impreſſus videatur Hercules, non cervam, ſed cervum cornu tenentem: id enim ex genitali membro manifeſtè cognoſcitur.

Poëtas veteres, Græcos & Latinos, cervis fœminis cornua adſcri-

bentes, egregiè imitatus eſt Petrarcha, cantu clxix:

Una candida cerva ſopra l'erba
Verde m' apparve con duo corna d'oro
Fra due riviere all' ombra d'un alloro
Levando 'l Sole alla ſtagione acerba.

Id eſt:

Cerva mihi apparuit candida, duobus aureis cornubus dotata, in herba viridi, inter duos amnes, ſub umbra lauri, oriente ſole, acerbo tempore.

Et poſt Petrarcham ab alio Poëta Tuſco in cerva incantatricis Falſirenæ:

Vien dopo 'l ſuon, che par, che i veltri à caccia
Chiamando irriti, una cervetta ſtrana,

Che

Che ſtanca, e come pur gli abbia
alla traccia,
Anelando ricovra alla fontana;
Ma viſto lui gli ſalta entro le
braccia,
Ne ſapendo formar favella u-
mana
Con gli occhi almen, con gli atti,
e co' mugiti
Prega, che la difenda, e che
l'aiti.

Non crederó tra le più vaghe fere
Fera mai più gentil trovar ſi
poſſa,
Brune le ciglia, e le pupille ha
nere,
Bianca la ſpoglia, e qualche
macchia roſſa:
Ma più ch' altro mirabili a ve-
dere
Son della fronte in lei le lucid'
oſſa,

Son tutti i rami delle corna grandi
Del più fin or, che l'Oriente mandi.

Id eſt:

Sonum ſequere: etenim canes indagatores in venatione peregrinam cervulam clamando irritare videntur, quæ defeſſa, prementibus veſtigia canibus, anhelando ad fontem ſe recipit: ſed viſo illo, brachiis ejus ſe committit, & humani ſermonis ignara, oculis ſaltem, nec non geſtu & mugitibus ſe defendi & adjuvari petit.

Non credam, inter feras quam maximè venuſtas inveniri poſſe magis lepidam, hac fera: fuſca ſupercilia, & pupillas nigras, cutem candidam, & rubras quaſdam maculas habet. Sed præ cæteris aſpectu mirabilia ſunt lucida oſſa frontis. Omnes rami magnorum cornuum auro puriſſimo conſtant, quod ex oriente advehitur.

Ma-

Magis quam hic Poëta providi fuerunt Bojardus & Berni, Morganæ cervum, maſculum, non fœminam fuiſſe fingentes, qui aurea, quæ obtinebat cornua, ſexies de die mutabat.

Ma nuova coſa gl' interroppe il
dire,
E 'l fin di quella ſua dolce novella,
Pel verde prato un cervo veggon ire
Paſcendo intorno l'erba tenerella,
La ſua beltà non potrei riferire
Fiera non fu giammai ſimile a
quella,
Egli era della fata del teſoro
Grandi ha le corna, e belle, e tutte d'oro.

Id eſt:

Sed res nova abrupit ſermonem ejus,

& finem hujus jucundæ fabulæ. Cervum per viride pratum ire vident, paſcentem in tenella herba. Pulchritudinem ejus referre non poſſem : nulla unquam huic ſimilis fera fuit : fatidicæ incancatricis theſaurorum proprius erat : magna habebat cornua, & pulchra, & plane aurea.

Minus circumſpectus & prudens habitus eſt Fazius Uberti, qui *libro ſecundo Dittamondi*, contra quam acta antiqua de S. Euſtachio narrant, putavit, cervum, huic ſanctiſſimo homini apparentem, fuiſſe fœminam :

In queſto tempo diventò Criſtiano
Con la ſua donna, e co' figli Euſtazio
Per un miracol molto bello, e ſtrano,
Che cacciando una cerva, tra lo ſpazio
Delle ſue corna, vide dentro un Criſto,

Per

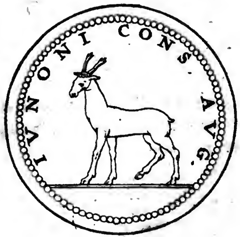
Per cui ſostenne poi martirio, e ſtrazio.

Id eſt:

Hoc tempore Chriſtianus evaſit Euſtachius, cum uxore & filiis, motus miraculo pulchro & mirabili: etenim, dum cervam venatur, Chriſtum inter ejusdem cornua vidit, ob quem poſtea martyrium ſuſtinuit & contumeliam.

Nec tamen ſilentio prætereundum eſt, Julium Cæſarem Scaligerum, & Guntherum affirmare, viſas quandoque cervas cornutas. Sed vel fabuloſum, vel monſtroſum, & à conſuetis naturæ legibus, hoc longè remotum eſt. Ex hoc monſtroſarum cervarum numero fortè fuit, illa (ſi tamen hoc animal cerva fuit) quam nummus Saloninæ, uxoris Galieni averſa facie cornutam exhibet, cujus mentionem primus fecit Joannes Triſtanus, & poſtea D. Ezechiël Spanhemius, reverendiſſimus meus amicus, in tertia ſua nobiliſſima diſ-

Nummus Saloninæ.

Nummus Gallieni.

ſertatione, *de præſtantia & uſu numiſmatum antiquorum.* Horum oppidò eruditorum hominum de hoc nummo judicium, non parum roborari poteſt hac mea conſideratione: quod nimirum cornua hujus cervæ in prædicto nummo exigua ſint, & non niſi tres breviſſimos ramos habeant, qui non ex ipſo proceſſu principalis trunci prodeunt, ſed tridentis inſtar in faſtigio capitis pari cum trunco paſſu aſſurgunt: breviter, inconcinna, impolita, & quaſi per luſum aberrantis à proprio ſcopo naturæ facta ſunt, & plurimum ab illis differunt, quæ capitibus cervorum maſculorum impreſſa ſunt, maximè in averſa facie nummi Philippi, qui inter æreos nummos Sereniſſimi Magni Ducis Coſmi tertii aſſervatur; nec non illorum nummorum quos Hubertus Golzius edidit, & à Veletis, Cauloniatis & Agyrineis percuſſi ſunt, ut & eorum, quos Joannes Triſtanus dedit, quorum hic à

Daldianis, ille ab Epheſinis in honorem Caligulæ & Cæſoniæ percuſſus eſt, & denique inter illos, quos Areſcoti Dux edidit, à nummo Galieni.

Suppoſita ergo hac veritate, quod ſoli inter cervos maſculi cornua habeant, ſciendum eſt, illos, ubi naſcuntur, ſine cornubus naſci, nec primo anno eadem emittere, ſed anno demum ſecundo, idque ſine ramis: atque id genus cervorum in Tuſcia *Fuſoni*; & in Gallia *Brocards* vocatur.

Cervi infallibiter quotannis cornua deponunt, idque ineunte Martio, pingues quidem & bene paſti primi omnium: tardius, & quandoque circa medium Aprilem debiles & macilenti. Gerardus Joannes Voſſius, *libro tertio Idololatriæ*, veris tempore hoc fieri vult; ſed in Tuſcia id accidit eo quo diximus tempore.

Multi credunt, & inter illos ſupra

pra nominatus Voſſius, hæc cervorum cornua, pelli tantum, non oſſibus capitis affixa eſſe. At verò quantopere illi decipiantur, cognoſcere facile poterit, quisquis caput cervi cum cura obſervaverit: videbit enim, cranium duabus eminentiis in quatuor transverſorum digitorum altitudinem aſcendere, quibus eminentiis cornua usque adeo tenaciter affixa ſunt, ut quaſi impoſſibile ſit, ea per vim divellere, utut tempore maturitatis ſua ſponte decidant.

Poſt octo, vel decem dies, ex quo cornua, ut ita dicam, matura deciderunt, protuberare incipiunt nova, tenera & piloſa: nec piloſa eſſe deſinunt, antea, quam ſatis creverint, & jam plane indurata ſint, id quod trium fere menſium ſpatio accidit, quo tempore cervus fricare cornua ad truncos arborum & ſentium incipit, & pellem, quâ teguntur, panniculamentorum inſtar exuit: & utplurimum cervi omnes circa finem

Junii, vel medium Julii, cornua dura, & pilis nudata obtinent. Maxima profectò admiratione dignum eſt, tantam molem ramorum tam brevi tempore quotannis renaſci & creſcere. Hinc eſt, quod citatus Voſſius dubitat, an cervus revera quotannis cornua mutet, & in negativam inclinat: *Sed ſi*, inquit, *anno quolibet primi ſexennii aliquid accedit ramis, quomodo decidunt, & renaſcuntur quotannis? Si id pro comperto habent venatores, ut audio, equidem cum iis pedem ſtruere non auſim, ponamque inter naturæ maxima admiranda, breviculo adeo tempore, tam ſolida duraque tantæ molis cornua enaſci. Alioqui magis eo inclinet animus, ut credam, cornua, quæ reperiuntur non ſponte, & natura decidiſſe, ſed à venatoribus vi avulſa, eoque eſſe conjecta: illa verò ramoſa, quæ in priorum locum ſucceſſerint, non niſi annorum aliquot intervallo ad eam magnitudinem & duritiem perveniſſe.*

Falli-

Fallitur tamen Voſſius, tantoque magis fallitur, quanto minus poſſibile eſt, ut rami, niſi decidentibus quotannis cornubus ſuccreſcant: cum induratis jam cornubus, & venis & arteriis, quæ per illa, dum tenera erant, transibant, evaneſcentibus, ſufficiente nutrimento ſanguineo ad multiplicandos ramos deſtituantur: id quod evidenter demonſtrare facile poſſem: ſed de hac re occaſione magis oportuna. Interim lectu dignum eſt, & huc facit, quod Ælianus *libro duodecimo de animalibus, capite decimo octavo* habet.

Numerus ramorum, pro ætate & conſtitutione regionum variat. In Tuſcia provectæ ætatis cervi ſex vel ſeptem ramos in cornubus habere ſolent: Inveniuntur tamen quandoque qui octo vel novem gerant. In Germania, & ſpecialiter in Bavaria, ſed maximè in Saxonia, ubi cervi multò quàm in Tuſcia majores ſunt, cornua videas, ramorum quatuorde-

 cim,

cim, quindecim, & quandoque plurium. Nullibi majora, vel magis longa viſa ſunt, quam Ambaſiæ; ſi tamen artificialiter facta non ſunt: etenim duodecim pedum Pariſienſium longitudinem obtinent, & quodlibet cornu undecim ramos habet.

Cervi, depoſitis veterum cornuum armis, & novis nondum protuberantibus, vel adhuc valde teneris, abdita, & quantum poſſunt, intima ſylvarum petunt. Nonnulli ex antiquis ſcriptoribus pudore id fieri crediderunt, ob amiſſum ſpecioſiſſimum corporis ornamentum: alii timore, quod ſolitis armis privati, minus hilares ſint. Sunt, & inter illos primus Ariſtoteles, qui velint, ideo illos in abſcondito perſtare, ut tædium muſcarum, illam capitis regionem, ubi cornua deciderunt, impetentium effugiant. Ego ob reverentiam maximorum horum Philoſophorum id libenter crederem, niſi in mediis ſyl-

vis,

vis, æque ac patentibus campis, non muſcarum modo, ſed culicum etiam, & tabanorum, aliorumque importuniſſimorum volantium inſectorum agmina habitarent.

Tenera hæc cornua menſis magnatum in deliciis ſunt, & coqui inde non unum genus ferculorum, appetitui inſervientium, componere norunt: quomodo ex duris, ſiccis, & limatis cornubus varia, & palato apprimè grata juſcula parant. An veteribus in uſu fuerint hæc ſcitamenta neſcio: at verò bene novi, tenera (ut de induratis cornubus nihil dicam) in uſu medico fuiſſe, ut apud Galenum legere eſt, in deſcriptione famoſi illius medicamenti colici, quod ab Aſclepiade Pacio Antiocho Philenidis Catanenſis diſcipulo tribuitur, & Andromacho à Scribonio Largo inventum eſſe videtur; qui quidem Scribonius id magno ſeſe pretio ab Africana muliere medica comparaſſe fatetur.

Præ

Præterea Plinius ejusdem mentionem facit, nec non Marcellus Empiricus, & Nicolaus Alexandrinus.

Si cervo cornua, dum tenera ſunt, abſcindantur, maximè circa coronam illam, quæ baſin cornuum vel radicem facit, ſanguis vivi fontis inſtar ea pertinacia prorumpit, ut animal inde frequenter moriatur. Et hic ſanguis, perinde ut quivis alius, ex venis & arteriis cervi prorumpens, coagulatur, & concreſcit: id quod (neſcio ob quam cauſam) negatum eſt ab Ariſtotele, & qui eundem poſtea ſecutus eſt, Galeno, in libro, *quod mores animi reſpondeant temperamento corporis*: & ab autore (quisquis ille etiam ſit) libri, *de utilitate reſpirationis*, perperam Galeno attributi.

Joannes Crato, *epiſtola ſecunda, libri ſecundi*, ex relatione Adami Dietrichſtein refert, poſt paucas aliquot horas mortuum inventum eſſe cer-

cervum, cujus tenera cornua Imperator Rudolphus Secundus venenatâ ſagittâ percuſſerat. Sed quod Crato poſtea ſubjungit : *Lacteum enim humorem iſtum germanum eſſe ſanguini Hippocrates nos docuit* ; ex eo colligitur, Cratonem crediddiſſe, tenera cornua cervorum vaſis ſanguineis irrigata non eſſe, id quod ſecundum ſupradicta longè falſiſſimum eſt : quin plurimi ſunt canales ſanguinei, qui ramos ſuos per tenera cervorum cornua emittunt, eum in finem, ut ſufficiens nutrimentum adferant, cujus beneficio cornua debitè creſcant. Et hoc non parum facit pro opinione illorum eruditorum hominum, qui diverſitatem ſubſtantiarum in ſanguine ſtatuunt, habilem nutriendis diverſis partibus corporis animalium. Præterea non parum militat pro ſententia doctiſſimi Hieronymi Barbati, qui rationibus & experimentis inductus, libro *de ſanguine & ejus ſero*, ſtatuit, partes ſperma-

maticas, mediante ſolo ductu vaſorum ſanguineorum nutrimentum ſuum accipere; idque nutrimentum non aliud eſſe, quam ſerum ſanguinis. Hæc vaſa ſanguinis, quæ per cornua cervorum discurrunt, pro modo incrementi & exiccationis cornuum ſenſim exiccantur & evaneſcunt.

Si cervus juvenis caſtretur, nondum emiſſis cornubus, cornua nunquam emittit: ſi caſtretur jam emiſſis cornubus, cornua nunquam mutat, ſed quæ dum caſtratur habet, caſtratus ſemper retinet. Et hac in re verior eſt Ariſtotelis, Plinii, & Solini, quam Oppiani ſententia, *libro ſecundo, de venatione, verſu* 194.

Sufficiant hæc de cervorum cornubus: interim, antea quam ad alia progrediar, non poſſum non mirari credulam ſimplicitatem authorum, qui ſcribunt, cornua boum & vervecum in vicinis Goæ locis, ſi in terram

ram decidant, inſtar braſſicæ radices emittere, & in plantas animatas mutari, quæ non niſi cum maxima difficultate evellantur, & erutæ repullulando multiplicentur. *In Goa inſula,* inquit Pater Euſebius Nierembergius, *ſi cornua aliquando jacuerint, radices deorſum in terra defigunt, medulla ejus plurima quaſi filamenta disſecta, & protuberante; hoc modo in ſolum ſubditum innitente. Radix ejus braſſicæ ſimilis eſt. Hujus cauſæ examen multos ſummos Naturæ myſtas miſere torſit; & licet multi omni tempore fuerint, qui rem hanc ad ſtuporem usque admirati fuerint, qui tamen cauſam veram & immotam ſcrutaretur, nemo, quod ſciam, usque adhuc comparuit, nam & terra in omni illo confini valde ſaxoſa, & lapidoſa eſt, atque cum in cæteris locis omnibus cornua ad radicem usque extirpari, & detruncari queant, apud Goanos nullo pacto id fieri poteſt; nam etſi illic ſemel quidem reſecentur, abjecta tamen adeo fœcunda ſunt,*

ſunt, ut illico repullulare, & augeſcere incipiant.

Fidem non adhibebam his ineptiis, eo tamen non obſtante quid ſubeſſet quærere ex Domino Antonio Morera, Canonico Eccleſiæ cathedralis Goæ, volui, atque is mihi reſpondit, non niſi fabulam eſſe, inventam, ad denotandum inſatiabilem libidinem fœminarum orientalium, quæ ubi ſemel maritorum capiti cornua impoſuerunt, eadem ibidem ſemel radicata jugiter conſervare norunt. Simile reſponſum Societati Regiæ apud Londinenſes datum eſt, ab Equite Philiberto Vernati, Reſidenti in Javæ majoris urbe Batavia.

D. Quel fondament y a il au rapport touchant ce que l'on dit, que les cornes prennent racine, & qu'elles croiſſent aupres de Goa?
Rep. *En m' enquerant de cela, un de mes amis ſe prit à rire, & me dit,*

dit, que c'eſtoit une raillerie qu'on fait aux Portugais, parce que les femmes de Goa ſont fort addonnées à la luxure.

Id eſt:

Q. *Quo fundamento nititur illa relatio, qua cornua circa Goam radices agere, & creſcere feruntur.* Reſp. *Dum in id inquiro, quidam amicorum meorum ridere cœpit, jocum eſſe dictitans, quo Luſitanis illudunt, cum mulieres Goa admodum luxurioſa ſint.* Doctiſſimus tamen Petrus Borelli, *centuria quarta obſervationum ſuarum medico-naturalium*, affirmat, propriis ſuis oculis vidiſſe ſeſe in Europa vervecum, boum, & bubalorum cornua, quæ radices in terram emiſerint: *Cornua,* inquit, *obſerv.* 52. *etiam vervecina, & bubula vidi, qua radices in terra egerant, ut cornu plantabile Linſchotii.* Fides ſit penes ipſum, ego enim is non ſum, qui id facile credam, ideoque ad alia transgrediar. Anti-

Antiquis in uſu medico fuiſſe nidos avium quarundam, notiſſimum eſt, ejusque rei mentionem faciunt Hiera Cappadox, nec non Andromachus, & Aſclepiades apud Galenum: at verò, ut cibi loco inſervierint hi nidi, id verò non memini me unquam legiſſe, vel audiviſſe: atque adeo exiſtimo, ingenioſam hanc inventionem, ſoli modernorum ingluviei deberi, quæ novitatis ſemper avida, tanto cuncta magis æſtimat, quanto locus, ex quo ad nos deferuntur, magis diſtat. Dantur aviculæ, hirundinibus non multum abſimiles, quæ in ſcopulis, mari Coccincinæ imminentibus, nidos ſtruunt, exiguos, coloris ſubalbi, ex materia, ichthyocollæ non abſimili. Hi nidi, à rupibus illis avulſi, quamplurimo veneunt, ad nobilitanda convivia; minus ſolennia, adeoque vilia futura, niſi hoc novo genere ferculi condirentur, illecebroſi ſane ſaporis, ſi ab ingenioſo coquo ex præſcripto

artis

Nid

artis præparetur. Modus præparandi hic eſt: Nidos in jus vituli vel capi probè decoctum mittunt, uſque dum macerati emolliantur, inde in hoc jure illos decoquunt, & poſtea butyro, caſeo, & vario genere aromatum condiunt: & hactenus quidem nihil quod dicam habeo. At verò ubi hunc cibum efficaciſſimè & tutò prodeſſe volunt, illis qui cum Petroniano Polieno *neque puero neque puellæ bona ſua vendere poſſunt, lorumque in aqua, non inguina habent*; cum Peruſino Poëta dicere cogor:

Baja, che avanza in ver quante novelle,
Quante diſſer mai favole, o carote
Stando al fuoco a filar le vecchiarelle.

Id eſt:

Nugæ profectò majores fabulis & nugis quas aniculæ ad focum fila ducentes narrarunt unquam.

Nimis

Nimis profectò ſibi blandiuntur, qui in hoc tali medicamento ſpes ſuas ponunt: quod ſi mihi non credunt, periculum ejus rei faciant, ut jam antea in ſimili occaſione fecerunt nonnulli.

Ex Indiis occidentalibus certum genus aromatis adfertur, ab Hiſpanis *Pimienta de Chapa*, à Provintia, Chapa, in cujus montibus naſcitur ita dictum, quæ una eſt, ex octo illis Provintiis, conventui juridico Guatimalæ in nova Hiſpania addictis. Nonnulli Amomum Dioſcoridis id eſſe crediderunt: at verò Carolus Cluſius mihi non ſine magna ratione ab illis ſecedere videtur, qui loci, unde ad nos devehitur ignarus, diſquirit, ſitne caryophillum Plinii. Cluſio adhæret Joannes Parchinſonus, in ſuo theatro botanico, Anglica lingua conſcripto. Fere eſt ut credam, quin firmiter ſtatuo, fructum eſſe arboris, à Franciſco Ernandez, *lib. ſecundo hiſtoriæ Mexi-*

canæ

g. 169.

canæ, ſub nomine Xocoxochitl deſcripti, vel piperis Tavaſci, Provintiæ in finibus Chiapæ: idque eo magis credo, quod Doctor Joannes de Barrios, in libro ſuo Hiſpanico, *de Chocolate*, Mexici, anno 1609. impreſſo, ait:

El tercer ſimple que ſe echa en el Chocolate aunque en poca cantitad, llaman los Mexicanos, y los Eſpanoles Pimienta de Chiapa, o de Tavaſco.

Id eſt:

Tertium ſimplex quod Chocolatam ingreditur, utut in exigua quantitate, Mexicani & Hiſpani Pimienta, *vel* piper Chiapæ *vel* Tavaſci *vocant.*

Quicquid ſit, fructus eſt arboris, qui racemulos baccarum producit, quæ à tenuibus, nec admodum longis caudis dependent, & inæqualiter rotundæ, ac in faſtigio coronatæ ſunt, coloris, ubi ſiccantur, ſpadicei, cortice minus lævi, ſed qui facilè

dentibus teritur. Magnitudo baccarum variat: aliæ enim nigro piperi, aliæ baccis hæderæ, rurſus aliæ baccis juniperi majoribus ſimiles ſunt: Pulpam intus nullam habent, ſed duorum, trium, vel quatuor granorum ſeminis, nigrorum nec non duriuſculorum plenæ ſunt; quæ grana, nullo munita cortice, vacuæ matricis ſuæ ſpatia occupant, & ſuis concluſa caſulis, tenuiſſimâ quadam membraná alia ab aliis ſecernuntur. Hæc ſemina, eorumque matrix, aromaticum quid ſapiunt, ſed ex diverſis ſaporibus compoſitum: etenim ubi dentibus conteruntur, notabiliter ſeſe prodit ſapor baccarum juniperi, & poſtea cariophyllorum: minus ſenſibilis eſt piperis nigri, & hoc minor cinnamomi ſapor. Eſt tamen penes me alia etiam hujus fructus ſpecies, baccis minoribus, in quibus juniperi ſapor planè nullus deprehenditur, ſed primo loco cariophyllorum ſapor ſeſe offert: & hanc ſe-

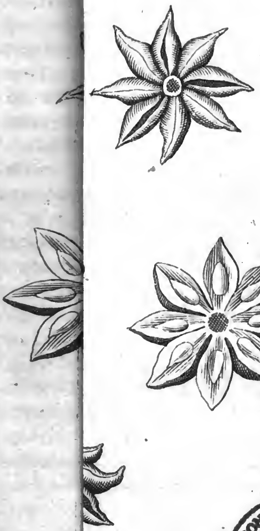
cun-

cundam ſpeciem mihi dono dedit D. Doctor Joannes Pagni, Medicinæ Profeſſor in Academia Piſana: eandemque poſtea vidi apud D. Doctorem Petrum Nati, diligentiſſimum inveſtigatorem naturæ plantarum, earumque facultatum. At verò primam illam ſpeciem, quæ baccas juniperi ſapit, in hanc aulam detulit D. Franciſcus Uria, ex Nova Hiſpania redux, in qua diu habitavit. Ergo in Nova Hiſpania hoc piper Chiapæ numerant inter ingredientia in Chocolatam: & quod plus eſt, idem piper commendant, ceu ſpeciale remedium contra epilepſiam, nec non illam cæcitatem, quæ Græcis ἀμαυρῶσις, Latinis recentioribus *Gutta ſerena* vocatur. Hoc piper omnium juniperi, cariophyllorum, piperis, & cinnamomi proprietatum participes eſſe poſſe, libenter equidem largior: at verò ut ſpeciale remedium ſit contra epilepſiam, & guttam ſerenam, id affirmare non auſim,

cum diu in diverſis ſubjectis ejus rei periculum fecerim, ſed nullo cum fructu. Nec tamen obeſſe ejusdem uſum in his talibus morbis crediderim: ſed in ea ſum ſententia, ut putem, idem notabiliter conferre capiti & ſtomacho, ſi in loco & tempore cum moderamine adhibeatur.

Ex Sina ſemen adferunt, *fœniculum Sinenſe* dictum, idque contra multas infirmitates prodeſſe prædicant. Ego verò illud fœniculum noſtras, nec non aniſum, daucum & cuminum virtute parum ſuperare deprehendo. Et quia nuper admodum in has regiones delatum eſt, nec tu ullum ejus in tua *Sina illuſtrata* mentionem feciſti, hinc eſt, quod figuram ejusdem in hac tabula deſignatam tibi transmitto, quæ, ut videre poteris, ſtellam refert octo radiorum. Coloris eſt ſpadicei, & quisque radius ſemen continet, læve, ſplendidum, & coloris ſpadicei, in quo ſemine anima reperitur exigua,

quæ

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" - NAPOLI

quæ perinde ut folliculus ſeminis nullum inſignem ſaporem habet. Sed radii ſtellæ, quibus ſemen continetur, non multùm à fœniculi noſtri dulcis ſapore abeunt, ſed ita, ut minus acutus ille ſapor ſit, & quandam aniſi miſturam referat. Qualis illa planta ſit, quæ hunc fructum producit, hactenus reperire non potui.

Olaus Wormius, *libro ſecundò* Muſæi ſui, *capite decimo octavo*, Franciſci Ximenis opinionem ſecutus, narrat, lignum Saſſafras, ſi per octiduum in aqua marina maceretur, eandem dulcem & potui aptam reddere. *Aquam marinam dulcem reddere*, inquit Wormius, *obſervavit Franciſcus Ximenes. Aſſulas ex hac arbore per octiduum macerarunt in aqua ſalſa, tum dulcem & potui aptam reddiderunt.* Cum hoc prima vice legerem, ætate major eram, quam ut illud crederem: cæterum, ut mihi ſecurè illud non credere liceret,

ejus rei periculum facere volui, & in libram unam aquæ marinæ per octiduum miſi drachmas quatuor ligni Saſſafras, tenuiter inciſi, ſed hæc aqua ne hilum quidem ſalſedini ſuæ decedere paſſa eſt, utut infuſionem poſtea in diem vigeſimum continuarem, & repetitis experimentis ligni quantitatem adduplicarem. Fortè Oceani aquæ tempore Ximenis ab hoc ligno dulcedinem contraxerunt: ſed hæ Mediterranei maris aquæ, quibus ego hæc experimenta peregi, hodie dulcedinem aſſumere nolunt, non magis quam famoſæ aquæ ſalſæ *Tettuccii* vel *Bagnuoli.*

Johannes Lopez Pigneiro Luſitanus, in loco *Campomajor in Alenteco* vulgo dicto natus, dum in Provincia Zanguebar, ejusque regionibus Mongalo & Angos morabatur, quas flumen Cuama alluit, in ripa illius fluminis radicem invenit, poſtea ab inventoris nomine *Raiz de Iuan Lopez Pineiro* dictam. Mihi relatum

eſt,

Radix

eſt, eſſe radicem arbuſculæ, quæ folia producit, colore & figuræ foliis mali cydoneæ ſimillima, ſed paulò majora; floribus albis, in quorum medio aliquot fila, nonnihil rubentia, prominent, haud ſecus atque in croco. Ex flore gemmula naſcitur, ciceris magnitudine, quæ ubi calore maturuit, tandem ſiccatur, & rumpitur, emiſſis multis minutiſſimis ſeminibus. Radix coloris citrini, & guſtu perquam amara eſt. Hanc, aquâ ſuper lapide tritam, & unius dimidiæ drachmæ pondere aſſumtam, nec non morſibus vel punctuſis animalium venenoſorum applicatam, infallibiliter à veneno liberare volunt. Præterea credunt, eandem vino tritam, & in prædicta quantitate, accedente febri tertiana vel quartana epotam, omnem febrium ignem exſtinguere, & prohibere, ne unquam denuo accendatur. Etiam hoc dicunt, eandem applicatam omne genus vulnerum viginti quatuor ho-

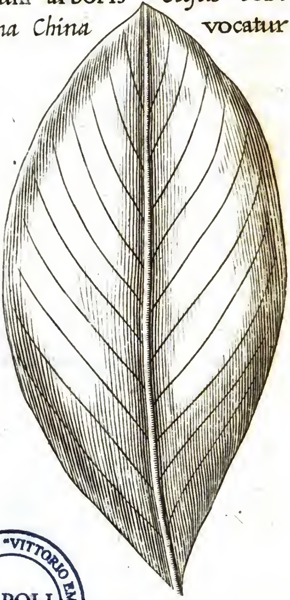
rarum ſpatio conſolidare, ipſumque ſimplicem & minutiſſimum ejus pulverem, inveteratis vulneribus impoſitum, eadem magna facilitate ſanare. Eandem virtutem, atque adeo multò magis efficacem, alteri cuidam *radici della Manique* dictæ tribuunt, quæ in Africa & regione Chetevi, Maniquen inter & Sofalam colligitur. Radix eſt flava, & ſubamara, fruticis cujusdam, qui nec flores nec fructus producit, ſed longis, anguſtis, & tenuibus foliis radices mittit, & hederæ in morem per arbores & muros ſurſum repit : nec radices modo, ſed ipſi etiam in uſu ſunt ramuſculi. Agnoſco adverſam meam ſortem : etenim hæ duæ famoſæ radices, poſt tot & toties repetita experimenta, mihi nunquam exhibuerunt, vel minimum effectum, hujus ſuæ, usque adeo celebratæ proprietatis. Quare magni facio hominem prudentem & cautum, Patrem Sebaſtianum de Almeida, qui cum harum

harum radicum nonnullas Reverentiæ tuæ dediſſet, prout refertur in libro tuo *de triplici in natura rerum magnete*, easdem non niſi ad vulnera commendat, in quo me adſtipulatorem habet; ſi tamen vulnera ſimplicia & minima ſint: nam majora viginti quatuor horarum ſpatio ab iisdem conſolidari, & perfectè cicatricem ducere, id verò ego nunquam deprehendi.

Radix *Queijo*, vel *Keggio*, radix eſt alba, lignoſa, & ſine ullo odore, quæ guſtata linguam ferit & mordicat; ſic dicta, quòd à Diego Keggio, Luſitani cujusdam & Indicæ mulieris filio inventa eſſet; paulò ante, quam Luſitani Malaccam perdidiſſent. Naſcitur in regno Cambajæ, circa civitatem Baſſain, diſtantem à Goa, Septentrionem verſus, leucis circiter ſeptuaginta. Folia producit longiora, & latiora quam Eſula magna, eaque viridia in parte ſuperiore, ſed alba & piloſa ab illo

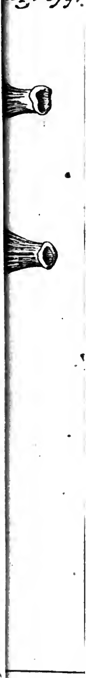
latere, quod terram reſpicit. Florem producit rubrum; atque id genus radicis optimum cenſetur: nam quæ florem facit album, in pretio non eſt. Pro certo affirmant, non omnia capillamenta hujus fruticis in uſu eſſe, ſed ea tantum, quæ in Septentrionem vergunt: nam quæ meridiem reſpiciunt, venenoſa ſunt & mortifera. Quæ bona ſunt, mirabili proprietate gaudent: etenim dorſo geſtata, vel cum aqua vel vino ad pondus dimidiæ drachmæ aſſumta, ſecurum præſtant hominum, à feris venenoſis, eorumque morſibus: & qui lethargo vel gravi apoplexia laborant, & in vicinia mortis verſantur, derepente loquelam & ſanitatem recuperant, ſi in ſinus oculorum immittatur parum aquæ, in qua pulvis hujus radicis maceratus ſit. Res profectò bellæ, novæ, & raræ, ſed quæ prorſus falſæ deprehenduntur, ſi ad experimenta deveniatur, id quod mihi ſæpius, imo verò ſemper accidit.

Folium arboris cujus cortex *China China* vocatur.

NAPOLI

ag. 179.

dit. Potuit tamen fieri, ut erraverim: ideoque Reverentiam tuam ex animo precor, ut in commune omnium emolumentum iterare experimenta dignetur; cùm hæc radix illa ipſa ſit, cujus mentionem feciſti in libro *de triplici in natura rerum magnete*, vocando eam *Radicem caſei, eo quod odorem caſei referat*, vel ut alii, *à nomine inventoris.*

Præterea novis experimentis opus eſt circa radicem *Calumba*, maximi alexipharmaci loco habitam; nec non circa *Vainiglias*, & lignum *Laor* & *Solor*: quæ cum admodum amara ſint, non ſine ratione omnem illam ſingularem prærogativam obtinere videbuntur, quam ſcriptores illis attribuunt, ſed quæ tam evidenter mihi non apparet, quam evidentiſſimè ſemper effectum video miraculoſi illius corticis, arboris Peruviani, in monte Guajachil, quo cortice, vulgo *China, China*, & ab Hiſpanis *Caſcarilla de la oja* dicto, uti-

mur, ad interrumpendos & debellandos inſultus febris quartanæ, nec non tertianæ ſimplicis, duplicis, & continuæ. Et hoc quidem nomine univerſus noſter orbis maximas gratias debet Patribus venerabiliſſimæ veſtræ ſocietatis, ut qui primi omnium eundem cum tanta ſua gloria detulerunt in Europam.

Et utinam non minor authorum Sinenſium gloria eſſet, qui in grandi illo Sinenſi imperio inveniri ajunt duas illas raras & pretioſiſſimas herbas, quarum una *Puſu* vocata vitam hominum reddit immortalem: altera *Ginſeng* dicta, utut eam facultatem non habeat, qua homines reddat immortales, illis tamen viribus pollet, ut ejus ope omne tempus vita ſalubriter, jucundè, & citra metum morborum tranſigere liceat. Fortè hujusmodi herbarum plenus erat magnus ille cacabus.

Dove Medea il Suocero rifriſſe

Per:

Per cavarlo di man della vecchiaja:

Id eſt:

Unde Medea ſocerum refecit, ut eundem eximeret è manu ſenectutis: & fortè has ipſas morſu appetiit fabuloſus ille antiquorum Glaucus, quando ex paupere & luculento piſcatore, qualis erat, Ovidio teſte, ex improviſo factus eſt Deus, ex eorum numero, qui fundum maris inhabitant.

Pleni ſunt Sinenſium libri hujusmodi glorioſarum novellarum: nec ſatis capio, quod Pater Martinus Martinius in ſuo Atlante non dubitavit affirmare, ſe illos experiendo quaſi ſemper inveniſſe veridicos. *Si res ita ſeſe habeat, neque enim ipſe coram vidi, adeoque fides ſit penes hosce Sinicos auctores, quos in iis, quæ comperi, rarò inveni fallaces.* Ita ille, poſtquam narraverat, in provincia Xanſi eſſe fontes igneos, quibus median-

tibus citra impenſam coquere liceat omne genus cibariorum : & quod majoris momenti eſt, hunc benedictum ignem nec ardere, nec ligna conſumere, & feliciter in quaſcunque longinquas regiones transferri poſſe, tantum ut occluſus teneatur in aliquo tubulo. O beatas potentes Anglorum, Batavorum, & Luſitanorum claſſes, ſi hoc tali mercimonio onerarentur! etenim præter inæſtimabile illud commodum, quod hinc in longiſſimis navigationibus ad eos redundaret, deportato hoc igne in Europam, nemo non quam maximam ejus copiam ſibi paraturus eſſet, illis præſertim in locis, ubi domus prorſus ligneæ ſunt, nullo lapidum ſubſidio, ad effugiendum ſcilicet incendii periculum.

Non minus mendacium eſt ſcribere, in Provincia Onan, flumen eſſe, in quo piſces capiantur rubri, quorum ſanguine ſi quis inungatur aut plantas pedum perlinat, eum ſecurè,

curè, citra periculum ſordium & ſubmerſionis aquis inambulare poſſe. Magis ſecurum eſt Angli cujuſdam recens inventùm, qui machinâ lignea, inſtar anchoræ, vel ferri quatuor matris inſtructi, quo naves actuariæ utuntur, adjectis æquilibrii cauſa quatuor cadis, aëre plenis, & machinam ſuſtentantibus, ita ut in ſuperficie aquæ hærentes viſum tamen effugiant, animi gratia exiguum illum Lacum Islingtoni, duobus à Londino milliaribus diſtantem, pedibus pertranſit, & jocando jactitare ſolet, ſe tranquillo mari auſurum pedetentim Dovero Caletum usque progredi, modo navicula ſibi detur ſubſidiaria, ſi quo caſu mare ex improviſo tempeſtatibus agitari contingeret.

Præterea autores Sinici ſcribunt, in provincia Xenſi eſſe duo flumina, unum dictum *Chiemo*, alterum *Io*, quorum aquæ usque adeo puræ & leves ſint, ut ne minimam quidem pa-

leæ

læ feſtucam ferant. Bone Deus! & quis unquam crederet, pulſato in ripa lacus *Taipe* tympano, confeſtim horribilem tempeſtatem impetuoſorum fluctuum exorituram, non ſine tonitru & fulmine. Ego illud Wilhelmo Britoni credendum propinarem, qui libro *ſexto Philippidum*, facta mentione cujusdam fontis dixit:

Eſſe patens vobis phyſica qui dicitis
arte
Quis concurſus agat, vel quæ com-
plexio rerum
Breciliacenſis monſtrum admirabile
fontis,
Cujus aqua lapidem, qui proximus
accubat illi,
Si quacunque levi quivis aſpergine
ſpargat,
Protinus in nimios commixta gran-
dine nimbos
Solvitur, & ſubitus mugire tonitri-
bus æther

Cogi-

Cogitur, & cæcis ſe condenſare tenebris,
Quique adſunt, teſteſque rei prius eſſe petebant
Iam mallent, quod eos res illa lateret ut ante,
Tantus corda ſtupor, tanta occupat extaſis artus.
Mira quidem res, vera tamen, multiſque probata.

Eadem ratione id Franciſco de Rues credendum darem, qui in deliciis ſuis Gallicis, deſcribendo montem *Dor*, ſcriptum reliquit:

Pres ce mont eſt la ville de Beſſe, *à demie lieuë de la quelle on void un lac de grande eſtenduë, & preſque au ſommet d'une montagne, duquel on n'a peu trouver le fonds, & eſt fort admirable à voir, & encore plus effroyable, car ſi l'on jette quelque pierre dedans, on ſe peut tenir bientoſt aſſeuré d'avoir du ton-*

tonnere, des eſclairs, pluyes, & greſles. Non loin de la eſt un creux, ou abiſme, nommé Soucis, *ronde à ſon ouverture ſans fonds, qu'on aye peu trouver, preſque pareil au precedent.*

Id eſt:

Propè montem oppidum eſt Beſſe, *à quo dimidii milliaris ſpacio abeſt lacus, latè porrectus; & ferè in apice montis alicujus, cujus fundus inveniri non poteſt: & mirabilis admodum viſu & magis horrendus eſt: etenim ſi lapis aliquis injiciatur, certò ſtatuere licet, ſecutura fulmina, tonitru, pluvias, & grandinem. Non procul hinc abeſt antrum, vel abyſſus, nomine* Soucis, *oſtio rotundo, citra fundum, qui quidem inveniri potuerit, præcedenti non multum abſimilis.*

Nec multum hinc abit fabula, quam ſupradicti autores Sinici narrant, de quodam lacu Provinciæ Peking,

Peking, in quem ſi lapillus aliquis injiciatur, omnis illius aqua ſanguineum colorem aſſumit: & ſi in lacum illum incidant folia arborum, in circuitu viridantium, in totidem hirundines abeunt, animatas & volantes; eadem prorſus ratione, qua naves Æneæ in nymphas marinas, & frondes, ab Aſtolpho in mare Africanum ſparſæ, in navigia bellica abierunt, ut fabulator Arioſtus narrat, dicens:

Avendo Aſtolfo eſercito infinito
Da non gli far ſett' Affriche difeſa:
E rammentando, come fu ammonito
Dal ſanto Vecchio, che gli diè l'impreſa,
Di tor Provenza, e d' Acqua-morta il lito
Di man de' Saracin, che l'avean preſſa,

D'una

D'una gran turba fece nuova
eletta
Quella ch'al mar gli parve
manco inetta.

Ed avendoſi piene ambe le palme
Quanto potean capir di varie
fronde
A lauri, a cedri tolte, a olive, e
a palme
Venne ſul mare, e le gittò nell'
onde;
O felici dal ciel ben dilett' alme;
Grazia che Dio raro a' mortali
infonde,
O ſtupendo miracolo che nacque
Di quelle frondi come fur nell'
acque.

Crebbero in quantità fuor d'ogni
ſtima
Si feron curve, e groſſe, e lunghe,
e gravi,

Le

Le vene ch' a traverſo aveano
prima
Mutaro in dure ſpranghe, e in
groſſe travi,
E rimanendo acute inver la ci-
ma
Tutte in un tratto diventaron
Navi
Di differenti qualitadi, e tante
Quante raccolte fur da varie
piante.

Miraclo fu veder le frondi ſporte
Produr fuſte, galee, navi da gab-
bia;
Fu mirabil' ancor, che vele, e
ſarte
E remi avean quant' alcun le-
legno n'abbia.
Non manco al Duca poi chi
aveſſe l'arte
Di governarſi alla ventoſa rab-
bia,

Che

Che di Sardi, e di Corſi non remoti
Nocchier, padron, penneſi ebbe, e piloti.

Id eſt:

Aſtolfus cum infinitum exercitum haberet, à quo ſeptem Africæ non ſe defenderent, & memor eſſet, ſe à ſancto Sene, expeditionis autore, monitum eſſe, ut Provinciam, & littus Aquæ mortuæ, à Saracenis captum, è manu eorundem tolleret, ex magna turba novas copias elegit, quæ ei ad maritima minus inepta videbantur. Et repletâ, quantum fieri poterat, utraque manu, variis frondibus lauri, oleæ & palmæ, ad mare veniens, in undas illas projecit. O felices animas, à cœlo bene dilectas! gratia, quam Deus raro in mortales infundit. O ſtupendum miraculum, quod ex his frondibus, cum in aqua eſſent, natum eſt! Excreverunt præter omnem exſpectationem in magnam quantitatem: curvæ evaſerunt, craſſæ, longæ,

longæ, & graves. Venæ antea tranſverſæ mutarunt in duras ſubſcudes, & craſſas trabes, & circa apicem acuminata, momento in naves abierunt univerſa, diverſæ qualitatis, pro modo variarum plantarum, ex quibus collecta fuerant. Miraculum fuit videre ſparſas frondes producere liburnicas, naves actuarias & turritas. Mirum etiam erat, quod vela haberent, rudentes & remos, æquè ac ulla alia navis. Nec deerant poſtea Duci, qui artem callerent, componendi ſeſe ad ventorum rabiem: etenim ex Sardis & Corſis, non longè remotis, nautas, navarchos, remiges habuit, & rectores.

Non aveo, imo nolim eſſe ex numero illorum, qui veram credunt hanc foliorum metamorphoſin in hirundines. Nec quiſquam mihi dicat, fortè id naturaliter poſſe fieri, exemplo anſerum vel anatum, quas *Bernacles* vel *Brantes* vocant, & quas conſentientibus infinitis Scriptoribus ex arboribus, vel eorundem

dem fructibus, vel truncis, vel conchis, in Inſulis, Scotiæ & Hiberniæ adjacentibus, naſci vulgus credidit. Etenim, hæc talis fabula, abundè refutata eſt, primò à Carolo Cluſio, aliiſque plurimis, & poſtea à doctiſſimo Deuſingio, in tractatulo *de Anſeribus* Scoticis. Et Jacobus Waræus *in libro antiquitatum Hiberniæ* cùm nonnullorum de generatione harum avium ſententiam retuliſſet, prudenter concludit: *In re, quæ plenius ſcrutinium mereri videtur, nihil definio.* Unde nunquam usque adeò ſtolidus ero, ut credam, in mari Sinico inveniri piſces ſquamoſos, crocei coloris, qui per totam hyemem in aquis habitent, ſed accedente vere, poſitis ſquamis plumas induant & pennas, & explicatis alis in montes avolent, ubi per totam æſtatem, & per autumni tempora morentur, quibus exactis, aſſumta veteri figura in aquas denuo prolabantur. Et quanquam tu doctiſſime Pater; in libro

Sinæ

Sinæ tuæ *illuſtrata*, non obſcurè innuas,te id credere; in ea tamen ſum opinione, te ex animo huic rei fidem non habere, ſed illud tantum agere, ut nobile ſpecimen exhibeas excelſi ingenii tui,& profundæ eruditionis, ſpeculando & recitando rationes hujus reciprocæ transmutationis, ſi vera, nec à conſuetis naturæ legibus aliena eſſet.

Seribendo longius provectus ſum, quam ab initio mihi propoſueram: ſed cupido communicandi cogitationes meas cum hominibus doctiſſimis,qualis tu es,Pater Athanaſi, inſenſibiliter palpando fecit,ut limites epiſtolæ tranſcenderem. Quare ſolitam tuam benignitatem precor, ne id ægrè ferat, quin potius ut me corrigat,in illis,de quibus minus ſcitè,locutus ſum;interim fidem tibi do, genium meum, in inquiſitione veri, *non aliud oblectamentum invenire,quam quod diſco.*

F I N I S.

I IN-

INDEX AUCTORUM.

Qui in *Experimentis naturalibus* citantur, laudantur vel explicantur.

A.

ABbas Burdelotus. 56
Academia experimentalis Medicea. 39, 42, 122, 127, 130
Acoſta (Chriſtoph.) 35
Adamus Adamando. 13
Ælianus. 119, 120. *explicatus*. 121, 157
Alcoranus. 30
Aldrovandus. 64
Alexander Trallian. 117
Andromachus. 159, 166
Antonius Veira. 15, 53, 71
Apollonius. 117
Apollodorus. 144
Apulejus. 34
Arioſtus. 20, 87, 187
Ariſtoteles. 19, 144, 158, 160
Aſclepiades. 159, 166
Autores Sinenſes. 181, 183, 186

B.

BErni (Franciſc.) 149
Boccacius. 64, 87
Bochartus (Samuel.) 120, 121, 123
Boile (Robert.) 38, 39
Bontius (Jacob.) 114
Borellus (Petrus). 165
Borrichius (Olaus.) 27

C.

CÆſar Caporali. 167
Callimachus. 144
Campani. 13
Carolus Magnini. 3, 16
Celſus (Cornel.) 18, 19
Cicero. 126
Cluſius (Carolus.) 35, 91, 168, 192
—— (Augerius.) 35
Chryſoſtomus. *ibid.*
Crato. 160, 161

D.

DEuſingius. 192
Diego Keggio. 177
Dioſcorides. 17, 59, 60, 117
Donatus Roſetti. 136

E.

ERaſmus Scales. 13
Ernandez. 35, 168
Euripides. 144

Fa-

Index Auctorum.

F.

FAcius Uberti. 150
Franciſcus Antonius Malaſpina. 70
Franciſc. Cammelli. 145
Franciſc. de Ruës. 185
Franciſcus Uria. 171

G.

GAlenus. 6,64,109,117,159,160
Garzias ab Horto. 5,35,85
Geminianus Montanari. 136
Geſnerus (Cont.) 91
Golzius (Hubert.) 153
Gomara. 101
Guntherus. 151

H.

HArvæus. 122
Hiera Cappadox. 166
Hieronymus Barbatus. 161
Horatius. 60

I.

IOannes deBarrios. 169
Ioan. Bapt. Cheluzzi 15
Ioannes Lopez de Pigneiro. 174
Ioannes Lerius. 91
Ioannes de Laet. 101
Ioan. Michaël Wanslebius. 22
Ioannes Pagni. 171

K.

KIrcherus. 172, 179, 192

L.

LEopoldus Cardinalis Mediceus. 39,145
Lerius (Joannes.) 91

M.

MAgalotti. 50
Malaſpina. 70
P. Maracci. 14
Marcellus Empiric. 160
Martinus Ignacius. 35
P. Mart. Martinius. 181
P. Michaël Boim. 81,96
Monardes (Nicolaus.) 53,110,111,112
Morera (Antonius) 115,116,140,164
R. Moyſes Majem. 35

N.

NAti (Petrus.) 171
Nicephorus Gregoras. 35
Nicolaus Alexand. 160
Nierembergius. 91,101,139,163

Op-

O.
Oppianus. 162
Oviedo. 91, 101
Ovidius. 181
P.
Pacius Antioch. 159
Parchinſonius. 168
Petrarcha. 146
Petrus Martyr. 91
Philenides Catan. 159
P. Phil. de Trinitate. 94
Pigafetta. 115
Pindarus. 144
Piſo (Guilelmus) 35, 69
93, 101, 110, 114
Plinius. 17, 59, 64, 109, 118, 121, 160, 162, 168
Plutarchus. 33, 121
R.
Roſetti. 136
Ruës (Franc.) 185
S.
Salmaſius. 59
Scaliger. 151
Scholiaſtes Theocriti. 122, 123
Scribonius Largus. 159
P. Sebaſt. Almeida. 176
Septala (Manfred.) 91
Silius Italicus. 144
Solinus. 118, 121, 162
Sophocles. 144
Spanhemius. 151
T.
Terentius. 60
Tertullianus. 17
Theocritus. 124
Theophraſt. 59, 60, 142
Thomas (Cor.) 122, 131
Trallianus. 147
Triſtanus. 145, 151, 153
V.
Valerius. 144
Valeriola. 109
Vernati (Philib.) 164
Verulamius. 38, 39
Voſſius (Gerardus Ioannes) 154, 156, 157
W.
Wareus. 192
Wilhemus Britonus. 184
Wormius. 91, 101, 109
140, 142, 173
X.
Ximenes. 93, 101, 112, 173
Z.
Zacutus. 140
Zezes. 121

In-

I N D E X
RERUM MEMORABILIUM
Quæ in Experimentis naturalibus *continentur.*

A.

ACetum forte & deſtillatum, aquis turbatis admiſtum illas limpidas & claras reddit. fol: 45
Adamantes in ventriculo anatis Memphiticæ. 137
Amomum Dioſcoridis. 168
Anas Memphitica. 137
Anatum oculi læſi beneficio naturæ reſtituuntur. 18
Aqua *Nili*, Fluminis *Peſciæ*, fonticuli *Buonviſini*, in montibus Lucæ. 42. Aquæ ſalſæ *Tettuccii* & *Bagnuoli*. 174. Aquæ fluminum *Chiemo* & *Io* in *Xenſi*. 183
Aqua putei Meccenſis in Arabia. 40
Aquæ naturales, infuſione aquæ per campanam plumbeam deſtillatæ turbantur. 39. etiam illæ quæ per conductus Piſas deducuntur. 41. minus tamen quam aliæ. 42
Aquæ deſtillatæ per campanam plumbeam non omnes æqualiter turbant aquas naturales. 41. 42. An conſerventur in vaſis cryſtallinis. 49. Quædam albeſcunt. *ibid.*
Aqua Cinnamomi deſtillata, ſi in vaſis vitreis aſſervetur, ſemper clara & limpida permanet.

net. 47. in vaſis cryſtallinis aſſervata, paucis horis craſſeſcit & turbatur. *ibid.*
Aquæ in vaſis vitreis deſtillatæ turbantur, ſi aquis in vaſe plumbeo deſtillatis admiſceantur. 42, 43. Sed non omnes. *ibid.* Quædam harum turbatis aquis admiſtæ illas claras & limpidas reddunt. 45
Aqua Parietariæ in vaſis aureis, argenteis, & vitreis deſtillata, infuſione aquæ deſtillatæ per campanam plumbeam ſemper turbatur. 44, 45
Aqua *Meliſſæ*. 44. *Salviæ*, & *Betæ*. 45
Aqua vitæ oleo Amygdalarum dulcium innatat. 38, 39
Aranei Americæ meridionalis. 139
Ardeæ ſtellares. 127. Servant ſtata adventus ſui tempora. 126
Armadilho, ejusque figura & virtutes. 92
Arſenicum citra grande periculum deglutitilum à circulatoribus. 20
Aſpides. 5
Aſſan Calafat, ejusque clades. 32
Aves deglutiunt lapides. 119. obſervant ſtata adventus ſui tempora. 125, 126
Aves quæ in piſces abeunt. 192
Avium oculi læſi ſponte ſua reſtituuntur. 17, 18
Aula Hetruriæ. 4

B.

BErnacles & Brantes quid? 192
Boum & vervecum cornua ſi in terram deci-

decidant an radices emittere valeant. 162. *& ſeqq.*
Branchiæ Torpedinis, earumque fabrica. 68
Brocards. 154

C.

CAimani, Indorum Cocodrili. 100. eorumque lapides. *ibid.*
Capi oleo peti interempti. 12. alii interempti à Scorpionibus Africanis. 15
Caryophillum Plinii. 168
Cascarilla de la ocha, vulgo *China china.* 179
Cercopitheci, eorumque lapides. 103
Cervæ cornua non gerunt. 144
Cervas cornua gerere monſtroſum eſt. 151
Cervi ſine cornibus naſcuntur. 153. *& ſeqq.*
Cervi, eorumque lapides. 103
Cervi non abſcondunt dextrum cornu, ſi quando decidit. 143
Cervi juvenes caſtrati nondum emiſſis cornibus cornua nunquam mutant. 162. maſculi cornua tantum gerunt. 144
Cervi infallibiliter cornua quotannis mutant. 154. idque utplurimum circa medium Aprilem. *ibid.*
Cervi & cervæ in numiſmatibus Severi, Juliæ, Maximiani, Macrini, Elogabali. 145 Saloninæ. 151. Philippi. 153. Caligulæ, Cæſoniæ, & Gallieni. *ibid.*
Cervi in nummis percuſſis à Veletis, & Epheſinis. *ibid & ſeq.*

Cervi primo anno cornua non emittunt, ſed ſecundo. *ibid.*
Cervi depoſitis cornubus, & novis nondum protuberantibus, vel adhuc teneris, abdita ſylvarum petunt. 158. & quare. *ibid.*
Cervi in Bavaria & Saxonia majores ſunt, quàm in Thuſcia. 157. etiam plures habent ramos. *ibid. & ſeq.*
Cervorum cornua tenera menſis magnatum in deliciis ſunt. 159
Chelidonia herba nunquam in nidis Hirundinum invenitur. 17
Chelidonia an oculis vulneratis proſit. *ibid.*
China china. 179
Circulator haſtam venatoriam inguini impingens, eandem integram cum mucrone & conto per cervicem transadegit. 34
Circulatores Mercurium ſublimatum & arſenicum absque periculo deglutiunt, & quomodo. 19, 20
Circulatores ſcorpiones & viperarum capita devorant, & nullo à morſu viperarum damno afficiuntur, & quare. *ibid.*
Colica paſſio, ejusque remedium. 55
Columbi morſi à viperis. 14. à ſcorpionibus. 15
Corona ex oſſibus *Piſcis mulieris*, Hiſpanis *Pece Muger.* 93, 96
Cornua Rhinocerotis. 141
Cornua Alcis. 142
Cornua cervorum quot ramos habeant. 157

Cornua cervi nullibi majora quàm Ambaſiæ viſa. 158

Cornua cervorum in uſu medico. 159

Cornua cervorum matura ſi deciderint, poſt octo vel decem dies denuo protuberare incipiunt. 155

Cornua cervorum vaſis ſanguineis irrigata ſunt. 161

Cornua ſi cervo abſcindantur dum tenera ſunt, maxime circa baſin vel radicem, animal inde frequenter moritur. *ibid.*

Cornua boum & vervecum ſi in terram decidant an radices emittere valeant. 162 & *ſeqq.*

Coſmus III. Magnus Dux Hetruriæ. 4, 78, 145, 153

Cuniculus, ejusque inteſtini cæci fabrica. 65

Cryſtallina vaſa Piſis, Romæ, & Pariſiis fabricata. 47, 48

D.

Dentes *piſcis Mulieris.* 93

Dentes Caimanorum, 113, Crocodilorum Ægypti. *ibid.*

Derviſorum apud Turcas fraus. 30. & *ſeq.* quomodo detecta. 32

Digeſtio in ſtomachis avium quomodo fiat. 122, 123

Dolor dentium, ejusque remedium. 140

E.

Ellebori oleum vulneribus infuſum veneni expers eſt. 58. ceremoniæ in colligendo

elleboro olim judicatæ neceſſariæ. 58, 59
Equus marinus,ſive Hippopotamus. 96
Experimenta varia circa aquas deſtillatas. 40. *& ſeqq.*
Experimenta quæ circa res Medicas fiunt diffi- cilia ſunt, & maxime fallacia. 90. *& ſeq.*
Experimenta circa Cervorum cornua. 144. *& ſeqq.*
Experimenta circa generationes inſector. 143

F.

FErdinandus II. magnus Dux Hetruriæ. 4, 79, 102.
Fel Torpedinis cataplaſmatis loco alicui cor- poris membro impoſitum torporem non in- ducit. 64. non extinguit libidinem. *ibid.*
Fœniculum Sinenſe expreſſum. 172
Folia arborum an in Hirundines mutari poſ- ſint. 187

G.

GAlli gallinacei interempti oleo tabaci. 9 *& ſeqq.* à ſcorpionibus Africanis. 15
Gallorum gallinaceorum & Indicorum oculi læſi an ope Chelidoniæ reſtituantur. 18
Gladius acutiſſimus à præſtigiatore degluti- tus. 34
Globuli ſolidæ & vacuæ cryſtalli deglutiti à diverſis volatilibus. 128. usque ad 134
Globuli plumbei. 138. ex ligno Rhodio. *ibid.*
Grues degluriunt lapillos, & quare. 119. *& ſeq.* quo tempore compareant & migrent. 138, *& ſeqq.* exacte cuſtodiunt quotannis tem-
pora

pora reditus ſui ad nos. 125
Grues non tantum paſcuntur ſeminibus, ſed etiam herbis & bombycibus. 124
Guanaci, eorumque lapides. 103
Guttæ vitri in aqua temperatæ. 34, 35

H.

HAncoban avis rapax Braſiliæ. 113
Herba *Puſu*, ejusque fabula. 180
Herba *Ginſec*. *ibid.*
Hippopotamus, ſive equus marinus. 96
Hirundines. 17. cuſtodiunt ſtata adventus ſui tempora. 126. pulveri peti involutæ poſt paucas horas moriuntur. 54
Hirundinum aliorumque volatilium oculi vulnerati, reſtituuntur beneficio naturæ, ſemota omni medicamentorum ope. 17, 18
Hypocritæ apud Turcas. 30. eorum fraus detecta. *ibid.* & *ſeqq.*

I.

I*Acarè*. 112
Jaſpis Bohemicus in ventriculis Gallinarum. 138
Iguane. 101
Inteſtinum Torpedinis, ejusque fabrica. 64
Inteſtinum cæcum piſcis Palumbi, Rajarum, Struthionis & Cuniculi, eorumque fabrica. 65
In vaſis cryſtallinis quæ Piſis fiunt, aqua cinnamomi deſtillata, paucis horis turbatur. 47 in iis quæ Romæ & Venetiis fiunt, non niſi poſt duos tresve dies. 48

Iognes,

Iogues, gentilitiæ ſuperſtitionis eremicolæ. 82. & ſeqq.

L.

Lacus Provinciæ *Peking*, ejuſque mirabilia. 186. & ſeqq.
Lapides in ſtomachis ovium, cercopithecorum, damarum & cervorum. 103
Lapides ſerpentis *cobra de cabelo* 5. horum figura expreſſa. *ibid.* virtus. *ibid.* nullum in iſtis lapidibus ſubſidium adverſus venenum viperarum & ſcorpionum. 14, 80. tenaciter vulneribus venenoſis & non venenoſis adhærent. 86
Lapides *Iguanæ*. 101. eorum figura. *ibid.*
Lapides Serpentis in Mombaza 102. eorum figura expreſſa. *ibid.*
Lapides *Caimanorum*. 110. aquilini. 109. Hectorii & Chelidoniæ. 117
Lapides *Bezoar* in ſtomachis cercopithecorum, ovium, damarum, & cervorum Indiæ Orientalis. 103
Lapides in ſtomachis animalium, quæ *Vicuñas*, *Tarvas* & *Guanacos* & *Pacos* vocant. 103
Lapides avium in montanis Malabar viventium. 116
Lapides in ſtomachis ſtruthionum. 110
Lapides in ſtomachis avium digeſtionem adjuvant. 122
Lignum *Laor* & *Solor*. 179
Lignum *Saſſafras* non tollit ſalſedinem aquarum marinarum. 173
Limo-

Limonum ſuccus aquis turbatis admixtus illas claras & limpidas reddit. 45
Liquor candidus ex acido & amaro miſtus in ingluvie volatilium unde originem habeat. 129. *& ſeqq.*
Locuſtæ marinæ obtinent dentes in ſtomacho. 131

M.

MAchina cujus beneficio aquis inambulare licet. 183
Margaritæ à columbis deglutitæ an antiquum ſplendorem aſſumant & pretioſiores fiant. 139
Mercurius ſublimatus à circulatoribus deglutitus. 19, 20
Militis qui ſe conglaciatum & induratum jactabat hiſtoria. 24. *& ſeqq.*

N.

NIdi avium in uſu medico. 116
Nidi hirundinum Coccincinæ, eorumque virtutes. *ibid. & ſeqq.*
Nummi cuprei in ſtomacho Struthionis. 138
Nummi percuſſi à Daldianis, Epheſinis, Veletis, Cauloniatis, & Agyrineis. 153, 154
Nummi Severi & Juliæ. 145. Maximiani, Macrini, Elogabali. *ibid.* Saloninæ. 151 Philippi. 153. Caligulæ, Cæſoniæ, Gallieni. 154

O.

OLeum peti veneno inficit vulnera. 9, 50, 52. non omne tamen. 51

Oleum peti ore aſſumtum & in ſtomachum demiſſum lethale. 53
Oleum peti qua ratione naturam veneni aſſumat. 57
Oleum amygdalarum dulcium majoris ponderis quam aqua vitæ. 38, 39
Oleum Euphorbii & Ellebori in vulnera demiſſum veneni expers eſt. 58
Oſſa *piſcis mulieris.* 93
Oſſa Hippopotami. 96. & *ſeqq.*
Ovaria Torpedinis. 66

P.

Pacorum & *Guanacorum* lapides. 103
Palumbus piſcis. 65. ejus inteſtina. *ibid.*
Parietaria, ejusque aqua deſtillata. 43
Piper *Chiapæ* vel *Tavaſci.* 168, 169. ejus figura. *ibid.*
Piſces rubri Provinciæ *Onam.* 182
Piſces qui poſitis ſquamis plumas induunt & pennas, & in montes avolant. 192
Plateæ vel Plateolæ quando in Thuſcia compareant. 126
Porcellus Indicus à Scorpione percuſſus. 16
Porcus fluviatilis. 114
Porphyritis fruſtulum à gallina deglutitum. 138
Præludia experimentorum naturalium *Academiæ experimentalis* Cardinalis Medicei. 39
Pulvis tonans. 49. ejus confectio, *ibid.*
Putei ignei, 181, 182

R.

RAdix Joannis Lopez Pineiro, 174. ejus figura expreſſa, *ibid.*
Radix della Manique, 176. ejus figura, *ibid.*
Radix *Queijo*, 177
Radix *Calumbæ*, 176
Rhinoceros, 140. ejus dentes, *ibid.* ſanguis, *ibid.* pellis, 141. cornu, *ibid.*

S.

SAcerdotum Beli fraus, 33
Sagittæ Bantamorum & Macaſſarorum, 80, 81
Sal in vaſis cryſtallinis effloreſcens turbat aquam cinnamomi deſtillatam, ut & aquas deſtillatas per campanam plumbeam, 48, 49
Sanguis cervorum coagulatur, 160
Scorpiones Africani, 15, 141. manducati à circulatoribus. 19
Serpens pileatus, 80
Serpens *Gen-to*, 81
Setæ nigræ in cauda Elephantis, 114
Societas Regia Londinenſis, 164
Spiritus vitrioli aquis turbatis admixtus illas non reddit claras & limpidas, 45
Struthio, ejusque duo inteſtina cæca, 65, 120, 138
Succus Limonum aquis turbatis admiſtus, illas claras & limpidas efficit, 45

T.

TAbaci oleum mortiferum, 9, 50. & ſeqq. ejus diverſæ ſpecies quæ nullum adferunt

ferunt damnum. 51
Tabaci pulvis inciſuras & ſimplicia vulnera ſanat. 53. Serpentes & lacertas interficit. 54
Tabaci fumus per canaliculos ſub nive ſepultos deductus. 55
Tabaci fumus loco clyſteris aſſumtus, *ibid.*
Taipe lacus, 184. ejus mirabilia, *ibid.*
Tavarcarè, 36
Topazii in ventriculum avium demiſſæ, 137
Torpedo piſcis ſi tangatur ſomnum atque ſtuporem inducit manui, 60. an virtus Torpedinis operetur ex longinquo, 62. ejus anatomia, 63. *& ſeqq.*
Turbationes aquarum naturalium & deſtillatarum, 39. *& ſeqq.*

V.

V*ainiglias*, 178. earum figura, ſemina & folia expreſſa, *ibid.*
Vervecum cornua ſi in terram decidant an radices emittere valeant, 162, 163
Vicuñ.s, 103. earum lapides, *ibid.*
Vipera, 5, 8, 141. devorata à circulatoribus, 19. datur caſus quo mordendo non inficit. 50
Ungues aranearum Braſilienſium, 39
Volatilium oculi vulnerati reſtituuntur beneficio naturæ, ſemota omni medicamentorum ope. 17, 18

F I N I S.

FRANCISCI REDI,

Nobilis Aretini,

OBSERVATIONES

DE

VIPERIS.

SCRIPTÆ LITERIS

AD

Generoſiſſimum Dominum

LAURENTIUM MAGALOTTI,

MAGNI DUCIS HETRURIÆ

CAMERARIUM.

Ex Italica in Latinam tranſlatæ.

MI DOMINE.

INdies magis magisque confirmor in meo propoſito, me nolle fidem dare rebus naturalibus, præterquam in eo, quod meis propriis ego viderim oculis, & niſi per iteratam & rurſus repetitam experientiam idem confirmatum veniat; ideo quod ſubinde magis animadverto quam difficillima res ſit, indagare veritatem ſæpiſſimè à mendacio circumventam, & quam multi Scriptores tam antiqui quam moderni imitantur oviculas illas, de quibus Divinus noſter Poëta:

Come le pecorelle eſcon dal chiuſo
Ad una, a due, a tre, e l'altre ſtanno

Timidette atterando l'occhio, e'l muſo,
E ciò che fà la prima, e l'altre fanno
Addoſſandoſi a lei, ſ' ella ſ' arreſta
Semplici, è quete, e lo il perche non ſanno.

Id eſt:

Sicut oviculæ procedunt ex clauſtro
Singulæ, binæ, trinæ, & reliquæ ſtant
Timidulæ depreſſo oculo & ore,
Et quod prima facit, & reliquæ faciant,
Accurrentes illi, ſi ſe ſiſtat
Simplices & tacentes, & hoc ideo, quod melius non ſciant.

Simili ex amuſſim ratione, ſi quisquam veterum ſapientum, retulit in ſua volumina aliquam relationem, à maxima parte ſucceſſorum excœcata, nec inquirente aliud, illa iſta

iſta credita eſt, & rurſus de novo, ſub bona illius primi, qui eam ſcripſerat, fide, ſcripta eſt; & ſic de die in diem, pſittacorum more proferuntur, & ſcribuntur & leguntur, & creduntur à nimium credulo & inexperto vulgo ſolenniſſima litteratorum mendacia, nauſeabunda ingenio vigentibus. Ego ſemper laudabo, &, dum ſpiritum ducam, celebrabo gloriam FERDINANDI II. Magni Ducis Hetruriæ, *Domini* mei unici, qui ſi quando per breviharium depoſitis graviſſimis Gubernationis curis, exſpatiatur in amœnitates philoſophicarum meditationum, id haud facit vanæ & otioſæ recreationis cauſa, imò verò inveniendæ rerum meræ, nudæ, puræ ac ſimplicis veritatis; & ob id Regia & indefeſſa magnificentia pluribus Viris præſtantibus omnia illa adminicula, quæ ad conſequendum finem usque adeo laudabilem neceſſaria ſunt, ſuppeditat. Et ſi antiqua

ſama olim tantopere liberalem deſcripſit Alexandrum in promovendis ſui Ariſtotelis ſtudiis; meus Dominus, ſicut in munificentia illi magno Monarchæ non cedit, ita quoad cognitionem rerum, & quoad prudentiam longiſſimo intervallo illum poſt ſe relinquit. Et licet noſtro ſeculo non vivant Ariſtoteles, Hetruſca tamen Aula ſemper fovit Subjecta Excellentia & inſignia; & in hodiernum usque diem in tanto à nobis ſpatio diſſitâ Angliâ, multisque aliis remotiſſimis mundi partibus, provenerunt Viri ſublimis famæ, qui cum ſtupore, etiam doctiſſimorum, quotidie magis demonſtrant ſe habere

Plenam Philoſophiæ Linguam & pectus.

Hinc eſt, mi *Domine Laurenti*, quòd non poſſim unquam ſufficienter declarare, quot experimenta in hac Aulà, poſtquam hinc diſceſſiſti, facta

facta ſint, ipſorumque beneficio quantis mendaciis larva detracta ſit. Ut ſalivam *Tibi* moveam, teque ad feſtinantem reditum ſollicitem, hîc breviter verbis ſimplicibus & absque artificio recenſebo *Tibi*, ordine, quem memoria ſuggeſſerit, obſervationes nonnullas quæ ſeptimanis ſuperioribus circa *Viperas* annotatæ ſunt. Et cum de viperis diſſerendum eſt, pro excuſando temerario meo auſu, ſuſcipiente materiam, ad quam tot tantique Viri præſentis & præteritorum ſeculorum hallucinati ſunt, perappoſitè utar verbis Juvenis Alcibiadis in Convivio: *Sum*, (inquit ille) *in eodem ſtatu cum illis quos vipera momordit. Dicitur, quod ipſimet nolint paſſiones ſuas propalare, niſi apud eos, quos idem animal momordit; ſiquidem dolores ita ſunt acerbi, & convulſiones ita acutæ, quas plaga maligni dentis imprimit, ut, exceptis iis qui experimento id didicerunt, omnibus aliis incredibiles ſint; & graves*

angores & miſeri clamores pro nimium teneris & puerilibus querelis reputentur. Unde ego, quem acutior morſus vulneravit, ſcilicet Amor Philoſophiæ, qui nihilo ſecius quam vipera miſerè pungit, imprimis quando ipſe juveniles penetrat animos, aut eorum qui penitus ratione privati, aut omnibus ſenſibus deſtituti non ſunt, animadvertens me ſolum tibi ſoli adeſſe, non erubeſcam palam tibi facere grave delirium quod me rapit, & quàm ſollicitus ſim, ut illud cum balſamo veritatis perſanetur; optimè ſciens quàm profundè, & non minus me, tu quoque compunctus ſis. Ineunte Junio afferebantur Neapoli Viperæ pro conficienda theriaca in officinam pharmaceuticam S. Sereniſſimæ A. in cujus & omnium cæterorum Principum Sereniſſimorum præſentia cum ſermocinaretur de hiſce animalibus & magna illa parte quam habent in compoſitione admirabilis hujus antidoti, devenit ſermo *ad eorum venenum,*

&

& quale id eſſet, & *qua corporis parte ejus mineram foverent.*

Quidam dixerunt non habere viperas aliud venenum quam ſuos *dentes*, quos tali figura fabricatos eſſe aſſerebant, ut acumine cuſpidis aut aciei dentium inviſibilium in ſuis faucibus (fortaſſe excavatis, aut aliis ignotis ductibus inſtructis) ſauciarent tenellas fibras & ſubtiliſſimos, nervos è quibus in majores ramos acerbiſſimi ictus ſerperent & lethales convulſiones derivarent. *Alii* acriter impugnata hac opinione affirmarunt, non eſſe dentem ſive per ſe, ſive ratione figuræ venenoſum, verum vulnus viam aperire veneno, latente in quibusdam vaginis, quibus viperæ dentes conteguntur, vocatis à Græcis τῶν ὀδόντων χιτῶνες; & in hasce vaginas transmiſſum eſſe illud ex *veſicâ felleâ* per quosdam ſubtiliſſimos canaliculos, ex hac in gingivas diſtributos, ſubjungentes, *fel viperinum potu hauſtum eſſe toxicum*,

omnium quæ in mundo reperiri poſſunt, lethaliſſimum.

Alii accuſarunt *viperæ ſalivam* ſive ſputum, quam prolicit quando veluti rabioſa, & tota turgens bile morſum minatur.

Quidam jocando ſuggeſſerunt quod fortè, ſecundùm opinionem multorum antiquorum, & juxta triviale proverbium, venenum non alibi *quam in cauda* aut extremo ejus cuſpide exiſteret. Riſerunt nonnulli Nobilium audientes hanc ultimam opinionem, & unus eorum ſubjunxit, quod è tanta diverſitate opinionum evidenter appareat, illum antiquum Philoſophum fuiſſe nimium temerarium, qui ſe omnia ſcire ſibi perſuaſerat, & alterum illum nimis modeſtum, qui de omnibus dubitaverat, utque utriusque nomen promtius ſucurreret, dixit cum Petrarcha:

Vidd' Ippia il vecchiarel, che già fu oſo

Dir'

Dir' io ſo tutto; e poi di nulla certo,
Ma d'ogni coſa Archeſilao dubbioſo.

Id eſt:

Vidit Hippias decrepitus, qui olim eſt auſus
Dicere ego ſcio omnia; & poſt de nihilo certus
Sed de omni re Archeſilaus dubioſus.

Sic conjecturis finis imponebatur, quando S. A. Ser. juſſit, ut ad indagandam hujus rei veritatem omne experimentum adhiberetur, quodcunque unicuique pro comprobanda ſua ſententia facere placeret. Et cùm major pars videretur adhæſiſſe (in eo) ut crederent *fel nidum eſſe veneni lethalis*, decretum fuit à felle faciendum initium, & tanto magis, quia vir doctus quidam & in lectione Autorum tam antiquorum

quàm modernorum multum verſatus, omnia ſua oppigneraſſet, niſi quælibet minima guttula fellis viperini epota, hominem ex robuſtiſſimis, & quamcunque beſtiam ex ferociſſimis necaret, addens quod hodie in judicato eſſet hæc res, quam Galenus medicus docuiſſet, quam Plinius dictaſſet litteris majuſculis; quod Avicennas opinatus eſt, parum medicamenta juvaſſe illos, qui fel viperæ biberant; quod Rhaſes probaverat, nullum (ap. illos) valuiſſe ingenium, nec medicum præſidium, ſed DEI (ipſis) fuiſſe neceſſarium auxilium; quod Haly Abbas affirmavit, tantum-non nullum opponi poſſe remedium, infernali huic veneno; quod idem etiam Albucaſi viſum fuit, & cum Albucaſi & cum cæteris omnibus ſupra citatis Authoribus (eandem ſententiam) retulerunt moderni, Guilielmus de Placentiis, Sanctus Arduinus, Cardinalis de S. Pancratio, Bertruccius Bononienſis,

ſis, Cæſalpinus, Baldus Angelus Abbatius, Cardanus, Julius Cæſar Claudinus & tot tantique alii, quorum honoranda fama in medicorum ore reſonat, & qui ſupergreſſi vulgi gregem meritiſſimo potuerunt

Sedere in Philoſophicâ familiâ.

Et licet *Ioh. Baptiſta Hodierna* in curioſiſſimis litteris ad doctiſſimum M. A. Severinum ſcripſerit, ſe dediſſe feli buccellam panis felle viperino intinctam, citra quod videret effectum veneni, neque tamen hæc ſola experientia ſufficiebat evertendæ opinioni tot ſolidorum ac principum Doctorum. Præterea ſpectaculum quotidianum eſt, feles cum lacertis, omnis generis, & cum ſerpentibus ludere, & quod illos deglutiant, etiamſi Albertus Magnus cum magiſtrali demonſtratione id neget, fortaſſe perſuaderi quis poſſet, quod felis non fuerit

animal proportionatum pro facienda tali experientia, quemadmodum etiam proportionatus non fuit pullus ille gallinaceus, cui ſupradictus Severinus deglutiendum dedit fel (viperæ,) quoniam ſæpiſſimè lacertas, ſerpentes, araneas, & alia animalia venenoſa devorant.

Interea auſcultandi gratiâ ſtabat in angulo quodam *Iacobus Sozzi* viperarum captor, homo comparandus antiquis Marſis & antiquis Pſyllis, qui riſum vix tenens, ſubridendo prehendit fel viperæ, miſtumque dimidio cyatho frigidæ, illud gulæ infudit vultu intrepido, ac conſpiciendum dedit, quam fuerint deluſi ſupra dicti Autores, ſeque obtulit, ad ebibendum omnem eam quantitatem fellis, quam maximam poſcerent. Veruntamen cùm quidam crederent, quod bonus Jacobus ſe præſervaſſet, quanquam id liberrimè negaſſet, aut cum Mithridatio, aut Theriaca, aut alio Alexipharmaco,

co, opportunum viſum fuit faciendi alia experimenta, & ob id duobus pipionibus grandioribus ad deglutiendum datum eſt, utrique ſine nocumento, & quod majus eſt, & quaſi non credibile, canis cui dimidia uncia fellis per vim infundebatur, ne minimum accidens exinde paſſus eſt, & ſanus & alacer adhuc hodie vivit, & niſi aliud malum ipſum occidat, ceterum vivet. Pullis quoque gallinaceis bona fellis quantitas data eſt, & ipſemet fella bina intruſi gutturi pavonis & galli Indici, & quatuor viſcera integra, non removendo fel, feli devoranda dedi, qui, quod affirmare poſſum, delicatulè ſibi labia lingebat.

In aliis animalibus ſæpiſſimè idem expertus ſum, attamen ſemper in diverſa ſpecie, quoniam, uti optimè noſti, multæ ſunt res, quæ aliis animalibus pro cibo ſunt, & aliis veneno, aut alia accidentia inſolita & noxia cauſantur.

Et

Et ut nihil dicam de cicuta devorata à Sturnis, & de Helleboro à Coturnicibus & Capris, referam *Tibi* quod pauci dies elapſi ſint quod obſervaverim, medium granum hoſtiæ illitæ oleo Ricini Simiolo concitaſſe vomitus, dejectiones alvi, & hypercatharſes anxias & terribiles; & tamen ſex guttæ ejusdem olei commiſſæ gutturi galli, ipſum non tantum non necarunt, ſed nec minimum faſtidium ipſi aut nauſeam aut alvi dejectionem excitarunt. Per has obſervationes plurimis vicibus factas, manu palpatum cum eſſet, fel viperæ ore aſſumtum neutiquam necare; digreſſum eſt ad conſiderandum, an inſtillatum vulneribus, ipſa veneno inficeret, & poſt multa experimenta in pluribus pullis gallinaceis & columbinis, & privatim à me in cuniculo, agnello & lepore, animadverſum eſt, quod nulli illorum aliquam noxam inferendi vi præditum ſit; æquè ut nec vim habeat utilitatem

ali-

aliquam conferendi, nec juvare morſu viperæ impoſitum, quicquid in contrarium dicat *Baldus Angelus Abbatius Cap.* 5. *&* 7. *& Schröderus in ſua Pharmacopœa.*

Cæterum in fundo duarum illarum vaginarum (ſeu cavitatum) intra quas repoſitos viperæ habent dentes humor quidem ſtagnat colore & ſapore ſimillimus olei amygdalorum dulcium, & hunc crediderunt, uti ſupra ſcripſi, transmitti per certos quosdam canales ex veſica fellea. Certum eſt & à me multoties obſervatum, quod, quando vipera evaginat dentes & morſum minatur, neceſſario effundat ſuper vulnus liquorem illum flavum, non ideò, quod vaginæ rumpantur, quemadmodum ſtatuit Mercurialis, Grevinus & alii, qui invenerunt quasdam veſicas ſub lingua nunquam viſas, ſed quia ſemetipſas vaginæ ſe comprimunt, & ringuntur ſive contorquentur, non aliter ac follis flatum emittens aut canis labra

rin-

ringens ſive dentibus hirriens, quando morſum minatur.

Quæſitum eſt an liquor iſte ore aſſumtus queat necare? & à quibusdam conſtanter affirmatum eſt, ſed ab aliis eadem conſtantia negatum, & idem ſupradictus Jacobus Viperarius obtulit ſe ad ebibendum ejus cochleare plenum, & dictum factum, viſus eſt illud delicatiſſimè & per vices deguſtare ſive elambere.

Iam ſi quisquis es, Lector, creditum & tardus
Hoc quod dicam, non mirabere
Quod ego, ut vidi, vix mihi credidi.

Jacobus Viperam ex maximis, & ferociſſimis & iratiſſimis prehendit, & curavit ut in dimidium vini cyathum non ſolum omnis liquor quem in vaginulis habebat, proflueret, ſed inſuper omnis ſpuma omnisque ſaliva, quam ſerpentulus hic exagitatus, percuſſus, compreſſus, iratus reji-

rejicere potuit, & ſic bibit hoc vinum, ac ſi eſſet tantum julebus perlatus; & ſequenti die cum tribus viperis contortis inter ſe, denuo eundem luſum exhibuit, ſine ullo metu, quia ipſi haud erat cauſa timoris, namque

Timeri debent ſolum ea,
Quibus eſt potentia nocendi,
Non alia, quia terribilia non ſunt.

Ob id ego quatuor capita viperæ ſemiviva, & ſanguinem ſtillantia & ſqualida, immerſi in ſcyphum aquæ plenum, & cum gladiolo (*lancetta*) reſecui omne pulpamentum palati & maxillarum, & curavi, ut omnis humiditas quæ ibi continebatur inde ſcaturiret, donec aqua redderetur ſpumoſa, turbida & abominabilis, poſtea quaſi totam una cum intrito infudi in ſtomachum hœdi, & reſiduum, quod ſupererat, anati fiebat juſculum commodum, ſed nec hæc nec ille ullum veneni accepti ſignum dederunt. Non

Non itaque erit temeritas, ſi dicatur, quod deluſus ſit Albertus Magnus, eruditiſſimus Mercurialis, ſubtiliſſimus Capivaccius, & celeberrimus Zacutus, quando dicunt, vinum in quo ſuffocata ſit vipera, eſſe ſemper peſſimum venenum & lethale, & qui his prior deceptus fuit Aëtius, & Aëtio prior Dioſcorides, affirmando id non ſolùm de vino illo, in quo mortuæ ſint viperæ, ſed & hoc, in quod hæ beſtiolæ caput, bibendi cauſa, immerſerint. Sed non vidi (has beſtiolas) adeo cupidas hujus pretioſiſſimi liquoris, uti Ariſtoteles & Dioſcorides ipſas faciunt, nec novi quomodo urceoli vino intra ſepes abſconditi ad capiendas illas decipulæ ſint accommodatiſſimæ; quandoquidem aſſervans nonnullos cyathos (vino) plenos, in ciſtis ubi viperæ degebant, non ſolùm nunquam laſſus fui in obſervando, an viderem ipſas unicam guttulam lambere, verùm nihilo ſecius diligentiſſimè obſer-

obſervavi,an ſi non adeſſem,inde bibiſſent; tractu tamen plurimi temporis non vidi plus conſumi quàm quod calidiſſimus aër ambiens potuiſſet exhaurire. Et hoc è contrario multas difficultates mihi movit ad credendum veram eſſe hiſtoriam à Galeno recenſitam *lib. II. de ſimpl. Medic. Fac.* quod, cùm aliquando ampulla vini meſſoribus quibusdam delata,& in campum, (loco non longè ab illis diſtante) collocata fuiſſet, ubi illi ex ea infundere in ſcyphum voluiſſent ut biberent,vidiſſent viperam irrepſiſſe & ſuffocatam fuiſſe. Propterea dico,ſi vipera potuiſſet intrare in illam ampullam, neceſſe fuiſſet, ut fuiſſet aperta; & ſi aperta fuiſſet,eadem facilitate,quâ intraverat,iterum regredi potuiſſet; eadem planè ratione,quâ ſæpius vidi viperas ex lagenis longiſſimi colli tam vino plenis quàm ſemiplenis,in quas incluſeram, evadere.

Concedatur tamen,accidiſſe hunc caſum, quod illa vipera non potuerit

rit viam reperire qua exiret, non ob id ſequitur, neceſſe fuiſſe, ut illa tam ſubitò ſuffocaretur; etenim viperæ per aliquod tempus natant in omnibus liquoribus, beneficio cujusdam veſiculæ aëris plenæ, quam in corpore habent, non valdè diſſimilem illi aliorum piſcium. Nec refert, quòd objiciatur odorem vini vaporoſum potuiſſe in momento viperam inebriare & ſuffocare, quoniam ipſemet viperas immiſi in vaſa vitrea vino generoſiſſimo Alicanto, & aliis ſpirituoſiſſimis Neapolitanis & Siculis, & ſemper obſervavi, quod vivæ ſunt ſervatæ natando, ſpatio circiter ſex horarum & quando violenter detinui omnimode ipſas in vinum demergendo, ſervatæ tamen ſunt ibi in vita pariter horam unam cum dimidia; & cum tandem eſſent mortuæ & plures dies eas ſervaſſem optimè clauſo orificio anguſto vitri, mihi declararunt non eſſe verum illud, quod *Paulus Æmilius Ferrallus*
refert,

refert, quod talis modi vaſa rumpantur ob nimium calorem carnium viperinarum in iis maceratarum: Et per conſequens debile & vacillans eſt fundamentum illud (quantumvis à Severino conſideratione dignum reputatur) pro decernendo quam calidi temperamenti ſint hi ſerpentuli; De quibus tandem hoc *Tibi* dicam, quod diutiùs vivi conſervantur in aqua, quàm in vino, cùm plurimi in aqua tertium diem attigerint, & ulterius detenti ſub aqua plurimi duodecim circiter horas ſupervixerint; quo tempore exacto cùm morerentur & ipſorum cadavera aperirentur, & cor inſpiceretur, ſemper inveni auriculam utramque multò majorem ipſimet cordi factam eſſe, licet in ſtatu naturali ſint minimæ, usque adeo, ut quidem minus acutos adhibentes oculos pro vero dixerint, Cor viperinum habere unicam auriculam. Sed prætermiſſa hac digreſſione, redeo ad deſcriptionem *liquo-*

liquoris illius flavi, qui intra vaginas dentes contegentes invenitur; De hoc cum ore aſſumtus neque hominibus neque brutis lethalis ſit, pergam inquirere an fortaſſis vulneri inſtillatus cauſa mortis exiſtat? Et verum eſt, ſpatio trium quatuorve horarum mortuos eſſe omnes gallinaceos omneſque columbinos pullos, quorum vulnera eo infecta fuerunt, tamque necare liquorem viperarum vivarum quam deſumtum è palato & vaginis viperarum mortuarum, etiamſi mortuæ ſint ante 2. vel 3. dies. Ejus rei experimenta plus quam centum in diverſis animalibus faciens, omnia me confirmarunt, ut credam Cleopatram, tunc, cum mori conſtituiſſet nullatenus ab Aſpide ſe morderi paſſam eſſe, ut quidam Hiſtorici referunt, potius verò, quod illa, modo magis expedito, magis ſecuro, magiſque ſecreto, poſtquam ipſa ſe vulneraſſet, aut ſuum admordiſſet brachium ſtillaverit ſuper vulnus

nus (uti narrat Autor Libri de Theriaca ad Piſonem) venenum; quod ex Aſpide expreſſum in pyxidula, in talem eventum parata, conſervabat: Vel quemadmodum refert Dio, quod illa vulnerarit brachium acu venenata, quam crinibus ornamenti cauſa infigere conſueverat, eratque illud venenum talis naturæ, ut nemini noceret, niſi quando acus pungendo ſanguinem attingeret.

Et confirmor in hac opinione, quoniam licet dicant Aſpidem multo venenoſiorem eſſe Viperâ, quod in præſenti concedam, nullatenus tamen illa (Aſpis) eſt ex hac proſapia ſerpentum, qui (juxta mentem Nicandri, Æliani & aliorum) habent dentes caninos opertos vaginis, in quibus venenum aſſervant, & illud venenum profluit totum ſi non primo, ſaltem ſecundo morſu, ſic ut tertius (ſæpius hoc compertum eſt) non venenoſus ſit, & ob hanc cauſam circumforanei & agyrtæ

ſine periculo ſe morderi à viperis patiuntur : proinde Cleopatra una ſola Aſpide mortem inferre Naëræ & Carmionæ ſuis famulis, & demum ſe ipſam enecare non potuit, & tanto minus quoniam ſæpè tali animalculo primo morſu dentes evelluntur. Adde ſis, quod mortua Cleopatra in illo cubiculo ſerpens homicida non inventus fuerit, & nemo non naturalem horrorem novit quo fæminæ omnes adſpectum, nedum contrectationem ſerpentum abominantur. Nec ullius ponderis eſt, quod in Auguſti Triumpho viderint Romæ Cleopatræ imaginem, tenentis manu Aſpidem, jam jam vulneraturam brachium, ſic enim ludit Sculptor ſive Pictor, qui alio magis evidenti modo, populo delineare non poterat modum mortis, quem Regina ſibi elegerat ad effugiendam ſervitutem Victoris Auguſti. Non diſparem licentiam ſatis crebro ſibi hodierni Pictores ſumunt, atque inter

ter alias ejusdem argumenti Petrus Victorius illos vituperat, quod Cleopatram pingant ab Aſpide mammas demorſam, Plutarcho, Propertio, Paulo Oroſio, & Paulo Diacono referentibus, quod non pectus, ſed brachium admorderi paſſa ſit.

Et hac licentia pictoria non ſolum hodierni ſed & antiqui uſi ſunt, quandoquidem apud Gorleum gemma invenitur, cui inſculpta viſitur Cleopatra vulnerata ab Aſpide in mamma. Et licet Petri Victorii cenſura reprehendatur à Baldo Angelo Abbatio, affirmante quod veriſimilius ſit, quod permiſerit ſibi pectus commorderi, tanquam partem cordi viciniorem, nihilominus perdoctè Victorius defenſus eſt à *Caſparo Hofmanno* Philologo & Medico noſtri temporis eruditiſſimo *lib.* 1. *var. lect.* Sed ut ad noſtrum propoſitum redeam, valdè miror quod ſapiens & optimus ſenex Marcus Aurelius Severinus, in cognitione viperarum

verſatiſſimus & experientiſſimus, indubitanter dicat, quod ille liquor flavus, vulneribus illitus, ea non veneno inficiat; perſuaſus ſolis duobus experimentis, uno in criſta galli, altero in manu vulnerata cujusdam ſui famuli: quia oportet confiteri quod tentando experimenta

Veræ ſæpius apparent res,
Quæ dubitandi dant falſam materiam
De veris cauſis, quæ ſunt abſtruſæ.

Et ſæpius accidit, quod hæ veræ cauſæ, propter quædam impedimenta ignota, aut non obſervata, non poſſint demonſtrare ſuos effectus. Poſſum quoque affirmare *Tibi*, me uſu didiciſſe, quod oves, canes, pulli gallinacei meo inſtinctu rabioſè demorſi à viperis, paucos ante dies in campis meridie ardentiſſimo captis, non ſint mortui; & econtra, demorſus à Vipera, mortuus eſt pullus gallinaceus, cui plagam dentibus inflictam,

ctam, exſecueram, & optima diligentia curaveram, ut ille malignus liquor, qui in vaginis abſconditur, excerneretur. De his omnibus pullis gallinaceis columbinisque, quarum plagis venenum fuit affrictum, evaſit aliquando unicus, & evaſit fortè, quia, quando punctura ſubtiliſſima cultelli raſorii (ſeu ſcriptorii) eum ſauciavi, incidi venam majusculam, ex qua abundanter proſiliente ſanguine, potuit ex accidenti fieri, ut venenum ad interiora non penetraret, quin potius cum regurgitante ſanguine, tanto ſpatio, quantum *capiat* una vel altera hora poſt egreſſum, toxicum ex corpore fuerit propulſum

Hinc ergo equidem colligo, quantum poſſit juvare illos, qui à Viperis ſunt demorſi, ſcarificare juxta præceptum antiquorum, locum commorſum, ad evocandum ſanguinem, aut applicare cucurbitulam, aut admovere unam aut duas hirudi-

nes benè purgatas, aut etiam exſugendum præbere homini vulnus. Obſerves etiam *Dn. Laurenti*, Avicennam animadvertere, ne ille, qui exſugit ejusmodi vulnera, habeat dentes corruptos & carioſos; Et ante Avicennam valdè judicioſè Cornelius Celſus & Aëtius admonuerunt (etiamſi Severinus ſe decipiens judicet hanc cautelam eſſe frivolam) ne ulcera aut vulnera in ore habeat, quoniam venenum exſuctum mortem cauſari poſſet, quod aliàs, etſi in ſtomachum deſcenderet, neque ſanitati neque vitæ officeret. Et hæc nullatenus nova eſt doctrina, ſed ſatis antiqua, & à modo nominato *Celſo* nobis ſuppeditata dicente: *Nam venenum Serpentis, ut quædam etiam venatoria venena, quibus Galli præcipuè utuntur, non guſtu ſed in vulnere nocent.* Poſt Celſum idem etiam animadverterunt *Galenus lib.* 3. *de Temperam. & Autor de Theriaca ad Piſonem cap.* 10. Sed inter omnes bel-

belliſſime *Lucanus* tunc, quando deſcripſit Catonem deducentem Romanum exercitum per Libiæ arenoſa deſerta:

—— Iam ſpiſſior ignis,
Et plaga, quam nullam ſuperi mortalibus ultra
A medio fecere die, calcatur, & unda
Rarior: inventus mediis fons unus arenis
Largus aquæ; ſed quem ſerpentum turba tenebat
Vix capiente loco, ſtabant in margine ſiccæ
Aſpides, in mediis ſitiebant dipſades undis.
Ductor ut aſpexit perituros fonte relicto,
Alloquitur: Vana ſpecie conterrite lethi
Ne dubita miles tutos haurire liquores:
Noxia ſerpentum eſt admixto ſanguine peſtis,

Morſu virus habent, & fatum dente minantur.
Pocula morte carent: dixit, dubiumque venenum
Hauſit. — —

Pro confirmatione hujus veritatis, ſi tibi non ſufficerent omnes ſupra allegatæ probationes & autoritates; ſcito, quod diverſæ perſonæ coxerint & comederint hilariter omnes univerſos illos bonos pullos gallinaceos & columbinos & omnia reliqua animalia, quæ Viperæ momorderant, quicquid dicat Matthiolus non poſſe id fieri ſine manifeſto veneni periculo; utque omne tollatur dubium omniſque ſcrupulus, de crudis etiam & jam jam occiſis viperis, ipſas devorandas objeci cani, Civettæ ſeu hyænæ odoriferæ, & cuidam ex avibus rapacibus, Tinnunculo, quem Itali *Gheppo* vocant. Pariter expertum eſt quod terribilia, horribilia, & hominibus lethalia jacula

cula Incolarum Inſulæ Bantam feriendo per-brevi tempore mortem concilient, ſed epoto vino aut alio liquore, in quibus plures dies ſtetere infuſa, ne minimam alterationem ſanitati inducant.

Legitur in ſupra citato *libro de Theriaca ad Piſonem*, quod Dalmatæ & Sacæ venenarint jacula, fricando ea ſuper Helenium, & cum illis ſaltim leviter vulnerantes, dummodo ſanguinem tetigerint, occiderint, cum tamen Helenium ad comedendum fuerit ipſorum cibus innocentiſſimus, & cervos & reliquas feras iisdem telis occiſas, omnimodè ſecurè comederint. Quomodo igitur, ſi venenum Viperarum guſtatum non ſolum non eſt lethale, ſed nec ullo modo noxium, quomodo, inquam, poterit eſſe vera hiſtoria Matthioli, aut illa altera Amati Luſitani, duos juvenes vulneratos à vipera mortuos eſſe, quod ipſi ſibi exſuxiſſent plagam morſu inflictam? Meo arbitrio

probabile videtur dictu, quod illi mortui ſint, non quia ſua ſibi vulnera exſuxerint, ſed utique quia à Vipera erant morſi, aut ſugendo non omnem extraxerant venenoſitatem, aut quia in ore habebant quoddam vitium ſibimet illam communicarunt, aut denique quia ipſis non præſto erant alia neceſſaria medicamenta interna, quemadmodum tempore, quo Pompejus Rufus Ædilis fuit, Romæ accidit circumforaneo cuidam, ut in medio foro Aſpis brachium ei commorderet; qui, licet ſibi morſum exſugeret, nihilominus duorum interſtitio dierum vita privatus eſt: Quod ipſi evenit, Æliano teſte, quod ejus æmuli abſtuliſſent aut effudiſſent aquam quandam medicatam, quam ſibi pridem præparaverat pro potu, non verò pro collutione oris, quoniam in defectu hujus aquæ, poterat flagitante neceſſitate lavare ſe aut vino aut aqua ex proximo fonte hauſta: atque etiamſi

dicat

dicat Ælianus, quod huic ipſi, priusquam exſpiraſſet, computruerint, & gingivæ & facies; nihilominus hoc non eſt argumentum ſufficiens ad probandum, fuiſſe (putredinem) effectum ſuctionis, quoniam Dioſcorides, Actuarius & Cæſalpinus docent, quod illis qui à Vipera ſunt vulnerati, præter alia accidentia, etiam gingivarum morbus ſuperveniat, & exhalet, quemadmodum Aldrovandus loquitur, flatus gravis & putridus ex ipſorum ore; & juxta Avicennam, inflentur ipſorum labia, id quod non accidit, ſicut per experientiam vidi infinitis vicibus, illis qui abſorbent aut deglutiunt venenum ex Viperis. Immo canis, cui affricari juſſi morſum in extremo naſo, usque adeo illum lingua deterſit, ut mortem evaſerit, nec tamen linguæ nec gingivis aliquid mali accidit. Etiam antiquitus homines erant qui pretio conducti artem exſugendi morſus venenatos profite-

 ban-

bantur. Et in hoc argumento ſuccurrit mihi exemplum pulcræ charitatis ſimulatæ Auguſti, qui (quemadmodum legitur apud Suetonium & Paulum Oroſium) Cleopatra defuncta, mandavit ut à Marſis & Pſyllis ejus ſugeretur vulnus, & hanc fictam pietatem abundanter illis temporibus uſitatam invenio, circa initia Magnorum Imperiorum; quare non multos annos ante ſubverſam Alexandriam,

Cæſar, poſtquam proditor Ægypti
Sibi fecit donum honorati verticis,
Celans gaudium apertum,
Planxit per oculos publicè, ſicut eſt ſcriptum.

Cato etiam in Africa, refert id Plutarchus, ſuſtentabat in ſuo exercitu multos Pſyllos, ut medicarentur vulneribus ſerpentinis, exſugendo ex illis venenum: ne verò perſuadeas *Tibi*, ac ſi Pſylli, Marſi, & Ophiogenæ illorum temporum magis peculiari

liari

liari & propria virtute præditi fuerint illâ, quam quivis homo negle-ctiſſimus hodierno die. Et quamvis Plinius pluribus in locis, & Aulus Gellius recenſent, quod illud fuerit donum providæ naturæ, ſolis illis populis conceſſum, quibus etiam in more erat poſitum probandi pudicitiam ſuarum Uxorum, exponendo tenellos filiolos in medium feriſſimorum ſerpentum, nihilominus haud adducor, ut hoc credam; verum multò magis fidem dare malo Cornelio Celſo, qui multis annis ante Plinium & Gellium nobis ſcriptum reliquit: *Neque herculè, ſcientiam præcipuam habent hi, qui Pſylli nominantur, ſed audaciam uſu ipſo confirmatam.*

Et mox: *Ergo quiſquis exemplum Pſylli ſecutus id vulnus exſuxerit, & ipſe tutus erit, & tutum hominem præſtabit.* Et ipſi Pſylli non minus quam alii homines mordebantur à ſerpentibus, & pro ſanatione opus

 ha-

habebant alexipharmacis, quod colligo ex illo libro, quem Damocrates Medicus & Poëta Græcus ſcripſit de Antidotis, inter quæ unum legitur, de quo ipſe affirmat, quod illo utantur Pſylli, tunc quando erant à viperis morſi.

Σφόδρα ἀγαθὴ δύναμις, ᾗ καὶ χρωμένους
Πίνοντας αὐτοὺς οἶδα, δηχθέντας κακῶς
Τοῖς ἀρτιθήροις ἔχεσι τοὺς καλουμένους
Ψυλλίους.

Illius eſt vis optima, quâ uti ipſos bibentes novi, cum malè ſe habebant, à viperis læſi, qui vocantur Pſylli.

Et an ille Ophiogenes, Æſagon vocatus, evaſerit ſanus & ſalvus ex dolio pleno ſerpentibus, in quod, ut ſuæ virtutis experimentum daret, juſſu Romanorum Conſulum incluſus erat, ſit fides veritatis apud Plinium, qui hoc refert. Adhuc hodiè conſiderem cum homine, quicunque

que is ſit, aut alio animali facere ſimile experimentum, dummodo mihi conceſſa ſit electio ſerpentum; & prætermiſſis multis aliis, recorderis illorum ſerpentum, qui in angusta ſpelunca prope Braccianum circumvolvunt ſe circa nuda corpora illorum, qui ſe eò deferri patiuntur, convaleſcendi cauſa à quibusdam morbis contumacibus & chronicis, ſæpeque ſuam intentionem conſequuntur, neſcio an propter ſerpentes implicatos adhærentes, aut, quod mihi credibilius videtur propter ſudorem quem copioſiſſimum calor ſpecus provocat, ſaltem interea me ſubmitto prudentiſſimo judicio illorum Autorum, qui de hac ſpecie ſerpentifera accuratiſſimè ſcripſerunt, & ſpeciatim Doctiſſimi & nunquam ſatis laudati Thomæ Bartholini, & curioſiſſimi Athanaſii Kircheri. Fuit ſemper in mundo magna quantitas illorum Marſorum & Pſyllorum non quaſi eſſent ex pro-

proſapia illorum, qui gloriabantur de fabuloſa origine ex Filio Circes, & ex Rege Pſyllo; veruntamen quia, quod obſervat celebris *Thomas Reineſius in Var. lect.* illis temporibus idem nomen ſibi arrogabant omnes illi, qui profitebantur artem exſugendi venenata vulnera, & capiendarum viperarum.

Et Galenus mentionem facit cujusdam ex his, qui primus in Aſia inſtituerit artem hujus venationis; & Romæ in Aula Imperatoria erant ſervi huic ſoli officio deſtinati; referente ſupra nominato Galeno, ſe medicatum eſſe uni, qui demorſus à Vipera Ictericus evaſerat. Erant itaque omnes vilis & abjectæ conditionis. hinc eſt quod *Martialis* ad retundendum faſtum ſuperbi Cæcilii, ipſum ita alloquatur.

Vrbanus tibi, Cæcili, videris.
Non es, crede mihi: quid ergo? Verna es.
Hoc quod Tranſtiberinus ambulator,

Qui

Qui pallentia ſulfurata fractis
Permutat vitreis : quod otioſæ
Vendit qui madidum cicer coronæ :
Quod cuſtos, dominusque vipera-
rum :
Quod viles pueri ſalariorum :&c.

Dum hactenus demonſtravi *Tibi*, quod ſine periculo poſſint morſus viperini exſugi, colligere hinc potes, quæ fides dari queat omnibus illis quæ recenſentur in infrà ſcriptis Epigrammatibus, quorum Autores videntur ſcripſiſſe, id quod ipſis viſum eſt fore ut contingeret, ſi tales caſus darentur. Atq; quemadmodum (credo) mundum ſemper eodem modo ſtetiſſe, ſic credere juvat, quod ſicut videmus hodierno die multis Verſificatoribus aliquid in mentem venire, quod aliquid inſoliti aut acuminis ipſorum palato fovere videatur, ſubito adaptant conceptum Carmini (quod *Sonnetum* vocant) : unde obſervamus ſæpiſſimè primos qua-

quaternos & quandoque primum ternarium (verſuum) eſſe texturam, haud illi ſimilem quâ Petrarcha & alii Poëtæ meliores utuntur, ſed corraſum ex conceptibus & nobilioribus ſententiis, & tandem ſuppletam verbis, nequaquam realibus, ſed ſolummodo ſufficientibus ad cogendos ultimos illos tres Verſus, qui fuerunt occaſio & materia Carminis; ſic fortaſſe potuit contigiſſe in illis temporibus, ut cum illi Autores formaſſent ſuum conceptum de planta, fingentes morſum à Vipera inflictum uberi Cervæ & Capræ ſilveſtris, hinc Medicina Veneno per ſuctum ſuorum partuum lactentium, & tandem hisce mors, ac matribus vita reddita. Epigrammata ſunt ſequentia:

ΠΟΛΥΑΙΝΟΥ

Δορκάδος ἀρτιτόκοιο τιθηνητῆρα οὖθαρ
Ἔμπλησεν ἰδῦσα πικρὸς ἔτυψεν ἔχις.
Νεβρὸς δ' ἰομιγῆ θηλὴν σπάσε, καὶ τὸ δυσαλθὲς

Τραύ-

Τρηχύμαλος ἐξ ὀλοοῦ πικρὸν ἔβρωξε γάλα,
Αδην δ' ἠμάξαντο, καὶ αὐτίκα νήλεϊ μοίρη,
Ην ἔπορεν γαστὴρ, μαστὸς ἀφεῖλε χάριν.

Id eſt :

Grande recens fœta cum cerneret uber alumnum
Forte fero capreæ vipera dente ferit.
Hinnulus hinc mammæ trahit immedicabile vulnus
Et lac de diro vulnere triſte bibit.
Sic illi mortem crudelia fata dedere,
Quodque alvus dederat ſuſtulit uber ei.

ΤΙΒΕΡΙΟΥ ΙΛΛΟΥ.

Κεμμάδος ἀρτιτόκου μαζοῖς βρίθουσι γάλακτος
Ηφονίη δακετῶν ἰὸν ἐνῆκεν ἔχις.
Φαρμακχθὲν δ' ἰῷ μητρὸς γάλα νεβρὸς ἀμέλξας
Χείλεσι, τὸν κείνης ἐξέπιεν θάνατον.

Id eſt :

Cervæ forte recens fœtæ turgentia lacte *Ubera*

Ubera lethifero vipera dente ferit.
Hinnulus at ſubitò ſugit lac triſte labellis
Interitum matris ſemianimisque bibit.

Præter ſuctionem vulnerum, utiliſſimum etiam exiſtimo eſſe ex Conſilio Galeni, ſi fiat ſtricta ligatura, non procul à vulnere, in parte ſuperiore, videlicet ne per ſanguinis circulationem venenum ad cor feratur, totaque ſanguinea maſſa inficiatur. Nec refert quicquam an ligamentum ſit ex lana aut lino, aut ſerico, aut corio: fuit etenim illecebra hominis ſimplicis, vel potius nimium ſuperſtitioſi, quando Gilbertus Anglicus ſcripſit, plus juvare ligaturam cum corrigia ex pelle Cervino. Proinde laudabile erit, fidem non dare ejusmodi nugis, quales invenire eſt apud Plinium, Aëtium, & Quintum Serenum Sammonicum,

cum, quod caput recenti viperæ avulſum, ſicque calidum & cruentum morſicaturæ impoſitum antidotum ſit mirabile ejusdem veneni. Ridebis procul omni dubio, quia audeo dicere eſſe infantilem ſimplicitatem, ſiquidem multa & repetita experimenta cum ratione conjuncta, mihi non impoſuerunt. Deceptus ſanè eſſet, qui proſpiciens ſibi remedio pro morſu venenato, ſolummodo confideret mirabili efficaciæ quam Scriptotes Citrio pomo tribuerunt, unde legitur apud Athenæum, duos criminum reos, condemnatos ut ab Aſpidibus icti morerentur, & ab his ſæpius rabioſè demorſos, nihilominus vim veneni non ſenſiſſe, ea de cauſa, quod paulò ante, quam infelices illi acceſſiſſent ad patibulum, quædam condolens & miſericors fœmella, ipſis comedendum exhibuiſſet malum citrium. Infeliciores illis fuerunt duo gallinacei pulli, qui à me quatuor diebus continuè

nutri-

nutriebantur hordeo infuſo in decocto Citri, ultimo eorum gutture impleto fruſtulis citriorum & citrato, elapſis duabus horis curavi ipſos à Viperis duabus morderi & unxi inſuper Vulnus unius cum Q. Eſſentia Corticum Citri, aſt intra tres horas morientes ambo anſam mihi colligendi dederunt, hanc medicinam eſſe fruſtraneam, & hiſtoriam Athenæi fabuloſam. Fabuloſum etiam nihilo ſecius eſt, quod de aſtrali (ſicuti vocant) & magica virtute ſignaturarum in plantis ſomniati quidam Authores ſunt, & inprimis præſtans, & ſi unus celebris noſtro tempore, & à me multum æſtimatus Chymicus Oswaldus Crollius, ejus rei prius aliquod experimentum ediſſet, nunquam pennâ excidere permiſiſſet, quod, quia Spinæ Capparum ſignaturam habent dentium viperinorum, ea de cauſa Cappares eſſe ſummum & præſentiſſimum remedium ad ſanandos Viperarum

mor-

morſus. Ego feci experimentum, non ideo quod ſperarem vel crederem verum eſſe effectum, ſed ut poſſem cum veritate ſcribere, me comperiſſe; & ipſiſſima hac veritate confiteor *Tibi*, quod optimo ſtudio expertus ſum aliquot alias celebres herbas à Dioscoride & Plinio deſcriptas, ſemperque deluſus ſum; nec unquam mihi contigit videre magna ea miracula, quæ illis (herbis) attribuunt: Unde placuit mihi credere, aut quod illæ non habuerunt tantas facultates, aut ſaltem habuerunt

Temporibus antiquis quando boves loquebantur, & Cœlum plures benignitates produceret, quàm nunc ſolet.

Fortè illis temporibus felicibus, verum erat, quod caput viperæ jugulatæ filo ſerico carmeſino, & collo appenſum, ſanitatem reſtitueret anginâ laborantibus, & præcaveret, ne unquam hoc ferino, & præcipiti mor-

morbo infeſtarentur, ſicuti ſcribit cum multis autoribus Abimeron Abinzoar, vulgo dictus Avenzoar, & ſicut hoc ſibi vulgus perſuadet: Equidem novi virum in civitate non procul à Florentia diſſita, qui pro quovis pretioſiſſimo theſauro, non deponeret à collo Viperæ caput, quod perpetuò appenſum gerit, quanquam ſingulis annis, circa principium Aprilis infallibiliter hoc morbo vexetur, & niſi Medicus ipſius, citra moram ſuccurreret largis venæ ſectionibus & aliis efficacibus remediis, videtur, quod ſuffocatus permanens, verum redderet, ex parte, pronunciatum Avenzoar. Fortaſſe in illa antiqua ætate non erat mendacium, ſicut hodie eſt, quod recenſet M. A. Severinus, quod capi demorſi & interemti à Viperis, & comeſti à quartana laborantibus, ſint præſens medicamentum ad exſtinguendum focum febrilem, qui ſpatio plurium annorum contumaciter
aliàs

alias ſolet vigere in humanis corporibus, in contemtum omnium illorum remediorum, quæ à Medicis fuerunt ſubminiſtrata.

Ut jam redeat eo, unde digreſſa erat mea Epiſtola, videtur inveſtigatione dignum, An revera venenifer ille liquor, ſcaturiens ex vaginis dentium, transmittatur ad illos (ſicuti cum multis aliis credit Baldus Angelus Abbatius, & inter plurimos modernos eruditiſſimus Samuel Bochartus in ſua doctiſſima Geographia Sacra) ex theſauro fellis, mediantibus quibusdam minutiſſimis ductibus ad caput derivatis: & licet ad videndos illos ſæpius atque ſæpius accuratè intendiſſem ſupercilia, ſicut ſenex Sartor ad crenam acus; nihilominus tamen illos cernere non fuit poſſibile; Proinde certiſſime opinor, non habere viperam ejusmodi ductus ex felle in caput, niſi quos pia meditatione quidam Scriptores ſibi imaginati ſunt. Hoc vero mihi perſuadet

ſuadet color fellis, tinctus ex viridi ſatis florido, qui ſanè debebat viſum adjuvare: mihi perſuadet etiam conſideratio, quod fel judicio ſaporis prædictum, eſt vellicante & aſperâ amaritie: ubi ille alter liquor, qui funditur in Vaginis dentium inſipide-dulcis eſt, &, quemadmodum ſupra dixi, ſatis convenit cum oleo amygdalorum dulcium. Inſuper, ſiquidem canaliculus quidam ibi ſit, qui ex jecore in fel procedit, is factus ad deferendum humorem bilioſum ex jecore in veſicam ipſius fellis, non verò in veſicam partium ſuperiorum; & quo omnimoda certitudo afferri queat, prematur veſica fellea, & ſentietur eſſe impoſſibile, ut humor bilioſus poſſit verſum ſuperiora currere: contra verò, ſi prematur verſus inferiora, paulatim videtur omnis exſtillare ad inteſtina.

Niſi puderet quidquid illud cogitanti incidit ſcribere, dicerem

for-

fortaſſe citra reprehenſionem, iſtum liquorem flavum non alia via mitti ad caput (in ſupradictas vaginas dentium) quam per illos ductus ſalivales, noviſſime inventos à celeberrimo Thoma Warthono, & in hac Aula à Laurentio Bellini, juvene doctiſſimo & maximæ exſpectationis, & monſtratos in aliis animalibus, excepto homine, & ſpeciatim in Cervis & Picis; præter quos inferius ad fundum illarum vaginarum binæ exſtant glandulæ, à me in omnibus Viperis inventæ. Noli ergo criminis arguere hanc meam opinionem, quaſi poſſet eſſe quædam Chimæra; ſicut Chimæram credo eſſe opinionem illorum, qui dixerunt, illum liquorem in faucibus viperæ reddi venenatum, poſito, quod refert Ariſtoteles, Pauſanias, & Autor libri *de Theriaca ad Piſonem*, Viperam veſci herbis lethiferis, Scorpionibus, Cantharidibus, Bruchis & aliis vermiculis & inſectis vene-

 noſis.

noſis. Chimæram, inquam, credo eſſe: quoniam citra repetitionem ſufficiat dicere, quod Vipera, quicquid ipſa aliàs edat, vivit in pyxidibus, octo, novem, & plures menſes ſine cibo, & tamen poſt adeo diuturnum jejunium mordendo venenat: Imo Galenus in illo tractatu, quem ſcripſit ad Pamphilianum *de uſu Theriacæ*, vult ipſam eſſe magis venenoſam ita famelicam, quam tunc, quando recens capta eſt: & Autor libri de *Theriaca ad Piſonem* credit, quod minus turgeat veneno poſtquam devoraverit illas cantharides.

Inſuper ipſa experientia id confirmat. Accipe Viperam ex illis, quę diutius in pyxidibus fuerunt aſſervatæ; fac mordeat bis terve pullum gallinaceum, usq; dum mordendo omnem liquorem contentum intra vaginas excreverit: Si ut ab eadem vipera alius pullus mordeatur curaveris, hic ſecundus non morietur. Repone poſt Viperam in ſuam pyxidem, reſpi-

reſpice poſt quatuor aut quinque pluresve dies, & deprehendes fundum vaginarum plenum ſolito liquore; Sique tunc Vipera denuo momorderit, inferet mortem, & tamen dictis iſtis diebus jejuna permanſit, nec voravit inſecta venenoſa, ex quibus potuiſſet generari in faucibus venenum.

Sed quid *Tibi* dicam de dentibus? Quam plurimi parvi videntur in faucibus Viperæ dentes, tam in maxilla ſuperiore, quam in inferiore. ſed de his impræſentiarum nil dicam, ſolummodo diſſeram de illis majoribus, qui canini vocantur; Quot eorum vipera habeat ex libris diſcere nequeo. Nicander vetus Poëta; qui floruit tempore Ptolemæi VII. & Attali, ultimi Regis Pergami, ſcripſit maſculum habere duos dentes, & fœminam habere plures quam duos, ſed numerum non declarat:

Τοῦ μὲν ὑπὲρ κυνόδοντε δύο χροῒ τεκμαίροντ-
ται
Ἰὸν ἐρευγόμενοι, πλέονες δέ τοι αἰὲν
ἐχίδνης.

Huic gemini apparent dentes in car-
ne venenum
Fundentes dirum, ſed fœmina pluri-
bus atrox.

A Nicandro penitus dependet, & univerſim ab ejus græco Scholiaſte, Autor *libri de Theriaca ad Piſonem*, Rhaſes, Avicenna, Actuarius, Johanneus Gorræus *in Notis ad Nicandrum.* His adhæret pariter magnam partem Autor illius græci tractatuli qui inſcribitur.

ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΟΥΣ ΠΕΡΙ ΑΝΤΙΦΑΡΜΑΚΩΝ.

Hoc opuſculum nondum typis excuſum proſtat, ſed conſervatur Florentiæ in famoſiſſima Bibliotheca Medicea ad S. Laurentium, in pulpito LXXXVI. in illo Codice in

quo

quo ſcripta exſtant Commentaria Michaëlis Epheſii de Partibus animalium. Si liceret meum dare judicium de hoc ſcripto, dicerem, illud falsò ab amanuenſibus attributum fuiſſe Dioſcoridi, & multò potius eſſe Opus Eutechnii Sophiſtæ Græci, qui compilavit Paraphraſes ex Nicandri libris, nondum in lucem datis & conſervatis in jam dicta Bibliotheca, in ſupra citato Codice Michaëlis Epheſii. Perſevero dicere me non credere quod fallor, niſi nervus ſcribendi Eutechnii me fallit, aut quisquis ſit Autor illius Paraphraſis, & certa ipſi conſueta & interrupta continuatio ordinis à Nicandro obſervati. Quod reliquum, opus non re ipſa hoc præſtat, quod titulus promittit.

Aëtius determinavit numerum binarium in maſculis, & quaternarium in fœmellis, eandemque cum ipſo Aëtio ſententiam foverunt Iſaacus, Franciſcus Caballus Brixienſis, Za-

cutus, Mercurialis, Amatus Luſitanus, Franciſcus Sanches, Caſparus Hofmannus,& alii minoris famæ,

[*Quos nominare perdere laborem foret.*]

Paulus Ægineta, Haly Abbas, tam maſculo quam fœmellæ tantum *binos* adſcribunt, Vincentius Belluacenſis numerat *tres*, Baldus Angelus Abbatius & Veslingius *quatuor*: & Albertus Magnus affirmat, Viperam marem habere *duos dentes* in ſuperiore maxilla,& *duos* in inferiore, correſpondentes ſibi invicem. Johannes Hodierna in Epiſtola ſua diligenti & curioſa de Dente viperino, poſtquam dixiſſet, quod minorum dentium numerentur quadraginta octo, deveniens ad numerationem majorum, illorum numerum ſilentio tranſit. Marcus Aurelius Severinus aſſerit in unaquaque maxillarum ſuperiorum ſe vidiſſe ad minimum *tres*,*quatuor*,atque etiam *quinque*, fortaſſe

taſſe quoque *ſex*. Cuinam jam credere debemus? Dicam *Tibi* hoc quod vidi plusquam in trecentis Viperis. Viperæ unius æque atque alterius ſexus habent tantummodo *duos dentes* caninos, quibus mordent, firmos, & ſolidos, emicantes ex oſſe maxillæ ſuperioris, ſingulos pro latere, & operiuntur ab illis vaginis de quibus ſupra *Tibi* narravi, modo non multum diſſimili illi, quo ipſemet ego hoc anno vidi Leones & Feles abdere ac contrahere ſuos ungues.

Verum itaque eſt, quod intra has vaginas ad radices ſupra nominatorum duorum dentium, enaſcuntur plures alii minores. numeravi hos usque ad ſeptem per totam vaginam; & omnes juncti invicem in uno quaſi faſciculo (veluti in pratis nonnulli fungi minores ad radicem fungi majoris) naſcuntur, idque inæquali magnitudine, alius alio in ordine minor; nec ſunt adeo duri & ra-

dicati in maxilla, ſicut dens major, quin imo perparum adhærent, & illiſi, facillimè excidunt, cum dens major non ſine violentia evellatur. Et ſi quandoque, quod tamen rarò contigit, invenitur aliquis majori æqualis, putandum unum de duobus vacillare, moveri, & caſui proximum eſſe; Proximum caſui dico, quoniam dantur Autores, qui doctè affirmant, quod quovis tempore Viperæ dentes excidant & renaſcantur. Dicti dentes interius ſunt cavi & perforati (canalium inſtar) uſque ad extremum apicem, & viderunt eos per Microſcopium moderni Scriptores; videri poſſunt etiam ſine Microſcopio, quando ſicci ſunt: ob id leviter contuſi ſinduntur per longitudinem radicis, usque ad acumen, in tres aut quatuor feſtucas, monſtrantes ad oculum internam cavitatem, quam etiam antiqui obſervarunt & præcipuè Plinius, & Autor *de Theriaca ad Piſonem* quando

ſcripſit:

ſcripſit: *καὶ δὴ καὶ μάζας τινὰς ἐπιδιδόντες ἐμφερτλύσας τῶν ὀδόντων τὰ θρύμματα, καὶ οὕτω τούτων ἀσθενῆ γίνε) τὰ δήγματα.* Proinde non credo verum eſſe, quod, quia interius cavi ſunt, illi dentes ſint receptaculum Veneni, nec quod per ſtrictiſſimum foramen inciſionum in vulneribus, quas mordendo Vipera facit, currat, quoniam apprehenſa vipera & ore ipſius vi divulſo, etiamſi contegantur dentes, incipit flavus ille & peſtilens liquor ſupra dentem diſcurrere, non intra cavitatem, ſed evidenter forinſecus à radicibus ad acumen: & de hoc oculi mei multoties pleniſſimam apprehenderunt experientiam. Enim vero ſicut dentes non ſunt receptaculum aut vaſculum venenoſitatis, ſic neque ex ſe venenati; quandoquidem ab hominibus ſunt deglutiti, & ego profundæ gulæ intruſi ſex (dentes) capo, qui non ſolum non mortuus eſt, ſed nec indicium ullum futuræ mortis præbuit. Præterea vi-

peræ mortuæ & viperæ vivæ evulſi dentes, iisque punxi collum, pectus & femora quorundam gallorum (juvenum), qui, licet dentes infixi in vulnere manſerint non tamen mortui ſunt; & nepos ſupra nominati Jacobi Viperarii, multoties his dentibus quolibet tempore evulſis & calidis manus ſuas compunxit, pungendoque inde ſanguinem prolexit; nec aliud malum ſupervenit, quam accidere ſolet puncturæ ab aciculis aut ſpinis. Unde jam clareſcit Baldum Angelum Abbatium & Schröderum ex proprio cerebello, non vero ab experientia edoctos, ſcripſiſſe, quod dentes viperæ mortuæ interficiant; itaque vulgus certus eſſe poterit, eſſe illud inventum fabuloſum, quod indies narratur de morte Pharmacopœi, qui contrectando Caput ſæpiſſime Viperæ, ante annum interfectæ, improvidè ſe punxerat. Fabula tamen quod referam non eſt, &

ego

ego teſtari poſſum me vidiſſe, nimirum quod caput Viperæ media hora poſt detruncationem, dum adhuc quidam motus ſupereſt &, ita loquendo, quædam ſcintillula vitæ, ſi mordet, occidit, non aliter ac ſi corpori adhæreret: nec contulerit ad ſanationem univerſa ſuavis muſica famoſi Attii Melani, Equitis Ceſti, aut àrgentea vox Ciccolini, cum omnibus inſtrumentis muſicis quæ antiquæ & modernæ Scholæ invenerunt.

Ne rideas *Dn. Laurenti*, nec videar *tibi* quicquam inconcinnum dixiſſe. Recordare quod noſtri quidam Philoſophi, & præprimis Pythagorici, fuerunt tam faciles & proclives ad credendum, ut dixerint Muſicam eſſe efficax remedium quorundam morborum corporis: & Theophraſtus, quemadmodum in *Noctibus Atticis Auli Gellii* legitur, affirmavit, excellentes Muſicos ad exemplum cujuscunque

celeberrimi Medici, poſſe ſanitatem illis reſtituere, qui à Viperis demorſi ſunt, & M. A. Severinus vir Doctiſſimus & diligentiſſimus *in Vipera Pythia*, idem repetit & pro vero habet; Et Zacutus lib. 5. *Hiſtoria Medic. Princip.* pariter id confirmat, & anxiè meditando atque diſputando longum & futilem nectit diſcurſum, ut cauſas naturales reddat; nec recordatur quod Euridice juvencula uxor omnium nobiliſſimi Muſici, compuncta à Vipera vitæ dies finiverit, non juvante canoro marito, aut minimum afferente commodum. Sanè idem accideret Medicis hodierno die, ſi medicari tentarent per ſonum cytharæ morſiunculas malignæ illius beſtiolæ. Niſi timerem, ne nimium me detineam, commemorarem *Tibi* lepidum jocum, qui accidit juveni cuidam Medico, qui cum legiſſet quod Iſmenias Thebanus ſanaſſet acerbiſſimos dolores Iſchiadicos non alio

(re-

(remedio) quam cantando quasdam amœniores melodias, & ipſe flocci faciens remedia excellentiſſima, hoc ſolum Muſicæ adhibere voluit. Sed de hoc alibi. In præſenti ſufficiat, ut ad finem quam primum pergere liceat, *Tibi* narrare, Viperam non habere in cauda aculeum aut ſpinam aptam qua pungat, ſed ab omni homine ſecurè in cibo poſſe comedi; & licet, quando Viperæ ad conficiendam Theriacam interficiuntur cum capite etiam cauda abſcindatur, id fit non quia partes hæ venenoſæ, ſed quòd oſſeæ ſunt, & carnibus deſtituuntur: accedit certa quædam ſuperſtitio, quæ unde originem traxerit, ignoro, eodem ad amuſſim modo, referente Severino *in Vipera Pythia*, quo vulgus averſatur eſum capitum & caudarum Anguillarum.

Quod ſi quis eſſet, qui omnino putaret caudas viperinas eſſe venenatas, & pertinax eſſet ab obti-

nen-

nendum, ſodalitioque tot ac tantorum cum Antiquorum tùm modernorum ſtipatum ſenem Andromachum non potuiſſe mentiri aſſerens, quando in *ſecunda parte ſui Poëmatis cecinit*

> Οὖλα γὰρ ἀμφοτέρα φορέειν ἐπὶ τύμματι
>   ἄχθη,
> Λυγρὸν ὑπ' οὐραίην ἰὸν ἔχων φολίδα.

> *Amborum morſus longi tormenta*
>   *doloris*
> *Fert, ſub enim caudâ craſſa vene-*
>   *na gerunt:*

Dicito huic meo nomine, quod quicunque talem ſibi impreſſerunt opinionem, non viderint, quemadmodum ego vidi, homines & alia animalia comedere non ſolum capita ſed & caudas viperarum coctas & crudas; Quin, quod majus eſt, dum Viperæ vivunt, ut excandeſcant & irritentur ad mordendum, vidi ab hominibus caudas ore prehendi,

hendi, & acerrimè admorderi ac lacerari.

Ut itaque omnia brevibus comprehendam, *dico Tibi, Viperam humorem, excrementum, aut partem ullam non habere qua bibita aut comeſa interficere valeat; in cauda non habere quo pungat; Dentes caninos tam maſculorum quam femellarum non plures eſſe duobus, eosque cavos à radice ad apicem; nec* licet feriant, *eſſe venenoſos*, ſed tantummodo aperire viam veneno viperino, *quod tunc demum revera tale eſt ſi ſanguinem attingat: Venenum aliud non dari niſi illum liquorem qui palatum humectat, & in vaginis, dentes operientibus, reſtagnat, non ex Veſica fellea eò transmiſſum, ſed generatum in univerſo capite, & derivatum fortaſſe ad vaginas per quosdam ductus ſalivales, quos fortè caput illis communicat.* Sed in hoc magis *Tibi* ſatisfieri poterit, quando legeris litteras, quas occepi ſcribere ad Doctiſſimum

Do-

Dominum *Carolum Datium*, continentes *deſcriptionem anatomicam omnium partium internarum & externarum Viperæ, & aliorum ſerpentum*, qui non venenoſi ſunt, & cognoſcere poteris quam falſò Autores nonnulli antiqui ſcripſerint, quod his (ſerpentibus) & viperis deficiant quædam partes, quas tamen, ſi benè vident, habent, & ſpeciatim ductus urinarios, qui, poſtquam per totam longitudinem à Renibus ſeparati ſunt, dehiſcunt, non, quemadmodum videtur oculatiſſimo Joh. Veslingio, in inteſtinum rectum, ſed in parvam & elatam fiſſuram, ſitam in fœmellis inter utrumque orificium uteri: Et inter hos canales inveni quandoque quendam parvum calculum, qualem etiam inveni in carne ipſorum Renum. Legeris quoque, viperam non habere cerebrum coloris nigri, quod Baldus Angelus Abbatius credidit; ſed quemadmodum album eſt, ita non

eſt

eſt tam parvæ molis, tamque leve, uti dictus Autor vult, dicens, quod vix æquet quatuor grana milii: cum ego obſervaverim, quod ut plurimum usque ad duodecim circiter aut tredecim grana ejusdem milii pendat. Verum in mirabili & ſubtiliſſimâ Oculi fabrica nanciſceris egregiam occaſionem philoſophandi & excitandi nobiliſſimas contemplationes circa originem Nervorum, Tunicarum & Humorum, inter quos cryſtallinus perfectè ſphæricæ eſt figuræ, ad inſtar illius in maxima parte animalium in aquis degentium.

Videris jam expectare à me doctum aliquem, ſubtilem, & maximi momenti diſcurſum, commemorando *Tibi* quo modo *venenum Viperinum vitam* abigat, & corporibus mortem inferat; *utrum* illud hanc introducat agendi vi occulta, & humano intellectui non penetranda, *an* verò tantummodo ad cor delatum,

tum, excutiens illi atomos calefacientes, omnimodè refrigeret, & glaciet; *an* vice verſa multiplicando & magis vividas reddendo easdem atomos (cor) nimium calefaciat, ſiccet, adeoque reſolvat & deſtruat Spiritus; *an* verò tollat illius ſenſum; *an* dolorificâ punctura irritando faciat, ut ſanguis nimium interruptè ad cor rediens ipſum ſuffocet; *an* impediat motum cordis, congelato ſanguine in uno aut altero ſuo ventriculo, ita, ut amplius non poſſit ſe vel conſtringere vel dilatare; *aut* ſolum id pręſtet, ut Sanguis non tantum coaguletur in ventriculis cordis, ſed & in univerſum omnibus venis detineatur. Si hoc à me flagitas, falleris; Sufficit enim mihi hoc ex illis tot tantisque rebus eſſe, quas nec ſcio, nec ut ſcire, poſſim ſpero: quoniam poſt tot captatas experientias, hoc ſolo fine in Canibus, Felibus, Ovibus, Capris, Pavonibus, Columbis & aliis animalibus,

bus,non tamen hucusque inveni certi aliquid,quod pleniſſime mihi ſatisfaceret, quodque pro vero ſcribere poſſem. Et licet in quibusdam animalibus necatis à Vipera inveniatur tale coagulum ſanguinis in ventriculis cordis, id tamen non ſemper in omnibus inveni; imò è contrario idem coagulum ſæpius vidi multis in animalibus non hoc modo mortuis. Vidi id in corde hominum mortuorum ex morbo naturali, & poſtremò in cane occiſo ſagitta ex *Bantam*. Et liceat mihi in tranſitu *Tibi* dicere, quod iſte Canis poſt mediam horam quum erat percuſſus, frequenter vomuerit, & cum labore, tandemque cum ululatibus & convulſionibus horribilibus mortuus ſit. in univerſis viſceribus ejus nulla omnino reperiebatur læſio, & ille ipſe locus in femore, in quem ſagitta ſe inſinuaverat, nec minima ſui parte colorem mutaverat; & præterea *Tibi* dicam, di-

diligentiſſimum & excellentiſſimum Anatomicum Tilemannum, dum hunc canem ſecaret, diuque & exquiſitiſſimè omnia interiora manibus verſaret, non ſenſiſſe faſtidium aut morbum; & tamen aliquando mihi narraſti, quod valdè egregius Vir *Tibi* commemoraverit, quendam juvenem, qui Canem ſimili ſagittâ interemtum diſſecuerat, graviter ægrotaſſe. Potuit contingere ipſum ea de cauſa ægrotaſſe; verùm ego ſolum refero viſa. nec commovet me quod alius ſcripſit; nam amor veritatis eſt qui vetat me credere illis,

Qui potius ad verbum quam verum
dirigunt vultus,
Et ſic confirmant ſuas opiniones.

Præſentes fuerunt huic operationi illi gemini doctiſſimi & famoſiſſimi Angli, celebris Mathematicus Joh. Alphonſus Borellus, & ingenioſiſſimus Antoninus Uliva, & ſi potuiſ-
ſent

ſent inveniri iſti autores qui docuerunt, quod illi, qui corpora veneno infectorum demortuorum tractent, ſe exponant manifeſto vitæ periculo, credo ipſos confeſſos fuiſſe, quod iſtorum ſuſpicio vana eſſet; etſi Capivaccius fovet eandem opinionem, dicendo, quod apud veteres condemnati ut biberent venenum, morem habuerint, ut antequam venenatam potionem haurirent, ſe lavarent, ea de cauſa, ne illi qui mortuos hos laviſſent poſt mortem, & ad quos hoc officium ſpectabat, inficerentur; & pro hujus confirmatione quædam verba adduxit ex divino Philoſopho in Phædone à Socrate prolata; excuſationem peto à Capivaccio, quod non conſentiam hic cum ipſo, ſcriptore alias magni nominis & famæ: nam cùm autumat Socratem crediddiſſe quod ex corpore ſuo veneno infecto poſſet exire aliquis lethalis halitus, noxius illis quibus incumberet ut ipſum la-

va-

varent, injuriam facit magnam ſapientiſſimo huic Viro, qui (quod perſpicuè declarant verba à Phædone relicta) non eam ob cauſam lotionem inſtituit, ut crederet has nugas, nec monſtrant quod hoc crediderit prudentes iſti viri ipſi adſtantes: Sed ſe lavabat tum ut eximeret quædam dubia vulgaribus iſtis mulierculis,quę debebant ipſum mortuum lavare, quæ tanquam nimis formidoloſæ, ſordidæ, & lucroſæ, ſolitæ erant ſpargere multos rumores & proclamare fœtores cadaveris, quando fortè ipſis injunctum erat lavare eorum cadavera qui veneno fuerant ſublati: tum,quod mihi perquam veriſimile apparet, Socrates lavare ſe volebat,ut dum ſeipſum vivum poſſet lavaret, faſtidioſum laboris aliis ac præſertim iſtis fœminis præriperet. Et ut videre poſſis; quod à veritate non ſim alienus, non intermittam verba ipſiſſima Socratis adſcribere, ut in lingua græca fue-

fuerunt conſignata, & à me quoque in noſtrum idioma tranſlata : καὶ χεδόν τι μοι ὥρα τραπέσθαι πρὸς τὸ λουτρόν. δοκεῖ γὰρ ἤδη βέλτιον εἶναι λουσάμενον πίνειν τὸ φάρμακον, καὶ μὴ πράγματα ταῖς γυναιξὶ παρέχειν νεκρὸν λούειν. *Nunc tempus eſt ut eam ad lotionem : namque mihi convenientius videtur bibere venenum poſtquam fuero lotus, quàm ut negotium faceſſam mulieribus mortui lavandi.* Nollem quenquam in eam devenire ſententiam,ut putaret me in animo habere, Capivaccio,& reliquis nominatìs Authoribus imminuere illam maximam exiſtimationem, quam ſuo merito tenent : talis non ſum; nec valens quoque ut hoc efficerem ; & comparatione facta cum illorum quopiam, ſum in iſtis rebus ſtupidus. Quid, quod in omnibus ferè Scriptoribus ſimiles parvi momenti nævi facilè inveniantur, & ſpeciatim in iis, qui multa ſcripſerunt.

Omnes ſumus homines, & conſequenter ſubjecti erroribus, ſolus

DEUS ſapiens eſt: quod optimè cognovit Pythagoras, quando reſpuit nomen *Sapientis* & aſſumſit aliud, nempe *Amatoris ſapientiæ*. Laudo omnes ſectas Philoſophorum, & in omnibus invenio plurimas res, quæ ubi denudatæ, monſtrant veritatem; ſed etiam in iis invenio multa quæ cum veritate parvum vel nullum habent conſenſum. Amo Thaletem, amo Anaxagoram, Platonem, Ariſtotelem, Democritum, Epicurum, omnes illos Principes ſectarum philoſophicarum; attamen hoc non fit ut velim ſerviliter jurare in illorum verba, & pro veritate habere omnia illa quæ dixerunt, aut ſcripſerunt: ſicut quotidie fieri ſolet à viliſſima plebe petulantiſſimorum ſectariorum, qui præ nimio, aut, ut ita dicam, rabioſo amore, quem gerunt erga caput ſuæ ſcholæ, negant audire illi contrarias opiniones: & ſi conſtringantur ut audiant, & evidentibus rationibus convin-

can-

cantur, cum non alium exitum repe-riunt aut ſubterfugium, ad cavilla-tiones, ſcommata, ſophiſmata, & ſub finem ad clamores deveniunt: & ſi quis ipſis cupit experimentum exhibere, manibus oculos conte-gunt. Et certè ſcio quod egregius Magiſter in ſcriptis Peripatetico-rum, & Vir venerandus, ne co-geretur confiteri veras eſſe antea non viſas ſtellas, & alias curioſas no-vitates in cœlo à Galileo repertas, noluerit unquam Teleſcopium ocu-lo admovere. & alius cui dixeram, quod parvi iſti bufones qui æſtate quando pluvia incipit decidere, ſal-tant in publicis pulverulentis viis, non naſcantur in ipſo momento quo incorporatur pluvia cum pul-vere, ſed quod jam ab aliquot diebus nati fuerunt; & promitte-rem, me ipſi daturum experi-mentum verum hujus rei, ut poſ-ſet videre & tangere manibus, quod omnes illi quos videret & putaret

hoc ipſo momento natos, gererent ſtomachum herbis repletum, & inteſtina ſimiliter excrementis; non tamen potui eum eò inclinare ut concederet aperire unum quem ipſe in præſentia elegiſſet. Melior mos fuit Potamonis Alexandrini, qui Autor fuit Sectæ Electivæ dictæ. Hujus prudentis Philoſophi, modò addiſceret Veritatem, nihil intererat an ipſam inveniret in Schola Jonica ex ore Anaximandri, aut in Italica ex cathedra Pythagoræ: ſic ex omnibus Sectis indifferenter decerpebat pulcherrimos flores veritatis, aut minimum opiniones probabiliores. Eodem modo procedendo ipſum imitor: quandoquidem ſciam, quod quotidiè poſſet non ſine cauſa mihi objici,

Sed quis tu es, qui vis ſedere in ſella
Ut è longinquo judices à multis milliaribus,
Cum viſu vix ſpithamam longo?

Ni-

Nihilominus abhorrendo à mendaciis, vivam ipſe mecum maximè contentus cumque mea naturali inclinatione; quæ in laborioſa indagatione Veri

Tanto plus poteſt, quanto bona intentione adjuvatur.

Jam mecum conſtitueram finire Epiſtolam, ſed hoc mihi denegavit nova Series rerum curioſarum, quæ non ſunt indignæ ut innoteſcant. Ex his eſt, quod quidam referunt, quod *in Viperarum femellarum inteſtinis*, quamvis ſint vivæ, *non innaſcantur lumbrici* aut Vermes; ſed Experientia docuit me contrarium, & præteritis diebus inveni plus quam triginta vivos in ſtomacho, in inteſtinis, etiam in ipſa Aſpera Arteria in una eademque vipera femella: quorum minores lumbrici longitudine & craſſitie erant inſtar fuſorum exiguorum, quos Fœminæ adhibent Colis; at majores erant longi qua-

tuor digitos transverſos, & craſſi inſtar chordarum quæ adhibentur fidibus majoribus pro cantando Baſſo. Primi erant coloris albi, alteri ſubrubentes, & poſtquam ex ventre viperæ fuerunt exemtæ, vixerunt adhuc per tres horæ quadrantes: & de his vermibus non intelligendus eſt meo judicio locus Senecæ *lib.* 11. *Natur. quæſt.* quando dicit: *In venenatis corporibus vermis non naſcitur. Fulmine icta intra paucos dies verminant.* Etenim manifeſtè videtur, quod Seneca loquatur de vermibus naſcentibus ex carne putrefactorum corporum mortuorum, dum mentionem facit corporum fulmine percuſſorum, & per conſequens de interemtis, quæ poſt paucorum dierum ſpatium poſſunt vermibus ſcatere intelligendus. Et ſi meipſum fallo, in explicatione loci hujus Senecæ prævalebunt Mercurialis & Severinus, qui ſtatuunt Senecam intelligere illos Vermes, qui naſcun-

ſcuntur in corporibus animalium venenatorum viventium. Sed quicquid ſit, negari non poterit, Senecam, ſive hoc ſive altero modo intelligatur, non multum abeſſe à vero: nam, ſicuti dixi, ſæpè in viperis vivis tam maſculis quam fœmellis inveniuntur iſti vermes; & cadavera demortuorum vermibus ſcatent, licet fulmine non ſint tacta: nec ſolum verminoſa fiunt illa cadavera quando putreſcunt, ſed & proceſſu temporis, aridi pulveres viperini verminationem experiuntur, licet, inquam, ſicci, cum Elixir vitæ ſpirituoſo quaſi conditi fuerint.

Poſt hoc non penitus erit noſtro propoſito incongruum, ſi inquiratur, an corpora Viperarum, aut loca ubi ſe abſcondunt, aut Ciſtæ in quibus conſervantur verè exſpirent odorem fœtidum, & abominabilem, uti Aldrovandus ſtatuit, cum plurimis Recentiorum, & olim quoque Martialis.

Quod vulpis fuga, Viperæ cubile,
Mallem, quam quod oles, olere,
Baſſe.

Quibus reſpondeo, quod neque viperæ, neque excrementa ipſorum Inteſtinorum fœtorem redolent, neque exinde exhalant malum odorem in locis iis ubi habitant, egoque in ciſtis in quibus conſervantur, modo non ſint in illis mortuæ, aut ciſtulæ nimis anguſtæ & ſine debitis ſpiraculis pro aëre, nunquam illum ſenſi teterrimum fœtorem cujus meminit Aldrovandus. Hoc quidem affirmo, ſi viperis maſculis, ſicut & aliis ſerpentibus, comprimuntur duo membra genitalia, & fœminis viperis duæ iſtæ veſiculæ ſeminales, quæ vicinæ dependent ad duas portas uteri, exilire exinde aquam ſubtiliſſimam odoris feri, fœtidi, deteſtandi, & proprie ſerpentini: & exinde errorem ſuum hauſit Gesnerus, qui non potuit diſtinguere,

re, num fœtor iſte veniret ex excrementis Inteſtinorum, an ab iſta aqua: quod melius obſervarat Ælian. lib. 9. Hiſtor. Anim. μιγνύμενοι δὲ ἀλλήλοις οἱ ὄφεις βαρυτάτην ἀφιᾶσι. Unde pro ſtabilienda autoritate Martialis poſſet forſitan dici, eum explicare malum illum odorem, quem habebat Baſſus in iſtis partibus, de quibus melius eſt ſilere; quam dicere; cum ſine fundamento aliàs illi hunc quem exſpirant Viperæ è locis generationi deſtinatis eo magis prætuliſſet; quod vox *Cubile* à *Martiale* adhibita non ſolum ſignificet locum ubi dormit & requieſcit Vipera, ſed proprie magis accipienda eſt in illa ſignificatione, quâ multi Latini utuntur, & præſertim Cicero plurimis in locis; & de filia Regis Niſi apud Ovid. lib. 8. Metam.

Nam pereant potius ſperata Cubilia, quam ſim
Proditione potens.

Et Atalanta *lib.* x.

— — *Quod ſi felicior eſſem*
Nec mihi conjugium fata importuna negarent,
Unus eras, cum quo ſociare cubilia vellem.

Ea ipſa ſignificatione legit Vulgata verſio in Geneſi: *quia aſcendiſti Cubile patris tui, & maculaſti ſtratum ejus.* Et verbum *cubitare* in Plaut. *Curcul. in Pſeudol. in Sticho,* nec non verbum *cubare* in *Amphitr.* eandem habent ſignificationem: & ut relinquam Græcos, ne nimis extravagari videar, noſtri Florentini quoque adhibuerunt τὸ *jacere* in eodem ſenſu. Exempla ſunt apud Boccat. in Relat. 29. tit. *Giletta jacebat cum ipſo, & habebant exinde duos filios.* & Relat. 63. 67. 72. item in Magiſtro Aldobrandino: *& hoc probat per experientiam, quam ille profert, quod cui inciduntur duæ Venæ, quæ ſunt retro aures, his venis inciſis & apertis*

apertis non habet poteſtatem jacendi cum fœminis : & ex manuſcripto antiquiſſimo de Vita S. Antonii. *Tu jacuiſti, ô mala fœmina, cum amaſio tuo, & non times appropinquare altari ſancto.* Itaque ex ſolis partibus genitalibus viperæ provenit malus odor, & non ex toto corpore, nec ex ipſorum halitu, nec ab excrementis inteſtinorum, quæ ut non habent fœtorem, ſic nec odorem ullum, quod omnis, qui curioſus eſt, inveſtigare poterit. Unde neſcio ex qua cauſa delicatæ fragrantiæ ſtercoris viperini Lucius Meinerus argumentum deſumſerit, quod temperamentum Viperarum ſit ſiccum; & doctiſſimus Petrus Caſtellus in *libro de Hyæna odorifera*, quando ſcribit, *quod ſtercus quorundam ſerpentum odorem Moſchi habeat*: ſi loquendo de Serpentibus ſimul Viperas includat, credo quod ſit deluſus: idem dico de eruditiſſimo Joh. Rhodio, *qui in Obſervat. medic.* affirmat certiſſi-

mum ſe eſſe redditum de odore iſto ſtercoris ſerpentini in itinere quodam quod tunc faciebat in monte Baldo, quem obſervaverit abundaſſe maximè Viperis.

Si huc illuc curſem & ſine ordine ac confuſè agam, quæſo ne ſupercilium erigas & tædio afficiare; ſed recordare, me initio ſtatim præfatum, ſcripturum quicquid hîc memoria ſuppeditaret. Memini itaque Galenum & alios egregios viros modernos docere, quod eſus Carnium Viperinarum inexſtinguibilem & ardentiſſimam ſitim inducat. Hæc doctrina paſſa eſt exceptionem in optimo & nobiliſſimo Viro, cui corporis habitus gracilior, idque vernante ætate, qui hac ipſa æſtate per quatuor ſeptimanas continuas ſingulis matutinis horis bibere ſolitus drachmam unam pulveris viperini infuſi in *brodio* facto cum media Vipera capta ex Collibus Neapolitanis; circa prandium

dium aſſumpſit juſculum cujus intrita erat panis immerſus in *brodium* viperinum, loco ſalis conditum erat pulvere viperino, id edulcabatur corde, hepate, & carnibus conciſis hujus Viperæ, ex qua *brodium* factum: Bibebat Vinum in quo ſuffocatæ erant Viperæ: circa merendam ſumpſit Emulſ. præparatam cum carnis viperinæ decocto, & ſub cœnam jusculum ſimile priori in prandio ſumpto; & tamen confeſſus eſt quod nunquam toto illo tempore habuerit ſitim, ne dum appetitum ut continuo biberet, nec plus biberit, quam quod ipſi videbatur neceſſarium pro ſanitate. Sic ſeptuagenarius quidam nulla ſiti infeſtabatur, qui tamen in menſe uno cum dimidio abſumpſit plus quam nonaginta viperas æſtate captas, & toſtas eo modo quo ſolent coqui præparare anguillas. Idem accidit Fœminæ annos natæ 25. Et ipſe curavi, ut torrerentur pro curioſitate mea explenda ali-

quot Viperæ, nec unquam odoratus ſum illam ſuaviſſimam fragrantiam, quam quidam viri fide digni Severino dixerunt exſpiratam fuiſſe ex toſtis Viperis, usque adeo ut omnis vicinia accurrerit propter inſolitum & delicatiſſimum hunc odorem.

Num porro comeſtio carnium Viperarum producat in juvenibus fœminis, ut quidam Authores ſtatuunt, illam partium convenientem proportionem & colores, quam pulchritudinem vocant, & an illam cum ſenio perditam, reſtituat, id hactenus mihi non innotuit: imaginari tamen poſſum, quòd, quoad proportionem & agilitatem partium, Vipera nòn inferior ſit Lepore, de quo Martialis jocando ita loquitur:

Si quando Leporem mittis mihi, Gellia, dicis
Formoſus ſeptem, Marce, diebus eris.

Si.

Si non derides, ſi verum, lux mea, narras:
Ediſti nunquam, Gellia, Tu Leporem.

Multi viri docti, ſapientesque pro certo affirmant, quod in præparatione trochiſcorum viperinorum *pro uſu Theriacæ, rejiciendæ* ſint, tanquam inutiles & noxiæ, omnes viperæ *quæ gerunt in corpore ova*; fundamento innitentes Galeni ſcribentis; non debere in compoſitionem Theriacæ ingredi carnes viperarum gravidarum. Ego, loquendo tamen ſemper cum debito reſpectu, contrariæ opinionis ſum, & credo, ſi noſtri diligentes Pharmacopœi vellent componere Trochiſcos ex viperis ſine ovis, opus eſſet, ut ſumerent tantùm maſculos, & non fœmellas; cùm omnibus fœminis ova inſint, & præcipuè, ſi captæ ſint in pratis, illo ipſo tempore quod opportunum judicat Damocrates, Crito, & Galenus. Ani-

Animadverterunt hoc doctiſſimi illi Medici, qui Anno 1597. delegati fuerant ad correctionem Antidotarii Florentini; idemque cognovit Aldrovandus, qui ſcribit viperas faſtidium non ciere ſi ova habeant, modo non ſint à maſculis compreſſæ: & quo id animadvertatur, hoc pro ſigno genuino notât, ſi ova non ſint grandiora quam ſemen papaveris aut grana milii; adjungendo, quod ſi fœminæ nunquam fuerint conjunctæ cum maſculis, ova nunquam excedere dictam magnitudinem: & ſimilis ſententiæ fuiſſe quoque Correctores jam memoratos Antidotarii apparet, quando rejiciunt ſolum viperas quæ habent ova grandia & ſanguineis lineis inſcripta. Sed ut iterum fatear, meis experientiis non convenit dictum Aldrovandi; ſiquidem in fine menſis Januarii multas viperas aperui, & in omnibus inveni ova grandiora fructibus olivæ, ſanguineque variegata; & tamen cre-

credibile, quod iſta ova nondum fuerint fœcunda, aut, ut ita dicam, pullis fœta, namque ſi talia fuiſſent, viperini iſti fœtus non demum menſe Auguſto nati fuiſſent. nec ſemper certiſſimum & indubitatum ſignum eſt fœcunditatis, ſtriata ſanguinis inſcriptio; cùm & in ovis non editis, quæ inveniuntur in ovariis gallinarum caſtratarum, & aliarum gallinarum, quæ non admiſerunt gallum deprehendatur illa ſtriatim variegata ſanguinis inſcriptio. Itaque poſtquam obſervavi, quod circa illa tempora quæ venationibus viperarum opportuna judicaverunt Damocrates, Crito & Galenus, aliique Græci & Arabes, qui ex priorum ſcriptis ſua tranſcripſerunt, ſemper inveniantur in iſtis ſerpentulis ova majora & craſſa, crediderim Galenum, quando loquitur de viperis prægnantibus, intellexiſſe ſolùm illas, quæ in utero habent viperillas ovis adhærentes, eo modo

do, aut non ita multum differente, quo, ſi memoria adhuc tenes, anno præterito unà vidimus in piſce *Squadro* dicto, & in aliis piſcibus marinis. *adeoque exceptis his quæ viperillas habent in ventre, omnis vipera aſſumi poterit ad Theriacam*, parva an grandior, etiamſi habeat ova; cùm haud verum ſit, quod illæ, quæ grandiora ova habent, macræ ſint, exhauſtæ, & inefficaces: nam tales inveni ſæpe craſſiſſimas & majores reliquis, & plus robuſtas: atque ex occaſione craſſitiei illarum, digniſſimum eſt conſideratione, quod poſtquam tenuerim quasdam viperas per novem menſes ſine cibo incluſas, tandem cum ipſas exenteraſſem invenerim multo pinguiores in eâ parte quæ *Rete* dicitur, à Medicis omentum appellatum & *Zirbus*.

In hiſce meis naturalibus obſervationibus, abſumſi maximum numerum viperarum, faciendo ſingulis diebus

bus ſtragem grandem ;& ut extraherem, quod dicitur, ſubtile à ſubtili, ſemper ſepoſui & conſervavi omnem earum carnem & oſſa : ex quibus in furno ſiccatis, & poſtea ad ardentem ignem longo & laborioſiſſimo opere exuſtis, & in cineres redactis, cum aquâ fontanâ ſal extraxi, illudque purificando reduxi quaſi in cryſtallos. volui exinde experimenta facere de ipſius virtutibus; & inveni certò, idem illud præſtare quod omnia alia ſalia ex cineribus animalium & plantarum extracta, quæ indifferenter exhibita ad pondus duarum drachmarum cum dimidia præter propter, corpus evacuare ſolent; non aliter ac ſi bibitum fuiſſet unum de conſuetis & ordinariis medicamentis quæ Lenientia Medicis vocantur. Hæc ſalia ex cineribus parata in purgando habent omnia parem & æqualem inter ſe virtutem, quod vel centenis vicibus vidi, tam de rhabarbaro, ſena, turpetho, aga-

agarico, jalapa, mechoacanna & aliis ſimilibus, quam de plantagine, cypreſſo, lentiſco, ſubere, cortice mandragoræ, ſorbis & cornis; nec unquam aliam differentiam potui invenire niſi in figura, quæ nihilominus (quantum curioſâ diligentiâ potui obſervare) nec magis vividam, nec magis debilem reddit ipſorum facultatem & vim ſolvendi. Inde non ſine ratione elevo illos Authores Chymicos, qui habuerunt oculos adeo Lynceos, ut potuerint invenire tot & diverſas & non rarò ſibi invicem contrarias facultates, ac in uno ſale quidem plures quam in alio; & rideo exiguam experientiam tam celebris Baſilii Valentini, qui in ſuâ Haliographiâ præter infinitam congeriem vanarum imaginationum ſcribit, quod ſex ſolummodo grana ſalis rhabarb. aut ſennæ, aut eſulæ ſufficiant pro bona & adæquata evacuatione. Sed de hac materiâ ſufficienter verba feci in diſcurſu,

quem

quem præterito anno emiſi, De natura ſalium & illorum figuris.

Poſtquam legeram in hiſtoria animalium Ariſtotelis, quod ut plurimum beſtiis venenatis noxia ſit ſaliva humana, deſiderium me inceſſit experiundi an hoc eſſet verum, & ſingulariter in viperis, hocque eo magis quod & Nicander idem ſtabiliret, & plurimis non modò Galeni locis, ſed & à Plinio, Paulo Ægineta, Serapione, Avicenna & Lucretio probaretur, qui poſtremus philoſophando ita cantat:

Eſt itaque ut ſerpens hominis quæ tacta ſalivis
Diſperit, ac ſeſe mandendo conficit ipſa.

Et iſtis antiquis Philoſophis, ſubſidio ventum à plurimis modernis, & potiſſimum à Cardinale Ponzetto, à Pertrucio Bononienſi, à Geſnero, à Zacuto, à Thom. Campanella, à Marco Antonio Alaimo, à Lælio

Lælio Biſciola, & à doctiſſimo celebratiſſimoque Ulyſſe Aldrovando, qui non ſolùm certiſſimum eſſe perſuaſum ſibi habet, quod hominis ſaliva interficiat ſerpentes, ſed de hoc quoque operoſè differens, & rationes dare conatur, reducendo id tandem ad vanum & chimæricum nomen tam decantatæ antipathiæ. Sed Petrus Joh. Faber & Marcus Aurelius Severinus, parùm intelligentes antipathiam, adducũnt pro efficaciſſima cauſa Sal ammoniacum, quo pleniſſimam eſſe ſtatuunt omnem ſalivam, præ reliquis verò omnibus ſalivam humanam. Incluſi itaque ſex viperas electas, in grandiorem pyxidem, quibus per quindecim dies, horis matutinis, ordine atque ſigillatim omnibus effeci aperiri gulam, & procuravi, ut aliquot homines jejuni illam implerent ſputo, ac poſtea recluſo per vim ore ipſas adegi ut deglutirent illud, omnes verò ſupervixe-

runt

runt, & adhuc vivunt, nec ab ullo morbo unquam fuerunt correpti; ſed per dulcedinem novi & inuſitati alimenti apparuerunt mihi quaſi pulcriores, alacres, & præter morem fugitivæ. Et quia Aldrovandus ad hæc ſcribit, quod circumforanei, ſtatim quando comprehenderunt ſerpentes, ipſos ſaliva adſpergant, cujus virtute manſueſcant, & malignitatem veneni perdant: hujus quoque rei veritatem experturus certò didici parum vel nihil ſolidi hic ſubeſſe: nam moriebantur omnia animalia, quæ admorſa erant à viperis ſimili modo præparatis; & viperæ, per humectationem cum ſaliva, ne micam virtutis perdebant, ſed per contemtum quaſi magis ſuperbæ factæ, vibrabant acutum & bipartitum fulgur linguæ.

Verum hoc non magnam mihi affert admirationem, quod tantis ſcriptoribus veritas hujus rei fuerit incogni-

cognita: namque accommodantes ſe erroribus vulgi nullum tentarunt experimentum, idque tanto minus, quod irritare ova viperarum non ſit jocus aut ludus puerilis: nam ſiquis ab his mordeatur, læſioni concinit ludibrium, juxta illud Eccleſiaſtæ: *Quis miſerebitur incantatori à ſerpente percuſſo, & omnibus qui approximant beſtiis?* Obſtupeſco ad *Galeni* verba quando L. x. *de ſimpl. med. facult.* ubi dixit, quod ſputum hominis jejuni ſcorpiones occidit, ſubjungit, quod hoc propriis ſuis oculis vidit, & hanc experientiam pluribus vicibus aſpexit comprobatam. Si homines & ſcorpiones qui iſta ætate Romæ & Pergami naſcebantur, ſimiles erant his hominibus & ſcorpionibus nunc in Hetruria naſcentibus, licitum mihi ſit dicere, bona cum venia Galeni (viri qui alias in Medicina poſt Hip. non habuit parem) quod mihi nequeam perſuadere hanc rem

rem pro ſe habere experientiam, & ſi hoc tentaverit, forte una vice factum fuit, in qua per caſum fortuitum & non propter ſalivam, ſcorpio mortuus fuerit; nàmque pluribus vicibus continuavi per 6. dies continuas ſputari ſalivam à jejunis hominibus & ſitibundis ſupra ſcorpiones, & ſcorpiones non ſunt mortui. Moriuntur equidem certè ſpatio quadrantis horæ, ſi ſingulis illorum ſupra dorſum tres aut quatuor guttæ olei olivarum inſtillentur.

Unde propter hoc ſi admirationem incuſſit Galenus, multo magis admirationem injicit Albertus Magnus, qui libro de Animal. recenſet, quod immerſerit aliquando in lagenam olei ſcorpionem, qui ibi vixerit ultra 21. diem ſe movendo, & in gyrum volvendo in fundo hujus olei. In ſimili vaſe, ubi parum abfuit quin eſſet plenum, ipſe incluſi viperam, quæ ibi ſupernatabat per 60. horas viva, ſed tandem victa propter laſſi-

tudinem, paulatim ſeſe demittebat ad fundum vaſis, & antequam moreretur, conabatur magna vi, quantum ipſi natura concedebat, ut poſſet ad minimum extremam proboſcidis partem extra hunc liquorem proferre, & quando hoc ipſi contingebat, ut poſſet caput exſerere, aperiebat quantum poterat buccam & os, ad imbibendum iſtum aërem, qui ſub oleo ipſi fuerat denegatus. Oleo olivarum violentius operabatur in alia vipera maximè terrificum oleum Tabaci, nam poſteaquam celebris ille Anatomicus Tilemannus vulneraſſet in pelle & per medium dorſi transfodiſſet eam, cum acu in extremitate in conum deſinente cui filum inductum, quod filum erat intinctum in hoc oleum, & trajiciendo filum per vulnus, ſpatio minori octavæ partis horæ, poſt aliquod extraordinarios motus, mortua occubuit, & convulſa, & rigida, ſicuti ſi fuiſſet ex ære, & in momento poſtea fiebat

fiebat flaccida & flexibilis, tanquam ſi ante duos ſaltem dies fuiſſet interfecta. Per omnia ſimili morte occubuit vipera alia, cui per gulam erant immerſæ guttulæ 4. aut 5. prædicti olei tabaci, ſed quamvis moriebatur iſta vipera, non moriebantur quoque quædam anguillæ, quibus per jocum idem experimentum applicabam, & in eo ipſo momento aquæ injiciebantur; & tamen prius erant mortuæ antequam ſubitò aquæ injicerentur multæ anguillæ ſupra dorſum vulneratæ cum illa ipsâ acu cujus crena habebat filum intinctum oleo Tabacino, & fuit obſervatum, quod tunc, quando morerentur anguillæ, fierent coloris ſubalbicantis, quæ vivæ acceſſerant ad colorem ſubnigricantem.

Sed relinquo anguillas, & redeo ad viperas, & alios ſerpentes, circa quorum naturam infinitæ fabulæ & riſu dignæ ſunt conſcriptæ ab Authoribus, & imprimis à Plinio, qui m

admiranda ſimplicitate ſubſequitur Mercurialis, Matthiolus & Caſtor Durantes, dicentes per experientiam, quod ſerpentes publicam & privatam exerceant antipathiam cum fraxino, & cum ejus umbrâ, & quidem tali ſigno, ut ſi circulus factus fuerit à fraxino, & in eum immittatur ſerpens, & acervus carbonum accenſorum, illa beſtia lubentius igne ſe ſit immiſſura, quam frondibus arboris ſibi inimicæ & exoſæ. Idem Plinius & Caſtor Durantes exſcribendo ex Plinio, ſimul cum Scaligero narrant, quod ſi in circulum factum ex foliis betonicæ immittatur ſerpens, quod videretur rabioſè intorquendo & cum caudâ ſeſe flagellando ſe interimere. Credit Andreas Lacuna, quod ſi vipera ſit tacta cum ramo fagi arboris, remaneat attonita & immobilis, tanquam ſi audiviſſet horrendos, & ut mihi credibile videtur, inutiles & mendaces ſuſurros incantatorum Marſorum.

Con-

Conſtantinus in libr. de Agricult. affirmat, quod moriantur illi ſerpentes ſupra quos ſint injecta folia quercus, & Aëtius & Autor *medic. ſimpl.* Paterniani cum magna turba modernorum aliorum dicunt, quod Conyza cum graveolenti ſuo odore in fugam conjiciat Viperas & reliquos ſerpentes, & tamen per factam experientiam inveni pluribus vicibus, quod non ſolum folia fraxini, betonicæ, fagi, quercus, conyzæ, dictamni, calamenthæ & aliarum gravi & fœtido odore præditarum herbarum à Nicandro recenſitarum, non vitaverint viperæ, ſed quod intra illas frondes tam ſiccas, quàm virides, non ſolùm libenter ſe contegant, ſed & lubentiſſimè ibi commorentur.

Sed dum hæremus intra fabulas non intermittam revocare Tibi in memoriam illam, quæ agit de amoribus viperæ cum Murænâ, & narrat aſtutias & teneras illecebras amore concitati ſerpentuli cum natante

ſuâ amaſiâ, eo tempore, quando à fervidis ſolaribus radiis pulchrior factus, & ornatu nitidus, exſpatiatur ad ripam maris, & cum ſibilis amatoriis invitat, ut concedat amore ſe proſequi, & dum illa caput ex undis elevat, & littori approximat, ille cum conveniente moderatione accedente, evomit ſupra ſaxum, & ibi quaſi in depoſito relinquit illum venenatum liquorem, quem concluſum in ore geſtavit, ne amaritudine ulla inficiat deſiderata ſponſalia; quæ ubi conſummata fuerint, & redierit ad locum ubi depoſuerit venenum, ſi per infortunium illud non invenerit, tam duriſſimè affligitur, ut brevi tempotis ſpatio deſperatè moriatur. Audite quomodo Græcus Verſificator dictus Manuel Philo in quibusdam verſibus ad genium ſuum conformatis, & dedicatis Michaëli Imperatori Conſtantinopolitano ſub titulo: *De Proprietate animalium*, omnia ab ipſo ſint deſcripta & tam libe-

libero & ſecuro ſtilo, ut appareat quaſi tantum non vera narraret:

Ἔχις δὲ καὶ μύραινα συνδιαζέτην.
Ὁ μὲν πρὸς αὐτὴν τῆς ὀπῆς ἐξερπύσας,
Ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν ἐκ ῥοῆς ἀνηγμένη·
Καὶ πρὶν δὲ, Βασιλεῦ συνδραμεῖν εἰς τὸν γά-
μον,
Ἐμεῖ τὸν ἰὸν ὡς γλυκὺς ὁ νύμφιος,
Καὶ τοῦ συρισμοῦ ταῖς ἴυγξιν αὐτίκα
Παρακαλεῖ πρός γε λέκτρα τὴν ἐρωμένην·
Καὶ τοῦ παρ' ἀμφοῖν συντελεσθέντος γα-
μοῦ,
Ὁ μὲν τὸν ἰὸν αὖθις ἀνιμήσατο,
Ἡ δὲ κατὰ τῆς γῆς θᾶττον ἑρπύσας ἔδυ,
Ἡ δὲ πρὸς ὑγρὰς ἀπενήξατο τρίβους.

Murana ſerpenti incola nubis æquo-
ris,
Ad littus udoque ſatiebat à ſalo
Amans latebram deperibatque ab-
ditam
Serpens, priusque quàm coiret livi-
dum
Ponebat omne virus, ô invicte Rex,

Stridentibusque vocabat amantem ſibilis,
Confecto ab ambobusque matrimonio,
Serpens repetebat virus atque antrum ſuum,
Murana vero ad mare redibat humidum.

Diffuſius adhuc & cum majore dexteritate præ hoc, Oppianus in illis libris, quos de piſcatione Imp. Anton. Caracallæ Inſcripſit, quamvis appareat, quod non ſolum ad viperas ſe alliget, ſed loquatur in genere de omnibus ſerpentibus:

Ἀμφὶ δὲ μυραίνης φάτις ἔρχεται σὺν ἀΐδηλος,
Ὡ μιν ὄφις γαμέει τε, καὶ ἐξ ἀλὸς ἔρχεται αὐτὴ
Πρόφρων, ἱμείρουσα παρ' ἱμείροντι γάμοιο.
Ἤτοι ὁ μὲν φλογέη τεθωμένος ἔνδοθι λύσση
Μαίνεται εἰς φιλότητα, καὶ ἐγγύθι σύρεται ἀκτῆς

Πι-

Πικρὸς ὄφις· τάχα δὲ γλαφυρὴν ἐσκέψατο
πέτρην:
Τῇ δ' ἔνι λοίγιον ἰὸν ἀπήμεσε, πάντα δ'
ὀδόντων
Ἔπτυσε πευκεδανὸν ζαμενῆ χόλον, ὄλβον
ὀλέθρου,
Ὄφρα γάμῳ πρηΰς τε καὶ ἔνδιος ἀντήσειε.
Στὰς δ' ἄρ ἐπὶ ῥηγμῖνος ἑὸν νόμον ἐῤῥοί-
ζησε
Κικλήσκων φιλότητα, Θοῶς δ' ἐσάκουσε κε-
λαινὴ
Ἰυγὴν μύραινα, καὶ ἔσσυτο θᾶσσον ὀϊστοῦ.
Η μὲν ἄρ' ἐκ πόντοιο τιταίνεται· αὐτὰρ ὁ
πόντου
Ἐκ γαίης πολιοῖσιν ἐπεμβαίνει ῥοθίοισιν.
Ἄμφω δ' ἀλλήλοισιν ὁμιλῆσαι μεμαῶτε
Συμπεσέτην· ἔχιος δὲ κάρη κατέδεκτο χα-
νοῦσα
Νύμφη φυσιόωσα· γάμου δ' ἐπιγηθήσαντε,
Ἡ μὲν ἁλὸς πάλιν εἶσι μετ' ἤθεα· τὸν δ' ἐπὶ
χέρσον
Ὁλκὸς ἄγει· κρυερὸν δὲ πάλιν μεταχεύεται
ἰὸν
Λάπτων ὃν πάρος ἧκε καὶ ἐξήφυσσεν ὀδόν-
των·

Ἦν δ' ἄρα μή τι κίχῃ κεῖνον χόλον ὅντις
ὁδίτης
Ἀτρεκέως ἐσιδών μιν, ἀπέκλυσεν ὕδατι λά-
βρῳ·
Αὐτὰρ ὅγ' ἀχαλόων ῥίπτει δέμας, εἰσόκε
μοῖραν
Λευγαλέοιο λάβῃσιν ἀϊωΐστου θανάτοιο,
Αἰδόμενος ὅτ' ἄναλκις ὅπλων γένεθ', οἷς
ἐπεποίθει
Ἔμμεν' ὄφις· πέτρῃ δὲ συνώλεσε καὶ δέμας
ἰῷ.

De murena vero fama fertur non
obſcura,
Quòd cum ea ſerpens copuletur, &
ex mari prodeat ipſa
Prompta, prope cupientem concubi-
tus.
Ibi ipſe quidem flammea exaſpera-
tus rabie
Furit in amorem, & prope litus ad-
volvitur
Acerbus ſerpens: mox autem cavum
ſpeculatur ſaxum:
In quo exitiale virus evomit, omnem-
que è dentibus Ex-

Expuit funeſtam ac vehementem bilem, theſaurum interitus
Dum conjugio manſuetus & ſerenus occurrit.
Stans autem ad litus, ſuum modum perſtrepit
Vocans concubitum : Statim autem inaudit nigra
Vocem murana, & ruit ocyus jaculo.
Illa quidem ex mari proſilit : at ipſa maris
Ex terra cana ſupergreditur fluenta,
Ambo autem inter ſe congredi cupientes
Concurrunt; ſerpentis autem caput recipit hians
Sponſa ſpirans : nuptiis autem gaviſi,
Illa quidem maris iterum tendit ad conſuetudinem hunc autem ad terram
Tractus fert, horridum autem reſorbet virus,
Deglutiens quod prius ejecerat & expuerat dentibus.

Si verò non deprehendat illam bilem, quam viator,
Certo intuitus eam, abluit forte aqua rapida:
Tum ipſe indignabundus jactat corpus, donec fatum
Funeſtæ accipiat & improviſæ irremeabilis mortis,
Pudore ſuffuſus, quod imparatus jam ſit armis, quibus confidebat,
Eſſe ſerpens: ad ſaxum autem unà perdit & corpus cum veneno.

Prætermitto ſtudio cum ſilentio alias fabulas circa coitum & partum viperarum, quod illæ jam ſint eruditè refutatæ à multis Authoribus & potiſſimum à M. A. Severino, & ante ipſum à Franciſco Ferdinando de Corduba *in cap. 12. Didaſcaliæ.* Sed non poſſum tacere narratiunculam Portæ, quod ſonus chordarum factarum ex inteſtinis harum beſtiolarum cauſa ſit, quod gravidæ abortiant, & fœtus pereant: nec illam quam recenſet

cenſet Ariſtoteles : quod ſi ſerpenti ſit cauda detruncata, rurſus regerminet & renaſcatur, & quod ipſis oculi exemti repullulent.

Et Rhaſis, qui intra Arabes Medicus eſt magni nominis, narrat, quod ad ſolum intuitum eximii ſmaragdi oculi ſerpentum liqueſiant, & proſiliant ex fronte.

Bone Deus! & invenias ſcriptores claſſicos, quaſi in omni facultate, qui undique contendunt, has nugas eſſe veras, propter verendam Authoritatem Veterum, & eandem fidem adhibent, quæ adhiberi ſolet manifeſtiſſimæ veritati: & crederent omne hoc quod de regione de Bengodi, & de lapide Heliotropio aliquando fabulabatur Maſus Saggius cum ſimplici & credulo Calendrino, & ſi invenirent typis impreſſum, pro certo tenerent, quod turres campanariæ, tanquam novi Dædali noſtræ ætatis, per aërem volare poſſint. Sed mundus ſemper manſit

in eodem ſtatu, & usque à temporibus Pythagoræ inventa fuit talium ſimpliciſſimorum hominum caterva, judicii infirmi, & omni credulitate impleti, quorum animæ, ſicut ſub finem dialogi *Timeo* ſcribit Plato, poſt mortem ex corpore transferantur, ut hoſpitentur in avibus, unde non eſt mirum, ſi tales homines adhuc hodie in Hetruriâ per riſum appellentur *Grandes volucres.*

Non loquamur de illis, ſed obſervemus, & progrediamur, lubens enim abrumpo fabulas, quia optimè ſcio, quàm *Tibi* infenſæ ſint, *Domine Laurenti*. & ex adverſo omnes ſciunt quam ſapienter ſis providus, ut non ſtatim omnia credas, quæ in libris Philoſophorum ſcripta ſunt, & ubi non conveniunt cum geometricis demonſtrationibus, cum validorum argumentorum robore, & repetitis ſæpius experimentis, facilè nil perſuadent; unde ſpero quod hiſtoria de naturalibus experimentis,

tis, quæ per plurimos annos, cum nobili & glorioſa recreatione in Academia Philoſophica aulæ Florentinæ facta ſunt, cujus compilatio *Tibi* demandata eſt, omnem applauſum ſit expertura ab iis, qui ſeriò ſunt veritatis amatores. Et hic ſit terminus tam longæ & tædio plenæ Epiſtolæ, nolo enim cum ſimilibus rebus inanibus & parvi momenti *Tibi* amplius moleſtiam creare, nec tempus perdere,

Nam tempus perdere ei, qui plus ſcit, plus diſplicet.

F I N I S.

I. N-

INDEX RERUM
ac
VERBORUM

Quæ in tractatu de Viperis continentur.

A*ctuarius* de veneno viperæ. 35. de numero dentium in vipera. 54
Ægineta (Paulus) de numero dentium in vipera. 56. de ſaliva humana. 93
Aëtii error de veneno viperæ. 10. admonitio de exſuctione veneni ex vulnere à vipera. 30. de cura hujusmodi vulneris per caput viperæ ei impoſitum. 45. ſententia de numero dentium. 55
Albertus magnus refutatus. 13, 20. ejus ſententia de numero dentium in vipera. 56
Aldrovandi error de fœtore viperæ. 80. de vi ſalivæ humanæ in venenatorum animalium interfectione. 95
Amati Luſitani error de numero dentium in vipera. 56 refutatus. 33
Andromachi error de venenoſitate caudæ viperæ. 64
Ars capiendarum viperarum antiquitus ſervilis erat. 40
Ars exſugendi morſus venenatos antiquitus in uſu. 35
Aſpis an venenoſior vipera. 25
Athenæi error de uſu citri in vulnere à vipera. 46

Au-

Auguſti Cæſaris ſimulata charitas in Cleopatram defunctam. 36
Aula Hetruſca ſemper fovit viros literatos. 6
Avicennæ ſententia de fellis viperæ venenoſitate. 12. de exſuctione veneni ex vulnere à vipera. 30. de numero dentium in vipera. 54. de ſalivæ humanæ vi in venenati animalis interfectione. 93

B.

B*Aldi Angeli Abbatii* ſententia de felle viperæ 13. error de veneno viperæ. 17 de liquoris venenoſi circa dentes collectione. 49. de numero dentium ſententia. 56 de eorum venenoſitate error. 60. de cerebro viperæ. 67
Bellinus (Laurentius) ductuum ſalivalium inventor. 51
Bochartus (Samuel) de liquoris venenati circa dentes viperæ collectione. 49

C.

CApi demorſi & interempti à viperis, & comeſti à quartana laborantibus an focum febrilem exſtinguant. 48
Cappares an ſint preſentiſſimum remedium ad ſanandos viperarum morſus. 46
Caput viperæ jugulatæ filo ſerico carmeſino & collo appenſum an ſanitatem reſtituat angina laborantibus. 47
Cauda viperæ ſecurè in cibo comedi poteſt. 63. cur in confectione Theriacæ abſcindatur. *ibid.*

exiſtit, etiamſi è palato & vaginis viperarum demortuarum deſumatur. 28. qua ratione hic liquor ad dentes transmittatur. 49, 65. cujus ſaporis ſit. 50. an in faucibus viperæ reddatur venenatus. 51
Loca, aut ciſtæ in quibus ſe abſcondunt viperæ an expirent odorem fœtidum. 79, 80
Lumbrici an in inteſtinis viperarum femellarum naſcantur. 77. & ſeqq.

M.

Malum citrium inutiliſſimum remedium ad morſum venenatum viperarum. 45
Marſi venenum exſugentes quales fuerint. 36 *vide* Pſylli.
Meinerus (Lucius) de temperamento viperarum. 83
Morſus viperini citra periculum poſſunt exſugi. 33, & ſeqq. ſanantur, etiam ſi circa vulnus fiat ſtricta ligatura. 44
Muſica an ſit efficax remedium quorundam morborum corporis. 61, & ſeqq.

O.

Odor ſerus & fœtidus in partibus genitalibus & veſiculis ſeminalibus viperarum deliteſcens. 80
Ophiogenæ, *vide* Pſylli.
Ova viperarum cujus magnitudinis. 88

P.

Plinii ſententia de venenoſitate fellis viperæ. 12. de Pſyllis. 37. de cura vulneris

neris ex vipera. 45
Pſylli, Marſi & Ophiogenæ. 36. eorum officium in ſanandis vulneribus ſerpentis. 36, 37. an hi peculiari aliqua virtute eſſent præditi ut à viperis lædi non poſſent. *ibid.* qua ratione probarent pudicitiam uxorum. *ibid.* unde ſic dicti. 40. ſervi olim fuerunt. *ibid.*
Pulveres viperini verminationem experiuntur. 79

R.

Rebus naturalibus non eſſe dandam fidem, niſi quæ vel viſæ, vel experientia confirmatæ. 3
Rhodii (Joannis) error de odore viperæ. 83

S.

Sacæ jacula ſua veneno inficiunt fricando ea ſuper Helenium. 33
Sal viperinum. 91
Saliva humana an beſtiis venenatis noxia ſit. 93, *& ſeqq.*
Saliva viperæ. 10
Scarificatio loci commorſi à vipera, juvat ad evocandum ſanguinem, & ne venenum ad interiora penetret. 29
Schröderi (Joan.) error de veneno viperæ. 17. de dentium venenoſitate. 60
Secta Electiva. 76
Severini (Marc. Aurel.) obſervatio de felle viperæ. 14. Error de calore viperæ. 23. error de venenoſitate liquoris circa dentes viperæ

viperæ hærentis. 28. de numero dentium in viperâ ſententia. 56. de muſicæ efficacia in cura morſus viperæ. 62. de ſalivæ humanæ vi. 94

Sozzi (Jac.) fel vipera ſine noxa adſumpſit. 14

Sputum hominis jejuni an ſcorpiones occidat. 96

Stercus viperinum an ſit delicatæ fragrantiæ. 83

V.

V*Alentini* (Baſilii) figmenta. 92

Vaſa in quibus demortuarum viperarum carnes maceratæ ſunt non rumpuntur ob nimium earum calorem. 23

Venenum uni animali quod eſt, tale non eſt alteri. 15, 16. id exſugentes olim erant ſervi. 40. Viperinum quomodo mortem inferat. 67

Veneno infectorum corpora tractantes an ſe exponant periculo. 71

Vermes in inteſtinis viperarum femellarum an naſcantur. 77

Veslingii ſententia de numero dentium in vipera. 56

Veterum in verba jurare indecens. 74

Vincentii Belluacenſis opinio de numero dentium in vipera. 56

Vinum in quo ſuffocata vipera, vel in quod bibendi cauſa caput immerſit non eſt venenum. 20

Vipera non habet in cauda aculeum aut ſpinam aptam qua pungat. 63. non habet humorem, excrementum, aut partem ullam quæ bibita aut comeſa interficere valeat. 65. aliud venenum non habet niſi liquorem illum qui palatum humectat, & in vaginis dentes operientibus reſtagnat. *ibid.*
Viperæ amores fabuloſi cum Murænis. 101
Viperæ cor duplicem habet auriculam. 23 ejus caput collo appenſum an proſit angina laborantibus. 48
Viperæ quot dentes habeant. 53. & *ſeqq.* an venenati. 59, 65. cavi ſunt. 58, 65. quovis tempore excidunt & renaſcuntur. *ibid.* eorum deſcriptio. 57. an ſint veneni receptaculum. 59
Viperæ mordendo non ſemper mortem inferunt. 53. natant in omnibus liquoribus. 22. eadem facilitate qua intrant lagenas, regrediuntur. 21. in generoſiſſimis vinis natando ſervatæ ſunt per 6. horas 22. diutius vivæ ſervantur in aqua quam in vino. 23. & quamdiu. *ibid.* vivunt in pyxidibus, octo, novem & plures menſes. 52. lædunt poſt adeo diuturnum jejunium *ib.* ideoque venenatis alimentis ſuum non debent venenum 52. an virtute ſalivæ humanæ manſueſcant. 95
Viperæ anatomia. 66. & *ſeqq.* non delectantur vino, adeoque urceoli vino pleni non

ſunt

ſunt decipulæ aptæ ad eas capiendas. *ibid.*
Viperæ quæ ova in corpore gerunt an in confectione Theriacæ rejiciendæ 87
Viperarum carnes absque ullo periculo commeduntur. 32. an expirent odorem fœtidum. 79, 80. an calidæ? 23. an ſitim inducant inextinguibilem comeſtæ. 84. an pulchritudinem. 86. an earum venenum ſit in cauda. 63
Vulnera à morſibus viperarum inflicta utiliter exſuguntur. 30. modo qui exſugit non habeat dentes corruptos aut carioſos. 30. vel ulcera aut vulnera. *ibid.*

W.

W*Arthonus* (Thomas) ductuum ſalivalium inventor. 31

Z.

ZAcuti Luſitani error de veneno viperæ. 20. ejusque curatione per muſicam. 62. per ſalivam humanam. 93. ejus ſententia de numero dentium. 56.

FINIS.

FRANCISCI REDI,

Nobilis Aretini,

EPISTOLA

AD

Aliquas OPPOSITIONES
factas in ſuas OBSERVATIONES
circa VIPERAS:

Scripta ad

D. ALEXANDRUM MORUM,

&

D. ABBATEM BOURDELOT,

Dominum de Condé & de S. Leger.

Ex *Italica* in *Latinam* translata.

DOMINI.

EX Dominationum Veſtrarum benignitate ad manus meas pervenit liber, cujus titulus: *Nova Experimenta circa Viperas*, eruditè congeſtus à congregatione virorum nobilitate & virtute præcellentium, qui in Ædibus Dn. DE CHARAS ad hunc ſcopum paucis abhinc menſibus convenerant. Legi ipſum ſæpiusculè cum ſumma ſatisfactione & delectatione animi mei, quod iidem egregii eruditi dignati fuerint laboribus ſuis illuſtribus confirmare veritatem illarum obſervationum, quas egomet quoque circa viperas usque ad annum 1664. tentaveram: Et certè debitorem me agnoſco tantæ ingenui-

tatis, & lubentiſſimè fateor, quod quantum ſplendorem invenerit ſimplex ille & incultus liber, ille ŏmnis ipſi acceſſerit propter teſtimonia honoratiſſima, quibus Gallia ipſum decoravit, ubi abundantiſſimè florent, & vigentiſſimè florebunt ſemper optimæ Scientiæ & Artes honoratæ ab illis, qui easdem in aliis Europæ partibus profitentur. Rogo itaque Dominationes Veſtras, ut mihi concedant hanc gratiam, ut poſſim exhibere meas ſinceras & ex intimo corde profectas cogitationes, & ſimul manifeſtare maximum honorem, quo dictum librum proſequor, cujus authoritas apud me tanta veneratione colitur, ut poſtquam obſervaverim pauca quædam, quæ directè contraria eſſent meis experimentis, ſæpius de me ipſo dubitaverim & crediderim, quod tantum non ſomniaverim, quando ea vel tentaverim, vel ſcripſerim. Etiamſi autem litterati aliquot viri,

amici

amici mei, qui ſæpius meis laboribus & experimentis interfuerunt, irriſerint hanc meam opinionem, & jocando mecum, mihi confirmaverint, quod hæ experientiæ haud in ſomno obtigiſſent: nihilominus absque ullo reſpectu, volui easdem iterare & reiterare, cum tanta quidem & exactiſſima diligentia, ut mihi & ipſi Veritati maximam inferrem injuriam, ſi jam non liberrimè confiterer Domin. VV. quod ſingulæ Obſervationes quater vel quinquies, quæ iisdem Eruditis in Gallia non veræ comparuerunt, mihi in Italia veriſſimæ comprobatæ ſint & infallibiles: & contra non veritati conſonæ inventæ illæ, quæ in Gallia tentatæ fuerunt, & meis contrariæ. Et quia Dom. VV. fortè curioſitate ductæ ſcire deſiderant, quænam illæ ſint, brevem hîc earum faciam enarrationem; quod certus ſim, non futurum hoc ingratum veritatis cultoribus, & in ſpecie *Author.* libri *Novar.*

Experientiarum, qui non alium ſcribendi ſibi præfixerunt ſcopum, quam deſiderium aut confirmandi, aut inveniendi veritatem in materia hac maximè curioſa, quam tot ſapientes viri tractare, & de ea ſcribere adamarunt.

In Epiſtola mea continente *Obſervationes circa Viperas*, inſcripta Illuſtriſſ. Dn. Laurentio Magalotti, dum loquerer de veneno ſerpentulorum horum, quale illud ſit, & in qua corporis parte inveniatur, affirmabam (quod & adhuc affirmo) venenum illud viperinum non eſſe aliud, quam certum liquorem flaveſcentem, qui ſtagnat in iſtis vaginis contegentibus dentes viperæ majores; & quod ille liquor non ſolum venenoſus, quando è vipera viva ejaculatur, dum mordet, ſed etiam quando colligitur ex vipera mortua, & per aliquot dies etiam mortua, modo in ipſa vulnera penetret, ibique remaneat. Ulterius adjungebam, quod ille

ille ipſe liquor ebibitus, & in ſtomachum ſuſceptus, nec mortem, nec damnum inferat. Et hæc erat mea opinio, quam confirmarunt mihi infinitæ experientiæ à me ſuſceptæ, cum tali exacta & accurata diligentia, quam mihi concedebat ingenii & talentorum meorum tenuitas.

Sed Authores Libri *Novarum Experient.* liberrimè ſcribunt, quod iſte flaveſcens liquor à me ſuprà memoratus non ſit venenoſus, ſed quod ſit pura puta & innoxia ſaliva. Inde pro indubitata, veriſſima & experimentis comprobata re affirmant, viperam toto ſuo corpore, nec membro aliquo poſſidere humorem aliquem, qui diſpoſitus ſit, ut veneno inficiat: ſed venenum conſiſtere in ſola imaginatione viperæ irritatæ & in iram accenſæ, per ideam vindictæ, quam ſibi in capite figuravit, cujus medio, commoti ſpiritus, per motum violentum exploſi per nervos & per

fibras verſus cavitates dentium: per quas cavitates, ubi deportati ſint iſti ſpiritus, inficiunt ſanguinem animalis per apertionem vulneris factam ex morſu per ipſarum dentes. Summatim concludunt, quod ſi vipera non ſit excandeſcens & irata, & non habeat iſtam imaginationem vindicatricem, quod ipſarum morſus non inficiant, ſed ſint innocentiſſimi, & non apportent damnum aliquod illis, qui vulnerati ſunt. Hæc namque ipſorum verba ſunt:

Conſiderationes iſtæ pag. 33. *innixæ pluribus aliis experimentis, quæ nos tentavimus, & quæ poſtea ſubjiciam, me commoverunt, ut iſtis glandulis nomen dederim ſalivalium, & attribuerim ſcaturiginem ſucci illius flavi, contra quem adeò debacchati ſunt, cujus natura ipſis adeò malè perſpecta, qui tamen nihil aliud eſt, quàm pura & maximè innoxia ſaliva. Spero quod illi, qui operam inſumere velint, ut poſt*

mea

mea tentamina examinent curioſè glandulas iſtas, & ſuccum hunc gingivarum, calculum ſuum mihi ſint collaturi.

Et pag. 92. *Et ne ulterius inhæreamus principiis iſtis tam infirmo talo ſtantibus, & malè fundatis, nobis patrocinatur ingens numerus experimentorum, quorum fundamentis innitimur & pronuntiamus: quod hic ſuccus flavus nihil aliud eſt, quàm pura & ſimplex ſaliva, cujus uſum jam denotavimus; & quod hic ſuccus nihil contribuit ad venenum morſus; ſiquidem guſtu exploratus & deglutitus, quod pluribus vicibus à nobis tentatum fuit, nec homini, nec animalibus ullum infert damnum, immò quod inſtillatus inciſionibus in carnem factis, iisque affrictus optimè, adeoque ſanguini immiſtus, nullam tamen noxam exhibet. Nec obſtat judicium Viri cujuſdam Clariſſimi & Experientiſſimi, ut in omnibus rebus, ſic potiſſimùm in iis, quæ viperæ naturam concernunt, qui affirmat, quod plurima*

tentaverit experimenta noſtris directè oppoſita; unde maximum judicium de ingenii capacitate & candore hujus celebris viri, nos impulit, ut majorem curam tentaminibus adhibuerimus, ut confirmemur per infinitum ferè numerum experientiarum, quæ ſemper fuerunt conformes veritati, quam hic defendendam ſuſcepimus, & cujus teſtimonia evidentiſſima & infallibilia apportabimus.

Et pag. 96. *Concludimus denique, quod imaginatio viperæ poſtquam irritata fuerit ab idea vindictæ, quam ſibi formavit, motum concitet ſpiritibus qui non poteſt exprimi, & eos pellit cum violentia per nervos & fibras verſus cavitatem dentium, tanquam in infundibulum, qui deinde importantur ſanguini animalium, per aperturam vulneris à dentibus factam, ut producant illos effectus, quorum rationem conamur reddere.*

Et pag. 97. *Quicquid ſit, oportet ut in eo conſentiamus, quod iſta irritatio,*

in

in imaginatione aut ſpiritibus viperæ hærens, ſit principalis cauſa activitatis & penetrationis veneni, & quod abſque illa non producerentur illi effectus tam vehementes, quam ſunt illi, de quibus varia adduximus exempla.

Et pag. 122. *Hæc experimenta, dico, probabunt ex una parte, quod flavus ille ſuccus nihil contribuat ad producendum venenum; ab altera verò parte, quod ſpiritus irritati, beneficio vulnerum, à dentibus grandioribus inflictorum, ſint unica & vera cauſa.*

Hæ ipſorum opiniones confirmantur ab ipſis per quædam experimenta, quæ maximè in eo conſiſtunt, quod inſtillaverint aliquantulum de liquore iſto flavo vulneri pulli columbini, canis, & aliquot pullorum gallinaceorum, qui exinde non mortui, & quod curaverint, ut morderetur columba junior à vipera, nec irritata, nec adirata, quæ ne minimum exinde ſenſerit damnum.

Fecimus experimentum, inquiunt, (pag. 102.) *cum Columba, huic vulnus inflximus ſub alis, & ſub femore, in uno momento, utrique vulneri inſtillavimus de flavo liquore extracto ex gingivis duarum irritatarum viperarum, tandem cutim conſuimus rurſus, ut liquor benè includeretur, & ligavimus utraque vulnera, ut impediretur liquoris egreſſus. Affirmare poſſumus, quod columba exinde ne minimum experta ſit incommodum, & invenimus, quod ſupra vulnus femori inflictum, guttula hæſerit ſucci iſtius coagulati in forma rotunda, ejusdem coloris, qualis illa fuerat antea inſtillatus & circumcirca ſanguinem circa vulneris labia ſiccum reperimus, & quod ſtatim poſtea unum alterumque vulnus ſiccatum & ſua ſponte conſolidatum fuerit.*

Fecimus aliud exemplum cum hoc liquore in fele vulnerata eam ob cauſam in femore, ſed nec illa noxam ſenſit: idem experti ſumus diverſis vicibus in pullis, & aliis columbis, ſed ſemperi ſimil

ſimili cum eventu, & quod exinde nullum illis damnum acciderit. Eadem experientia tribus vicibus diverſo tempore repetita fuit, idemque bis in uno die in cane, quem in hunc ſinem vulneravimus circa fundum auris, unde non poterat vulnus lambere, nihilominus nullum ſenſit malum.

Poſſumus adhuc addere hic experimentum aliud, quo demonſtratur effectus mortalis ſpirituum excandeſcentium, ſine ulla communicatione liquoris iſtius flavi. Curavimus ut una eademque vipera aliquoties morderet fruſtum panis, comprimendo ipſi maxillas ſingulis vicibus verſus fruſtum illud, & hoc toties à nobis repetitum, ut non ſolum liquor ille totus exhauriretur, ſed etiam ut ſanguis ex gingivis ſuccederet: eodem tempore viperam irritavimus, inde eandem mordere coëgimus columbam in partem corporis maximè pulpoſam; obſervavimus quidem, quod venenum morſus non tam promtè ſuccederet, quandoquidem columba non

moriebatur, niſi poſt horam cum dimidia à morſu: ſed cognovimus pariter, quod dentes viperæ erant quaſi obſtructi cum mica panis ex ejus commorſione, & quod hoc impediverat, quo minùs profundius ſeſe inſinuaſſent, & quod ore ſemi obſtructo per poros dentis magna pars ſpirituum irritatorum non potuerit tranſire, unde ex hac cauſa mors columbæ non tam citò ſupervenit, ſed quod nihilominus mors ſuccesſit absque ulla participatione liquoris flavi, quandoquidem ille penitus fuerat exhauſtus.

Et pag. 122. *Morſus factus à vipera non irritata, cui maxillæ tenebantur, & cujus dentes imprimebantur compreſſione ſupra corpus columbæ, cui aderat quoque liquor flavus, nullum tamen ſucceſſit malum accidens.*

Huic experimento non poſſum opponere aliud, niſi plurima illa, quæ Annō 1664. tentaveram, & recitaveram in ſupra citatis meis *Obſervationibus circa viperas*, & adhuc ſimiliter illas, quas poſtmodum adducam,

cam, à me hactenus tentatas, non eo deſiderio, ut primas ſaltem confirmarem, ſed potiùs, ut eas in lucem veritatis deducerem. Et ne opus ſit repetere ſæpius easdem res, adducam initio generales aliquas Obſervationes à me factas tum temporis, quando circa viperas occupatus fui.

Vipera occidit facilius columbam, pullum gallinaceum, gallum Indicum, ſciurum, glirem, & alias aves, & animalia minora, quàm beſtias grandiores, ut ſunt vervex, dama, equus, taurus, imò majora iſta & pelle duriſſimâ inſtructa ſæpiſſimè non occidit.

Secundum magnitudinem animalis, & ſecundum locum, quem vipera feriit, ſequitur mors citius aut tardius, & in ſpecie ſi locus vulneratus habeat rariorem aut denſiorem texturam venarum vel arteriarum; aut ſi ipſæ venæ & arteriæ ſint ſubtiles vel craſſiores. Quod ſi ex vulnere mul-

multum ſanguinis proſilit, accidit aliquando, ut ex eo animal non ſolum non moriatur, ſed nec grave patiatur incommodum.

Accidit quoque non raro, ut animal à vipera commorſum patiatur ſæviſſima ſymptomata à veneno, quæ ipſum ferè ad mortem deducunt, nihilominus tamen non moritur, ſed ſanatur ſine auxilio medicamentorum & per ſolam operationem naturæ.

Moriuntur citius quædam ânimalia ab ipſa vipera vulnerata, quàm illa, in quorum vulnera per artem intruſus fuit liquor ille flaveſcens, ſicuti ille, qui per artem exemtus fuit ex vaginis dentium ipſius viperæ.

Neceſſarium eſt, ut artificium ſingulare adhibeatur in imprimendo vulneri eundem liquorem prædictum, nam ſi vulnus nimis eſt anguſtum, difficulter in illud penetrat, & ſi grandiuſculum impoſſibile, ut

non

non exeat ſanguis, & cum ſanguine regrediatur liquor, & foras educat ſimul venenum. Habebam itaque inſignem apparatum viperarum, quas ex Regno Neapolitano afferre curaveram, unde menſe Majo hujus præſentis Anni 1670. poſtquam feriiſſem decem pullos palumbinos in femore, veneno ipſos inficiebam cum hoc flavo liquore, eo ipſo momento ex ore viperæ vivæ extracto, & omnes iſtæ columbæ, quædam ſpatio unius horæ, aliæ intra mediam, aliæ intra duas horas moriebantur. Repetii experimentum in decem pullis gallinaceis vulneratis in femore, & accidit idem quod acciderat in palumbinis pullis.

Præcidebam caput duodecim viperis, & poſtquam omnia capita erant præciſa, & penitus mortua, extraxi inde venenum, & curavi ut penetraret in vulnera octo turturum, qui ſpatio dimidiæ horæ omnes interibant.

Menſe

Menſe Junio cum interfeciſſem multas alias viperas, & ex vaginis dentium, & ex palato exemiſſem omnem liquorem flavum & viſcoſum, qui inerat, ungebam cum ipſo & oblinebam aliquas virgulas ſcoparum, quas acuta cuſpide præparabàm in modum minoris ſagittæ, & ſubitò cum ipſis pungebam decem pullos columbinos in parte magis carnoſa pectoris, relinquebam infixas & abſconditas in vulnere iſtas venenatas virgulas, & columbæ non ſupervivebant duas vel tres horas. Sed ne quis poſſet dubium movere, num mortuæ illæ fuerint ratione ſimplicis vulneris, exaſperatis per continuas puncturas iſtorum virgultorum, eundem ludum cum aliis quatuor columbis repetebam, ſed non cum virgulis liquore iſto venenoſo intinctis, quæ non moriebantur, licet vulnera iſta ſanioſa & purulenta fierent.

Sumebam octo capita viperarum, quæ ſex horis ante detruncata fuerant,

rant, & poſtquam omnimodè deſiſſent vivere, mordere curavi per plures vices octo turtures in femore, quorum ne unicus quidem evadebat.

Caput præſcindere curavi quindecim viperis, & repoſui hæc capita in vas vitreum benè coopertum, coacervata ſimul, ut humida manerent, & non ſiccarentur: poſt ſpatium quatuor dierum ferii cum iſtis capitibus quinque minores gallos & quinque pullos palumbinos in coxas, & omnes breviſſima mora moriebantur. Id ipſum quoque contingebat cum aliis capitibus viperarum, quæ interfectæ ante ſex dies probabiliter depoſuiſſe debebant omnem iram, & choleram, &omnes cogitationes vindictæ. Et ut penitus removeatur omnis objectio, quæ circa hoc poſſet proferri, non intermittam recenſere Dominationibus Veſtris, quod circa principium Auguſti, dum ſponte, ex proprio morbo aut paſſione eſſent mortuæ duæ viperæ,

quæ

quæ ſolæ mihi remanſerant in pyxide, curavi ut ipſæ morderent duos turtures, qui & ipſi ſicut primi non integræ horæ ſpatio peribant.

Dicam amplius: Collegeram in vitreo vaſe omnem omnino liquorem venenoſum, extractum ex capitibus 250. viperarum, eum in finem ut variè & commodo tempore poſſem eo experimenta facere; ſed multis occupationibus diſtractus neglexi, ut illa complerem: unde liquor iſte primum factus eſt inſtar glutinis, colore ſuccini æmulus, poſtea transactis 30. diebus exſiccatus fuit, & friabilis factus, ut facilè potuerit pulveriſari. Poſtquam pulveriſatus fuit, volui probare, num iſte pulvis vulneri immiſſus conſervaret eandem facultatem veneno inficiendi; & certè, moriebantur ſpatio breviſſimo omnes illi pulli gallinacei & palumbini, & turtures, in quorum vulnera aliquid de hoc pulvere immiſeram.

Hoc

Hoc experimentum ubi tentaſſem, dubitandi anſam præbuit, num illud venenum ſagittarum Regis Macaſſar in Inſula Celebes, quæ vulgo vocantur *Saette di Bantam* in Java Majore, ſint venenum extractum ex ore viperæ, aut alterius ſerpentis ſpecie viperis non diſſimili, & adhuc naturæ malignioris ob diverſitatem climatis. Parum abeſt, quin hoc credam, & poſſem hoc confirmare, quod legerim in Plinio quod Scythæ ſuas ſagittas veneno infecerint cum viperino veneno. *Scythæ*, inquit, *Sagittas tingunt viperina ſanie & humano ſanguine : irremediabile id ſcelus, mortem illico levi tactu affert*; & Plinius hoc extraxit fortè ex Ariſtotele, qui in libro cui tit. *Mirabil. Aſcultat.* deſcribit paulò poſt enchiriſin, qualem non auderem pro vera affirmare, aut quod tantæ cautelæ & conditiones neceſſariæ eſſent. Et quis penitus cognovit, quales fuerint ſagittæ Herculis, de quibus fabu-

fabulantur, quod & ipſæ fuerint imprægnatæ cum ſanguine hydræ, numne & ipſæ fuerint intinctæ in talem peſtem viperinam? Hoc credit Diodorus Siculus, quando ſcribit τὰς ἀκίδος τὴν ἐκ τῆς ἐχίδνης ἰὸν ἀνειληφυίας. Et Ovidius lib. 9. Metamorph. Hydræ nomen imponit viperæ:

Pars quota Lernææ ſerpens eris unus Echidnæ?

& poſteà:

— — — — Capit inſcius heros:
Induiturque humeris Lernææ virus Echidnæ.

Cui adhuc adjungendum, quod Philoctetes, hæres arcûs & ſagittarum Herculis, dum cum navibus Græcorum in bellum Trojanum proficiſceretur, & ſe imprudenter vulneraſſet (ut narrat Servius Grammaticus *in L.* 3. *Æneid.*) cum quadam ex his ſagittis in pedem; propter immanitatem doloris, & propter fœtorem intolerabilem vulneris, in terra

ra derelictus fuerit à Græcis in Inſula Stalimene. Inde Sophocles alludendo fortè ad ſpeciem veneni cùm modo & phraſi Poëtica recenſet, quod Philoctetes in India derelictus fuerit, propterea quod à vipera eſſet vulneratus.

Ὦ τέκνον, ὦ παῖ πατρὸς ἐ'ξ ἀχιλλέως
Ὅδ' ἐγώ σοι κεῖνος, ὃν κλύεις ἴσως
Τῶν ἡρακλείων ὄντα δεσπότην ὅπλων,
Ὁ τοῦ ποίαντος παῖς Φιλοκτήτης ὃν οἱ
Δισσοὶ στρατηγοὶ χὠ κεφαλλήνων ἄναξ
Ἔρριψαν αἰσχρῶς ὧδ' ἔρημον, ἀγρίᾳ
Νόσῳ καταφθίνοντα, τῆς δ' ἀνδροφθόρου
Πληγέντ' ἐχίδνης ἀγρίᾳ χαράγματι.

Hoc eſt:

O fili, ô puer ex Patre Achille
Ille ego tibi ſum, quem audis forte
Herculeorum eſſe dominum telorum
Pæantis filius Philoctetes. Quem
Duo exercitus & Cephallenorum rex
Projecerunt turpiter hîc deſertum, ferô

Morbo

Morbo marceſcentem, homines occidentis
Percuſſum vipera crudeli morſu.

& mox:

Θᾶσσον ἂν τὸ πλεῖστον, ἐχθίστης ἐμοὶ
Κλύοιμ' ἐχίδνης, ἥμ' ἔθηκεν ὧδ' ἄπουν.

Hoc eſt:

Celerius ſane multò inimiciſſimam mihi
Audiam viperam, quæ me huc poſuit claudum.

Cicero ipſemet in *Lib. II. Tuſcul.* & *L. de Fato*, & multi alii ſcriptores ſequuntur hanc ſententiam, quod Philoctetes à vipera fuerit commorſus, & omnes fortè oculos converterunt non ſolum ad hunc locum Sophoclis, ſed etiam ad illum, quem antea protulit Homerus *in* XVI. *libr. Iliad.*

Et quamvis contrà hanc levem, futilem, & frivolam conjecturam poſſet mihi quis in memoriam re-

vocare, quod venenum viperinum ſint blanditiæ quædam reſpectu illius, quod de ſagittis Herculis ſcriptum eſt in libris Poëtarum, in quibus legitur, quod non ſolum habuerint vim occidendi ſine ulla exceptione, licet vulnus fuerit parvum vel magnum, ſicuti accidit centauro Chironi, & Neſſo; ſed etiam quod ſanguis illorum vulnerum tam peſtifer evaſerit, ut qualecunque corpus vivum attingens, veneno infecerit, cum tam abominabili violentia, ut carnes ab oſſibus diſcederent. Et hoc ipſe Hercules probavit maximo ſuo damno, cum induſio tincto in ſanguine Neſſi, unde ſupra commemoratus Ovidius:

Victa malis poſtquam eſt patientia, reppulit aras
Implevitque ſuis nemoroſam vocibus Oeten,
Nec mora, letiferam conatur ſcindere veſtem:

Qua trahitur, trahit illa cutim (fœdumque relatu)
Aut hæret membris fruſtra tentata revelli,
Aut laceros artus, & grandia detegit oſſa.

Et hæc eſt fabula Poëtica, & huic fabulæ credo innititur relatio de ſagittis Macaſſar, de quibus narratur, quod perimant hominem illo ipſo momento, quo licet leviſſimam ſuſceperit puncturam, & quod ſimiliter ſpatio dimidiæ horæ reddantur carnes demortui ſic contritæ & corruptæ, ut ipſæ oſſibus ſecedant, & quidem in varias particulas, ſpirantes tam peſtilentem vaporem, ut ſi attingat vulnus ſaltem ſimplex, & non venenatum, nihilominus mortaliter inficiat, & ſine ulla exceptione, ut ei remedeatur. Poſſum affirmare Dominat. V. quod multa experimenta fecerim cum iſtis ſagittis Indorum, ſed non inveni

veni illas in Hetruria tam perfidæ & violentæ naturæ, ſicuti dictum fuit. Canes, quos cum ipſis vulneraveram, exſpirarunt ex iis quidam intra ſex horas, alii ſeptem horis, alii duodecim horis, alii denique viginti quatuor. Carnes tamen ipſorum non putrefactæ fuerunt, nec in partes disceſſerunt, neque ipſorum ſanguis, neque ex ipſis exhalans vapor ullo modo mortem acceleravit aliis animalibus vulneratis: ſed ſæpius obſervavi, ſi quis intentionem habeat, ut velit interficere cum his ſagittis, non ſufficere, ut faciant ſimplicem inciſuram carnis, ſed opus eſſe quodam artificio, ut fixæ & abſconditæ per aliquod tempus hæreant in vulnere (quod etiam accidit cum pulvere liquoris flavi ex viperis:) Unde illi barbari fabricant ex ligno cuſpides ſagittarum illarum, veneno imprægnant, & poſtea conjungunt haſtæ tali modo, ut poſtquam vulneraverint, remaneant

neant nihilominus cuſpides in vulnere omnibus vicibus, aut rumpatur prius haſta, ut nullo modo à cujuscunque manu poſſit extrahi, ſicut accidit in obſidione Hieroſolymitana Godofredo & Ruperto Heroibus Flandris, de quibus inſignis ille Epicus Florentinus:

Soſpingeva il monton, quando è percoſſo
Al ſig. de' Fiamminghi il lato manco,
Si che travia s'allenta, e vuol poi trarne
Lo ſtrale, e reſta il ferro entro la carne.

Id eſt:

Retrorſum jaculabatur aries, quando eſt percuſſum
Domino Flandrorum ſiniſtrum latus

Adeo

Adeo, ut ex via deflecteret, quò extraheret
Telum, & reſtat ferrum intra carnem.

Neceſſarium itaque, ut iſtæ ſagittæ per aliquot temporis ſpatium remaneant in carne, ſi quis cupiat, ut perimant; unde non capio, quomodo vulgus ſibi poſſit imaginari veneno infici poſſe gladii laminam. Scio equidem, quod flavo hoc liquore viperarum aliisque rebus, quæ creduntur venenoſæ eſſe, aliquoties ſuperficialiter tantum inunxerim ſcalprum, & cum ipſa punxerim & inciderim venam alicujus animalis, & tamen nunquam exinde mors ſubſecuta eſt. Caveant ſibi homines, qui ſuſpicionibus indulgent, à turundis & ſtuppis chirurgorum magis, cum venenatio ſcalprorum, & alterius ferri difficilior ſit, ut poſſit mortem inferre. Hinc fabulam ſapere auguror, quanquam caſus

ſit diverſus, quod vetula Pariſatis Regina Perſarum, ſicuti ſcribunt, potuerit veneno inficere Nurum per aulæ Magiſtrum, vel per Præſciſſorem, qui ab una parte cultellum veneno infecerat, & cum ipſo diſſecans avem, Reginæ juveni comedendam obtulerat illam partem, quam cultellus venenatus infecerat, reliquam à veneno liberam partem verò ſibi ſervaverat. Venena quæ ſolo & momentaneo contactu aut ſaltem propter viciniam vitam eripiant, nunquam ea videre potui, etiamſi narretur, quod diverſis vicibus venenata fuerint ſubſequente effectu lethali, ſtapedes & ſellæ equorum & ſcamna. Credat, qui volet, ego in hanc ſententiam non deſcendo. Et dum aliquis è recentioribus authoribus enarret pro re certiſſima prodigioſum accidens certorum ſerpentum naſcentium in regionibus Orientalibus, penes ipſum maneat dictorum fides, ita verò ille:

Poſt-

Poſtquam feci mentionem ſerpentum, judico non ingratum, ſi adducam effectum ipſorum prodigioſum. Si fortè accidat, ut iſti ſerpentes transeant pannum aut induſium, in Sole ſiccatum, produci ſolet in renibus illorum, qui hoc panno utuntur, certa ſpecies ſerpentum, qui paulatim ſuccreſcentes totum ambiunt corpus, & quando cauda illorum attingit caput, ut circulus uniatur, tunc mors eſt inevitabilis, unde ad evitandum hoc damnum illos novaculis & ſcalpris interimunt, ne nimium creſcant. Feci ſupra mentionem trium perſonarum, à ſagittis Herculis vulneratarum, nempe Chironis, Neſſi & Philoctetis. Primi duo ſubitò moriebantur, tertius poſt morbum ſat longum mortem evadebat. Si hujus differentiæ rationes eſſent explicandæ, ſive hiſtoria ſit, ſive fabula, dicerem, Neſſum & Chironem mortuos, quia fuerant vulnerati tùm, quando Hercules adhuc vivebat, cum ſagittis

recenter infectis : inſuper, quod Neſſus fuerit transfixus per pectus, ſicut ait Ovidius *Libro* IX. *Metamorphoſ.*

Iamque tenens ripam miſſos cum tolleret arcus,
Conjugis agnovit vocem : Neſſoque parante
Fallere depoſitum, quo te fiducia, clamat,
Vana pedum, violente, rapit? tibi, Neſſe biformis,
Dicimus. exaudi : nec res intercipe noſtras.
Si te nulla mei reverentia movit; at orbes
Concubitus vetitos poterant inhibere paterni.
Haud tamen effugies, quamvis ope fidis equina :
Vulnere, non pedibus te conſequar. ultima dicta
Reprobat, & miſſa fugientia terga ſagittâ

Tra-

Trajicit, exſtabat ferrum de pecto-
re aduncum:
Quod ſimul evulſum eſt, ſanguis per
utrumque foramen
Emicuit, miſtus Lernæi tabe ve-
neni.

Sed Philoctetes vulneratus fuit multo tempore poſt obitum Herculis? unde credibile eſt, quod iſtæ ſagittæ multum perdiderint de inſigni venenoſitate, non aliter ac virus deperdit pulvis totius flavi liquoris viperini, pariter vires longitudine temporis deficiunt ſagittis ex Macaſſar, quæ quamvis venenum inferant & interficiant, ſi quis ab ipſis vulneratus fuerit, attamen ne minimum damnum apportant, ſi quis ipſorum toxicum deglutiverit, aut in ſtomachum aſſumſerit. Probavi experimentum in duobus canibus, quibus exhibui bina fruſta carnis, aſperſi pulvere raſuræ ex talibus ſagittis; & probavi hoc pari-

ter in pluribus pullis gallinaceis, quibus aquam bibendam exhibui, cui per longum temporis ſpatium erat iſta raſura infuſa, & optimè rurſus expolitæ & lavatæ eædem ſagittæ.

Sed omitto longam iſtam digreſſionem, & redeo ad principalem narrationem. Ex ſupra relatis probatis experimentis, & repetitione ſæpè ſæpiusque comprobatis cognoſcere poterunt Dominat. V. quod venenum viperæ Italicæ non conſiſtat in idea imaginaria iræ ad vindictam excitatæ, ſed potius in liquore iſto flavo, qui excernitur è vaginis dentium majorum: qui liquor ſi per accidens è vaginis diſpergatur per os & palatum viperæ, venenatam poteſt reddere ſalivam, quæ humectat fauces ipſius viperæ. Quare utiliſſimum exiſtimarem, ut eruditiſſimi Authores libri *Novar. Experient. Gallic.* nova tentarent experimenta. Quod ſi illa invenirent conformita iis, quæ jam

jam typis evulgarunt, & quod reipſa & verè meis ſint contraria, tunc unitis ſuffragiis fateri poſſemus, quod veritas à nobis inventa fuerit, ad hanc usque horam occulta, nimirum, quod venenum viperarum Gallicarum conſiſtat in idea imaginaria iræ ad vindictam excitatæ, & quod venenum viperæ Italicæ ſedem ſuam habeat in iſto liquore flavo toties à me commemorato. Sed ſi contrario modo experientiæ in Gallia factæ non continuarent, ut veritas iis perpetuò aſſiſteret, tunc affirmandum eſſet, quod viperæ Gallicæ non minus, quam Italicæ ſint unius naturæ, & quod unum idemque habeant venenum.

Igitur ſi certò certius in Italia venenum viperinum conſiſtit in flavo iſto liquore, non mendacium erit, ſi id affirmem; quod ſi vipera inter mordendum perdiderit omnem illum liquorem in iſtis vaginis reſidentem, & illum adhuc, qui à vici-

nis partibus ſubminiſtrari poſſet, non eſſet mendacium, inquam, ſi affirmem, quod ſubſequentes morſus non ſint futuri lethales, quod ego à plurimis annis affirmavi, & nunc conſtanter quoque confirmo, licet à ſupra citatis Authoribus ſit negatum, qui produnt, quod unica vipera irritata & bile turgens valeat occidere, quotquot animalia ab illa admorſa fuerint, innitentes uni Experientiæ, quando ex unius ſolius viperæ morſu quinque pullos Columbinos viderint occubuiſſe: *Speramus* (pag. 122.) *quod inter alia experimenta, illa de quinque columbis, ex quibus una poſt alteram commorſa per unam eandemque viperam, ſingulis vicibus irritatam, & ex quibus ultimò demorſa primò moriebatur, quando vipera maximè erat irritata, & quando maximè erat exhauſta liquore ſuô flavô, &c.*

Equidem credo veritatem facti, verùm ad confirmationem illius, deſi-

deſiderarem, ut illi viri porro curaſſent, ut commorſi fuiſſent plures alii pulli, & plura alia animalia, diverſa & diverſæ magnitudinis ab eadem ipſa vipera, quæ illos quinque pullos interemerat, ut vidiſſent, num ſanè illud Cholericum & iratum venenum præditum foret infinitâ virtute, ſicut ego feci, ut in notitiam hujus rei pervenirem. Etenim ſub principium menſis Maji elegi viperam fœminam è maximis & robuſtiſſimis, eamque incitavi, ut morderet decem pullos gallinaceos, unum poſt alium, in coxa dextra, quorum primus, ſecundus & tertius velut in inſtante moriebantur; quartus videbatur ſolùm malè habere, quintus verò & reliqui omnes non ſolùm non moriebantur, ſed nec ullatenus mali quid patiebantur: Et tamen ſingulis vicibus, quoties vipera mordebat, ipſam vehementiſſimè incitavi contra ipſius volun-

tatem vexatione ad iram & furorem.

Menſe Junio repetivi experientiam in quinque anatibus domeſticis, ab unica vipera demorſis, quæ eadem immediatè uno impulſu poſt mordebat tres pullos turtures: Anas prima vulnerata mortua eſt poſt tres horas; ſecunda poſt quinque horas: ſed reliquæ evaſerunt. Illud equidem certè verum, quod mortuus primus pullus turtur, non verò pariter duo ultimi. Ex duodecim palumbis una vice moriebantur ſolum quatuor: ſed ſequente die ex duodecim aliis moriebantur ferè ſex. Ex quinque cuniculis mortui ſunt tres, & ex tribus agnis ultimi duo evaſerunt, mortuo primo poſt decem horas, quam fuerat morſus.

Nimium forem moleſtus *Dominat. Veſtr.* ſi reliqua omnia univerſa experimenta recenſere vellem; unde transeo ad ea, quæ in *meis Obſervationibus* commemoravi, ſcilicet

illum

illum liquorem flavum non ex veſicula fellis mitti ad veſicas dentium: proponebam ibidem conſiderandum, num fortè poſſit ille eructari eò per aliquos ductus ſalivales, qui illorum principio inſererentur; quod tanto magis viſum eſt credibile, quoniam in omnibus viperis infra fundum illarum veſicularum ſemper inveni duas glandulas, quales à nemine, quantum ſcio, obſervatæ fuerunt aut deſcriptæ. Supra quod inventum Autores *novarum experientiarum* affirmant, tales glandulas à me nominatas ſe nunquam potuiſſe videre; verùm loco earum ſe inveniſſe duas alias, quas illi vocant ſalivales, de quibus ſequentibus verbis ſcribunt:

Pag. 29. *Credebam initio ad imitationem* Dn. Redi, *quod vipera poſſit habere veſiculas ſalivales, quales poſtea quoque inventæ fuerunt in homine & in aliis animalibus; ita quidem ut poſt plurimas inquiſitiones ſumma cum patien-*

patientia & applicatione in capitis viperinis factas, tandem denique viſu obtinui glandulas illas diſpoſitas, ad formandum & emittendum ſuccum illum ad gingivas. Et poſtquam de his optimè perſuaſus fuiſſem, monſtravi easdem aliquot eruditiſſimis Medicis, qui nuperrimè anno præterito penes me congregati fuerant. Illi Medici ipſimet voluerunt in hoc negotio magis ſeſe informare, itaque examinantes probè illas particulas, quas ipſis monſtraveram, non ſolùm veritatem dictorum invenerunt, ſed etiam viderunt parva alia vaſa in frequentiori numero, quàm antè non apparuerant, ex quibus alia, quæ ſunt arteriæ & venæ, glandulas ſupergrediuntur, alia quæ ſunt vaſa lymphatica, infra deſcendunt. Unde judicarunt, quod audacter & pro certo poſſem affirmare & deſcribere glandulas illas, quas ſalivales nominabam, & quas mecum conſpexerunt: quamvis Dominus Redi *non auſus ſit, de iis affirmativè loqui, quia ipſas non dete-*

texe-

texerat, & quod illæ non fuiſſent deſcriptæ ab ullo Authore vel ipſis, vel mihi noto.

Et pag. 32. *Quod attinet parvas glandulas, quas* Dn. Redi *obſervavit in fundo veſicularum, quæ ſuccum hunc continent, poſſum aſſerere, quod ipſas ſumma cum dexteritate inquiſiverim, & quod quidem invenerim in iis apparentiam glandularum, ſed poſtquam fuiſſent apertæ, nihil aliud ibidem vidi, quam parvos dentes ibidem incluſos, & qui ſunt ex numero illorum, quos nominavi dentes expectationis* (ſapientiæ aliàs dictos), *adeo ut nihil glanduloſi in iis invenerim, aut quod forma, ſubſtantia, aut qualitate glandulas accedat, quas jam deſcripſi, &c.*

Ego nullatenus miror, quod ſcriptores iſti non repererint glandulas à me nominatas, quando illas quæſiverunt intra vaginas dentium, & intra earum fundum: Ego enim nunquam pronunciavi illas (glan-

(glandulas) reperiri interius, quamvis dixerim, illás ſituatas eſſe infra fundum iſtarum vaginarum: in genuina enim Dialecto Hetruſca aliud ſignificat *(nel fondo)* in fundo, aliud *(ſotto 'l fundo)* infra fundum hærere.

Quamobrem quando quæſiverunt ibi, ubi determinavi illas (glandulas) inveniri, facilè illas detexerunt, & ſunt illæ ipſæ, quas deſcribunt, nec aliæ glandulæ ſpectabiles ſeſe produnt in capitibus viperarum. Neque ullatenus poteram ſcribere, (glandulas) eſſe collocatas in fundo vaginarum, cum opinarér, liquorem flavum derivari in ipſas vaginas, poſtquam fluxiſſet per ductus ſalivales; ſaltim videbantur mihi oriri poſſe (vaginæ) ex illis duabus glandulis, à me viſis, aut cum iis connecti, oportebat ergo eas neceſſariò diſſitas eſſe paululum à vaginis, non verò in fundo ipſarum hærere. An verò iſtæ glandulæ

dulæ hoc fungantur officio atque uſu, in præſenti de eo nolo unicum proferre verbum. Ut ut ſit, res eſt nimium levis, ut plura de ea confabulemur. Confiteor, Dominat. V. quod periculoſæ experientiæ circa viperas me tanto faſtidio confecerint, tantamque abominationem illarum mihi creaverint, ut firmiter mecum ſtatuerim, me nolle poſthac cum illis ullum negotium exercere, niſi ad id tentandum me moviſſet deſiderium, quod nuper cogitatio menti meæ obtulit, ut explorarem per experimentum, an Sal volatile viperinum, chimica enchiriſi præparatum & acquiſitum, illa præſentanea & infallibili virtute ſanandi morſus viperinos præditum ſit, quemadmodum ſcriptores dicti affirmant; quandoquidem ejusmodi genius mihi contigit, ut rebus, quæ prius mihi experimento non inclaruerunt, parum fidere ſim ſolitus, etiamſi eas temerè, tanquam fal-

ſas,

ſas, non ſtatim rejiciam: potiùs, quoniam deſidero ſcire, an ſint veræ, ideò aggredior tentamina per experientiam, nec in una ſola, aut in paucis aliquibus admodum quieſco, ſed cupio plures atque plures videre, ſemperque mihimet timeo, ſemperque vereor, ne aberrem, uti ſæpè mihi contigit, quando uni ſoli præcipitanter factæ Experientiæ fidere volui. Et ut veritatem proferam, menſe Juniò parum abfuit, quin egomet mihi impoſuiſſem in probatione experimenti, quod modò Dominat. V. referam, poſteà finem impoſiturus tædio, quod fortè hacce mea Epiſtola moveo.

Cum legiſſem in Libro *novarum Experientiarum*, quod caput viperæ comeſtum ab animali ab alia vipera vulnerato, certiſſimè illud ſanaret, & vitam ei ſervaret; atque videretur mihi res utilis, grata & mirabilis, deſideravi ejus facere tentamen, ut poſſem idem conſtanter affir-

affirmare, non obſtante, quod iidem egregii viri feciſſent duo experimenta.

Pag. 105. *Conſtitutum erat eodem tempore, ut veritatem probaremus, num vipera comeſta ab animali, quod illa prius momorderat, ſanaret illum morſum: unde curavimus torrere aliquantulum caput viperæ, cui adhuc adhærebat circumferentia ad latum digitum colli adhuc recenter à corpore ſeparati, deinceps curavimus mordere tribus vicibus canem in aurem per viperam benè irritatam, adeò ut ſanguis ad omnes tres puncturas efflueret: ipſi initiò projecimus caput & collum, quæ erant toſta & adhuc calentia: canis qui erat famelicus, & qui non ſenſerat ſtatim effectus trium horum morſuum, apprehendebat ſtatim caput, cum dentibus conterebat, & deglutiebat: expectavimus inde ſat longum ſpatium, ut videremus, an tres illi morſus prævalerent comeſtioni capitis & colli devorati; ſed canis liberabatur per aliquem livo-*

livorem, & per parvum tumorem circa regionem commorſam excitatum, quæ tamen omnia ſpatio trium vel quatuor dierum diſparebant.

Curavimus adhuc ut tribus ictibus morderetur alius canis eodem in loco, & omittentes toſtionem capitis viperini, quod ipſum momorderat, caput ipſi projecimus, putantes, quod illud devoraturus eſſet, tanquam qui per plusculas horas nihil comediſſet: ſed canis adverſabatur nauſeabundus, nec idem attingebat: Hac de cauſa conſilium inivimus, ut caput iſtud in mortario tereretur, & poſtea per vim ipſi intruderetur, quod etiam factum eſt, & puncturæ ipſi benè fricatæ fuerunt cum ſanguine illius viperæ: eventum expectavimus, qui fuit talis, quod crudum hoc caput & contritum adjumento ſimul ſanguinis viperini (ſi cui ita viſum ſit) morſui applicatum eosdem effectus produxerit, quales præcedens, quod leviter erat toſtum, ſiquidem canis per eadem ſaltem incommoda, uti præ-

præcedenti factum, liberabatur, & poſtea integræ ſanitati reſtituebatur, ut videretur nunquam demorſus fuiſſe. Si hæc duo experimenta à nobis tentata fuiſſent, antequam Nobilis ille Exterus eſſet à vipera commorſus, minori curâ & labore ipſius ſaluti proſpicere potuiſſemus.

Et paulò ante ſcripſerant: *Probavimus, quod ubi curavimus mordere circa regionem aurium magis denſam per viperam valdè irritatam felem juvenem ſed macram, quæ comedebat ova, uterum & inteſtina viperæ, morſus quaſi erat nullæ efficaciæ, & apparebat ſaltem parvus tumor, & parvus livor ea in parte, ubi morſus erat factus.*

Et pag. 138. *Eſt res certiſſima, quod caput viperæ toſtum & deglutitum morſum penitus ſanet: partes quædam corporis,* Cor *&* Epar *ejuſdem ſunt efficaciæ; ratio & experientia confirmarunt experimentum, unde in periculoſa occaſione ad hanc Medicinam confugiendum.* Et

Et pag. 140. *Putamus ſolum, quod Epar deglutitum vires habeat, ut poſſit ſanare morſum viperæ, eâ ratione, ut cor, caro, & aliæ partes, de quibus ſermonem inſtituimus, & quod poſſit multum accelerare partum fœminarum, eo modo, quo Epata Anguillarum.*

Accinxi ergo me ad operam, imitando eosdem viros, & poſtquam comedendum dediſſem caput viperæ ſemicoctum cani, curavi eum illicò vulnerari in auricula dextra ab alia vipera, verùm canis non mortuus eſt, nec videbatur aliud malum pati, quàm quod ſtaret attonitus, hirriens, & triſtis quatuor aut quinque horarum ſpatio. Repetii conſultò idem Experimentum in alio cane, qui cum coactus deglutiviſſet caput viperæ crudum, & in mortario contritum, non dedit indicium magni veneni, habuitque pauciſſimum & quaſi nullum incommodum. Proinde conſtituebam nunc numerare hoc experimentum inter res com-

comprobatas & veras, quando natum mihi dubium me compulit, ut curarem duorum aliorum catellorum admorderi auriculas, qui etiamſi non devoraſſent antidotum, caput ſcilicet viperinum, nihilominus mori noluerunt. Eapropter auctâ apud me ſuſpicione afferri jubeo caput viperæ crudum, & dextrè infarcio gulæ junioris galli; eidem curavi admorderi ſiniſtram coxam à vipera, ſubitoque concidit in terram, & mortuus eſt ſpatio paulo majore unius octavæ partis horæ. Hinc magis increvit ſuſpicio, atque circa decimam matutinam dedi caponi devoranda duo capita viperina cruda, & poſtea circa duodecimam curavi, ut deglutiret duo alia, & ſine interpoſita mora temporis curavi, ut à vipera ſemel tantum admorderetur coxa, & capo mortuus eſt extemplo, non inveniens remedium convaleſcen-

leſcendi ex alexipharmaco illorum quatuor capitum : Sequenti die præparavi duobus catellis juſculum ſapidum ex capitibus viperarum leviter elixis , ſed noluerunt devorate, faciebatque multum negotii violenta ejus infuſio. Paulò poſt canis minor mordebatur in coxa propè inguina , ac major in lingua , & uterque moriebatur. Pari ratione moriebantur octo pulli gallinacei, duo feles catuli, duo lepusculi, & ſex turtures etiam vulnerati à viperis, & non ſolum medicati harum capitibus tam crudis, quam coctis, ſed etiam lavatis vulneribus ſanguine viperino. Recordor etiam , ſex illos turteres non fuiſſe demorſos à viperis vivis, ſed à capitibus viperarum demortuarum, & quidem ante duos dies mortuarum. Inſuper perſtiti per tres dies continuos infarciendo ſimiliter duabus columbis carnem viperinam,

rinam, nec alium potum ipſis dedi, quam jusculum illarum carnium, & tamen non potuerunt evadere mortem, poſtquam eſſent à vipera vulneratæ. Hinc fit ut facilè inducar ut credam, quaſi in Hetruria carnes viperinæ non ferant auxilium, nec Medicam præſervationem, ad minimum ſaltem notabilem, in animalibus demorſis à viperis. Itaque appello ad doctrinam, experientiam & autoritatem illorum nobiliſſimorum ingeniorum, quibus lubentiſſimè ſubmitto has & omnes alias meas meditationes, & cum quibus nunquam velim controverſias agere. Etenim vererer, ne accideret illud, quod Marcus Tullius de Catone dicere ſolebat, ſcilicet, quod non minus faſtidioſum eſſet reſpondere autoritati Catonis, quam ejus fortiſſimis argumentis. Quod reſtat, precor impenſius Dominat. V. ut nolint re-

ſpuere inconcinnitatem harum litterarum, exinde enim cognoſcent, quod hæc ſcripſerim magis occupatus, quàm otioſus; ſed ſolummodo æſtiment puritatem veritatis, quam ſine omni affectu profiteri conſtitui.

FRAN-

FRANCISCI REDI,

Nobilis Aretini,

OBSERVATIONES,

Circa illas

GUTTULAS & FILA

ex vitro

Quæ, rupta in quacunque ſui parte, pe-

[illegible]

Ex Ms. Italico Latinitate donatæ.

FRANCISCI REDI,

Nobilis Aretini,

OBSERVATIONES.

I.

OBſervavi omne genus vitri aut cryſtalli, ex quacunque conſtet maſſa aut colore, ſive albo, ſive rubro, ſive cœruleo, ſive flavo &c. aptum eſſe ad confectionem illarum *Guttularum* aut *Filorum.*

II. Sufficere pro confectione illorum, ut *vitrum cum dexteritate* projiciatur in aquam: nec referre, aqua iſta frigida ſit aut tepida: etiamſi appareat, quod aqua exiſtente tepi-

da Guttulæ fiant meliores & facilio-
ri negotio.

III. Inſtillari juſſi vitrum *in vinum* rubrum, album, in oleum, in acetum, in omphacium, in aquam falſam, in aquam arena turbidam, in aquam admodum ſaccharatam, in aquam ſale nitro alumine, & vitriolo imprægnatam, & guttulæ ac fila belle ceciderunt, quemadmodum in aqua pura, & comminutæ ſunt eadem ratione: quantumvis minima quædam differentia in particulis comminutis ſit, cum videantur mihi guttulæ in aqua factæ comminui in minutias ſubtiliores, quàm illæ guttulæ factæ in aliquo modo enumeratorum liquorum.

IV. Quando conficiuntur guttulæ in aqua & prædictis liquoribus non toties, quoties projicitur vitrum fuſum, illæ omnes ſuam perfectionem aſſequuntur, quoniam quandoque rumpuntur, & ſæpius ſponte in mi-

minutias abeunt in ipſo liquore, antequam inde extrahantur. *Quædam* diſſiliunt pariter eo momento in minutias, quo extrahuntur è liquore: *Quædam* rumpuntur paulò poſt, quàm ſunt extractæ: *Aliæ* perſeverant aliquot horas, aut aliquot dies: *Aliæ* in menſes durant: Et memini equidem, è nonnullis Hamburgi confectis, mihique à *Sereniſſimo Magno Duce* donatis, unam inopinato diſſiliiſſe.

V. Curavi fieri guttulas aut cucurbitulas diverſæ magnitudinis & craſſitiei in aqua pura; ita ut quædam maximarum accederent pondere 18. ad 19. denarios. Tam magnæ, quàm parvæ eodem pollent effectu, niſi quod major exoritur violentia & rumor, dum magnæ, quam dum parvæ, rumpuntur.

VI. Tam magnis guttulis, quàm parvis curavi fieri caudulas diverſæ longitudinis; & quævis guttula comminuebatur, cum frangeretur

in extremitate caudulæ, etiamlibet longiſſimæ; dummodo caudula iſta non ſupra modum ſubtilis eſſet, verùm ad minimum tam craſſa; & magis quàm filum, quo literæ obſignantur. Quædam illarum guttularum habens caudulam 26. digitos transverſos longam, ſe comminuebat ruptâ caudâ, ad vigeſimum ſecundum digitum: Alia ſe comminuebat ad decimum octavum digitum, & alia ad decimum ſextum, alia ad decimum quintum.

VII. Cauda harum guttularum, aut lacrumarum, aut cucurbitarum, uti dicuntur, haud vacua eſt, uti quidam autores crediderunt & ſcripſerunt, ſed eſt ſolida & plena, quemadmodum totum reliquum.

VIII. Juſſi vitrum fuſum projicere *in ceram flavam* liquatam ad ignem, & Guttulæ in ea optimè ceciderunt, & majore facilitate, quàm in ullo alio liquore. Sanè quidem verum eſt, haſce *guttulas*, quando fran-

franguntur, diffindi in particulas majores, nec acquirere tam ſubtilem diminutionem, qualem faciunt aliæ Guttulæ confectæ in aliis antè recenſitis liquoribus : *Fila* quoque confecta in prædicta cera non diffringi in adeo ſubtiles minutias, quàm alia confecta in aliis memoratis liquoribus, ſed in particulas ſatis craſſas, & quæ ferè comminuendo ſe longitudinem æquant transverſi digiti. Et ſanè inter iſta fila & inter alia intercedit maxima differentia, & multò major illâ, quæ intercedit inter guttulas confectas in cera, & alias confectas in aquis.

IX. Tentavi guttulas conficere *in liquata cera* impura & nigra, & pariter in hac idem ſucceſſit, quod in cera flava ac virgine.

X. In cera guttulæ poſſunt confici craſſiſſimæ, & à me quædam illarum factæ ſunt, quarum una pendebat quatuor uncias.

XI. Tentavi conficere *guttulas*

in melle ad ignem liquefacto,ſed non benè ceciderunt, nam ex ducentis vix una confecta eſt; verùm ut conficiebantur, ut rumpebantur ſponte, digitis prehenſæ in collo comminuerunt ſe eodem modo, ſicut illæ factæ in cera, idemque contingit etiam *filis*.

XII. In confectione guttularum in cera, unam contigit eſſe natam, quæ in ſuperficie medii ſui corporis habebat foramen tam largum, ut intraret granulum milii: hocque foramen penetrabat interius in magnam cavitatem, quæ recepiſſet 70. grana milii. In tota hac guttula non videbantur plures, quàm tres parviſſimæ bullæ; Diffregi ejus caudam ſive collum, & illico tota comminuebatur.

XIII. Juſſi aliquid vitri fuſi & candentis ex catino vitrario extrahere, ac ſupra marmore curavi ex eo formari parvas placentulas rotundas, benè unitas & ſubactas, ac

poſtea

poſtea ſubito curavi projici in ceram liquefactam, & naſcebantur ſine magnis bullis, & cum pauciſſimis illòrum punctulorum, quæ communiter videntur in vitris.

XIV. Miscui cum aqua gypſum plaſtarum, & incluſi ei guttulam, prominere ſinens caudulam. Poſtquam gypſum induratum, conſolidatum & exſiccatum eſt, confregi caudam: hinc abraſo gypſo, ubi craſſiſſimum erat circa corpus guttulæ, inveni ipſam totam in minutiis, citra tamen figuræ deſtructionem.

XV. Iterando jam dictum experimentum, accidit ſemel ut gypſo non benè conſolidato ac firmo, guttula rumpendo vim baſin verſus faceret, & in ea parte laceraret gypſum, ac ſi vis rupturæ originem caperet à principio caudæ, iretque ſemper impellendo verſus baſin aut fundum guttulæ

XVI. *Immerſi in plumbum* liqua-

tum & ſubtepidum aliquot guttulas, & poſtea conſolidato plumbo, confregi caudulas, quæ prominebant extra plumbum: hinc ſeparans id à guttulis, ipſas inveni comminutas, ſed absque deſtructione figuræ. Itaque verum eſt binis vicibus accidiſſe, ut invenirentur integræ, ſed id fortaſſe fuit effectus plumbi, non ſufficienter tepefacti, quando illas immerſi.

XVII Diffregi fila & guttularum caudas in iis locis, ubi nullæ erant bullæ, aut certè haud viſibiles oculo, ſemperque effectus comminutionis conſecutus eſt.

XVIII. Fila obſervavi, quod quo ſunt magis craſſa, eò facilius confracta in minutias per totam ſuam longitudinem abeunt.

XIX. Quando fila ſunt ſubtilia aut capillaria, manu confracta diminuuntur ſolum per longitudinem ad duos vel tres digitos transverſos, remanente reliqua ſua longitudine integra.

XX. Cum

XX. Cum cote verſatili infinitis vicibus attrivi fundum ſive baſin guttularum, & ſub manibus dum ſic verſarentur, & attererentur, obſervavi me deveniſſe ad loca, ubi multæ exſtabant bullæ, citra quam diminuerentur guttulæ. Ea propter oportet dicere, quod quando nonnunquam deveni ad quandam è maximis bullis, *guttula* eſt diminuta, verùm non diminuta eſt eo momento, quo comparuit foramen bullæ, ſed quando bulla iſta major quaſi finem attritionis conſecuta eſt. Itaque hæc res accuratiore & prolixiore conſideratione opus habet, quandoquidem multis vicibus non vera evadit.

XXI. Attrivi aliquando ſuper quodam lapide fundum ſeu baſin guttularum: aliquot vicibus diminutæ ſunt, uti ſupra num. xx. & aliàs ſucceſſit attritio totius guttulæ usque ad caudam.

XXII. Verſando guttulam valdè violenter ſupra columnam è lapide

de ſabuloſo, incaluit guttula adeò intensè, ut hominis manum attingendo cum ea, illum combuſſerit tantoperè, ut evidentia ſigna aduſtionis manus impreſſa reliquerit. Abrumpens poſtea caudulam iſtius guttulæ, in minutias abivit, tanquam non experta fuiſſet excedentem impreſſionem caloris, qui fortè non æqualiter per totum vitri corpus ſe inſinuaverat, ſed majorem vim nacta erat in illa parte ſuperficiei, quæ, inter circumrotandum, lapidem attigerat.

XXIII. In iisdem circumrotationibns & perfrictionibus (ſuper cote verſatili) obſervavi, quod dum Guttulæ attererentur, vitrum ipſarum iterum iterumque diſſiliret à fundo, & ſquamulæ vitreæ abſcederent, permanente politâ & ſplendidâ illâ parte ejusdem fundi, à quo evellebantur, & reſaliebant illæ ſquamulæ.

XXIV. Cum filo ex Orichalco, in arcum adaptato, & cum Smiride, tentavi

tentavi diſſecare guttulas per medium ſui ventris, ſed vix filum permeavit medium ventris, cum guttulæ ſunt diminutæ.

XXV. Tentans reſecare caudas guttularum aut fila, in pyxidem illa recondendi gratiâ, facillimè ſecabit ad fornacem cum vitro fuſo ſine periculo ut comminuantur, aut admoveantur candelæ, & in illa parte, quam flamma tetigit, ſecare licebit.

XXVI. Guttulæ aut fila per horæ quadrantem in fornacis camera frigidaria (De Koel-oven) in loco ubi non poſſunt candefieri recondita, omnimodè perdunt effectum ac vim ſe comminuendi, & redeunt in ſtatum cryſtalli aut vitri communis.

XXVII. Idem accidit, ſi guttulæ aut fila tantillum temporis ſupra carbones ignitos detineantur.

XXVIII. Quin etiam idem contingit guttulis ſuper flamma candelæ aut lampadis detentis.

XXIX. Non

XXIX. Non ita res procedit, ſi guttulæ aut fila forti ebullitione coquantur octo aut decem horis continuis in aqua, ita ut ſemper maneant operta aqua ebulliente; propterea non perdunt facultatem ſe comminuendi ex omni minima fractura caudæ.

XXX. Tentavi illa coquere in lixivio forti, in aqua alumine impragnata, in decoctionibus variarum herbarum, & idem evenit, quod in coctura in aqua ſimplice.

XXXI. In fundum vaſis ænei immiſi bonam quantitatem cinerum cribratorum, & ſepelivi in illis guttulas aliquot, tandem implevi vas aquâ, & poſito eo diutius ad coquendum à latere vaſis, tandem extraxi guttulas, quæ neutiquam perdiderunt facultatem ſe comminuendi: eam verò perdunt ſanè, ſi ſepeliantur in cinere ſicco & abundanter carbonibus operto.

XXXII. Sæpiùs tribus horis con-

continuis aliquot guttulas coxi in melle, ſed non ſunt alteratæ, nec perdiderunt facultatem ſe comminuendi.

XXXIII. Implevi vaſculum ſpiritu vini (rectificato,) in quem ſpiritum immiſi cucurbitulam, ita, ut pars caudæ aut petioli extra ſpiritum promineret; hoc facto ſubſtruxi ignem ſpiritui vini, & ſivi flagrare per tertiam horæ: Dehinc illo exſtincto cucurbitulam extraxi & deprehendi totam illam partem caudulæ aut petioli, quæ prominuerat extra ſpiritum vini, eſſe alteratam, & frangebatur, quemadmodum vitrum commune: reliquum verò cucurbitulæ, quod delituerat in ſpiritu vini, conſervaverat facultatem ſe comminuendi.

XXXIV. Fila vitrea aut Cryſtallina ſubtiliora, cocta aut frixa diutius in oleo olivarum, omnimodè ſe alterarunt; ſed non pariter fila craſſiora, qualia bonam partem

ſuæ

ſuas temperaturas conſervant.

XXXV. Guttulæ frixæ in oleo ſpatiô duarum aut trium horarum, ita ut ſint admodum opertæ oleô, multa mirabilia exhibent: nam quandoque poſtquam ebulliviſſent dimidiam horam aut paulò amplius, ipſæ ſponte ſuâ ruperunt infra oleum. Quæ non rumpuntur, & ſe ſervant ſolidas, alterant ſe totaliter in extremitate ſubtiliore caudulæ, ſed in reliqua cauda & in corpore guttulæ aliquam partem facultatis comminuendi ſe ſibi ſervant. Dixi aliquam partem, quoniam volenti ut una dictarum guttularum redigeretur in pulverem, opus eſt illam frangere in tribus aut quatuor locis, ſic diminutio non procedit ultra longitudinem unius digiti transverſi, ibique acquieſcit, remanente reliquo vitri integro & ſano.

XXXVI. Frigendo guttulas in oleo, fortuitò accidit, ut oleum ignem

ignem conciperet : hoc caſu facto, deprehendi aliquoties guttulas diſruptas : aliquoties inveni illas integras, & amiſiſſe quodammodo naturam ſuam : & aliquot aliis vicibus inveni, quod omnimode perdiderint eam, & diſceſſerint in naturam cryſtalli aut vitri vulgaris.

XXXVII. Obſervavi, quod, quando guttulæ coquuntur in aqua aut alio ſimili liquore, refrigerantur illico, atque ſunt extractæ ex liquore illo fervente, ſed coctæ in melle & in oleo, diutius conſervant calorem.

XXXVIII. Duabus guttulis flammâ reſcidi caudulas, easque deinde duabus anatibus domeſticis deglutiendas præbui, ut experirer effectum, quem producturæ eſſent, ſi fortè disrumperentur in illarum ventriculis. Elapſis duodecim diebus juſſi jugulare unam ex illis anatibus, atque inveni guttulam in-

integram, ſolummodo claritate orbatam. Ob id duodecim alios dies abſtinui à jugulatione ſecundæ anatis, in cujus ventriculo reperi utique guttulam integram eodem modo, atque inveneram illam in ventriculo primæ. Cumque curioſitate inducerer probandi num duo iſta vitra perdidiſſent facultatem comminuendi ſe, deprehendi experientia, quod eam ſervaverant: propterea cum eas confregiſſem forcipe illicò in minutias abierunt.

XXXIX. Deglutiendam præbui aliam guttulam caponi, elapſoque termino quadraginta dierum, jugulari eum juſſi, reperique vitrum integrum, quod violenter ruptum cum forcipe totum redactum eſt in pulverem, quemadmodum in pulverem abibat alia quædam guttula, quæ 80. dies commorata erat in ventriculo alius caponis.

XL. Ponderavi duas guttulas, pon-

ponderataſque immiſi in gulam duorum caponum. Deinde poſt triginta dies cùm utrumque jugulaſſem, vidi guttulas incolumes, & curſum ponderando illas cognovi unius ponderi duo cum dimidio grana deceſſiſſe, atque alteram tribus granis imminutam eſſe. Simile experimentum feci & repetii multis vicibus, ſemperque rediit defectus ponderis ad duo cum dimidio grana, usque ad tria vel paulò plus: diligentem adhibui operam, ut guttulæ eſſent quaſi omnes ejusdem ponderis, antequam à caponibus deglutirentur.

XLI. Liquatam in igne unam dictarum guttularum, quæ ponderabat octavam Unciæ partem, degluttiendam dedi caponi. Poſt quatuor dies caponem jugulari juſſi, & librando denuo guttulam, perſpexi, quod ipſi deceſſerant quatuor grana. Quare eandem denuo immiſi in guttur alius caponis, & jugulato

to eo poſt ſex dies, guttulæ deceſſerant novem grana. Exinde juxta magnam partem, ſi non de toto, poteſt argumentari, quantò durius ſit vitrum guttularum liquatarum, quàm illud non liquatarum.

FINIS.

AD1 1455700

Digitized by Google

[illegible] ec [illegible]

A 45